

HENRIK IBSEN

VERTALING VANUIT HET NOORS:
MARCEL OTTEN

DE
WILDE
EEND

Personages:

Håkon Werle *industrieel*

Gregers Werle *zijn zoon*

De oude Ekdal

Hjalmar Ekdal *zoon van de oude man, fotograaf*

Gina Ekdal *Hjalmars vrouw*

Hedvig *hun dochter, veertien jaar*

Mevrouw Sørby *huishoudster bij Håkon Werle*

Relling *arts*

Molvik *voormalig student theologie*

Gråberg *boekhouder*

Pettersen *bediende van Håkon Werle*

Jensen *ingehuurde ober*

Een kwabbige heer

Een heer met een kalend hoofd

Een bijziende heer

Zes andere heren *gasten aan het diner bij Håkon
Werle*

Meerdere ingehuurde werkkrachten

*Het eerste bedrijf speelt zich af thuis bij industrieel Håkon Werle, de vier daarop
volgende bedrijven bij fotograaf Hjalmar Ekdal.*

eerste bedrijf

Thuis bij industrieel Håkon Werle. Een duur en comfortabel ingericht werkvertrek; boekenkasten en gestoffeerd meubilair. In het midden van de kamer een bureau met papieren en mappen, brandende lampen met groene lampenkappen zorgen voor een gedempte belichting in de werkkamer. Op het achtertoneel staan de vleugeldeuren open met de gordijnen opzijgeschoven. Door deze deuren is een grote, elegante kamer te zien, helder verlicht door lampen en kroonkandelaars. Vooraan rechts in de werkkamer leidt een verborgen deur naar de kantoren. Vooraan links een haard met gloeiende kolen en verder naar achteren een dubbele deur die naar de eetkamer leidt.

De bediende van Håkon Werle, Pettersen, in livrei, en de ingehuurde ober Jensen in het zwart brengen het werkvertrek op orde. In de grotere kamer zijn twee of drie ingehuurde werkkrachten in de weer, ze ruimen op en steken nog meer licht aan. Vanuit de eetkamer zijn de zoemende gesprekken en het gelach van vele stemmen te horen. Iemand tikt met een mes op zijn glas en een stilte treedt in, een dronk wordt uitgebracht, bravogeroep en vervolgens weer het gezoem van gesprekken.

pettersen *steekt een lamp bij de haard aan en zet er een lampenkap overheen* Zo, hoor je dat, Jensen? Nu staat de oude Werle op en brengt een uitgebreide toast op mevrouw Sørby.

jensen *schuift een leunstoel naar voren* Is het misschien waar wat men zegt dat ze iets met elkaar hebben?

pettersen Weet ik veel.

jensen Het was vroeger een geile bok.

pettersen Kan goed wezen.

jensen Maar het etentje geeft hij voor zijn zoon, zei je?

pettersen Ja, zijn zoon is gisteren thuisgekomen.

jensen Nooit geweten dat Werle een zoon had.

pettersen Jawel, hij heeft een zoon. Maar die zit de hele tijd daarboven in Høydal in de groeve. In al de jaren dat ik hier werk is hij nooit thuis geweest.

een ingehuurde werkkraacht *in de deuropening naar de andere kamer* Zeg, Pettersen, er is een ouwe vent die...

pettersen *mompelt* Verdomme, wat moet die nu hier!

De oude Ekdal is in de kamer rechts te zien.

Hij heeft een versleten overjas aan met een hoge kraag en wollen wanten; in zijn hand een stok en een bontmuts, onder zijn arm een pakje in pakpapier. Hij draagt een roodbruine, groezelige pruik en heeft een kleine, grijze snor.

pettersen *gaat naar hem toe* Jezus! Wat moet u hier?

ekdal *in de deuropening* Moet dringend naar kantoor, Pettersen.

pettersen Het kantoor is al een uur dicht en...

ekdal Heb dat beneden al gehoord, man. Maar Gråberg zit er nog. Wees zo aardig, Pettersen, en laat me er even van deze kant in. *wijst naar de verborgen deur* Ben al eerder zo gegaan.

pettersen Nou, vooruit dan maar. *doet de deur open* Maar let erop dat u via de juiste weg weer naar buiten gaat. We hebben gasten.

ekdal Ja, dat weet ik... hm! Dank je, Pettersen! Je bent een prima vent, dank je. *mompelt zachtjes* Zak tabak!

Hij gaat het kantoor binnen, Pettersen doet de deur achter hem dicht.

jensen Is-ie ook van kantoor?

pettersen Nee, dat is er zo eentje die van huis uit werkt als ze iemand nodig hebben. Vroeger was 't anders een prima vent, de ouwe Ekdal.

jensen Ja, hij zag eruit alsof-ie heel wat is geweest.

pettersen Hij was luitenant, stel je voor.

jensen Krijg nou... hij, een luitenant?!

pettersen Zeker weten. Maar toen wierp-ie zich op de houthandel of wat het ook was. Ze zeggen dat hij de oude Werle ooit een smerige streek heeft geleverd. Ze zaten toentertijd allebei in de groeve van Højdal, snap je. Ik ken de ouwe Ekdal goed. In het etablissement van madam Eriksen nemen we vaak een kopstoot.

jensen Veel heeft-ie anders niet te trakteren, toch?

pettersen Jezus, Jensen, je snapt toch wel dat ik degene ben die trakteert. Ik bedoel maar, je moet je als een heer gedragen tegenover het betere volk bij wie het bergafwaarts is gegaan.

jensen Is-ie dan failliet gegaan?

pettersen Veel erger. Hij heeft in de citadel gezeten.

jensen In de citadel?!

pettersen Kan ook het tuchthuis zijn geweest... Luistert. Sst, ze gaan nu van tafel.

De deuren naar de eetkamer worden door een paar bedienden van binnenuit opengegooid. Mevrouw Sørby, in gesprek met een paar heren, komt naar buiten.

Even later volgt het hele tafelgezelschap, waaronder Håkon Werle.

Als laatsten komen Hjalmar Ekdal en Gregers Werle.

mevrouw sørby *in het voorbijgaan tegen de bediende* Pettersen, wil je de koffie in de muziekzaal laten serveren?

pettersen Zeker, mevrouw Sørby.

Zij gaat met de twee heren de grote kamer in en van daaruit rechts af. Pettersen en Jensen gaan dezelfde weg af.

een kwabbige heer *tegen een kalende heer* Oef... dat diner... dat was een stevig karwei!

de kalende heer Ach, met een beetje goede wil kan je in drie uur
ongelooflijk veel verstouwen.

de kwabbige heer Maar daarna, daarna, mijn beste heer!

een derde heer Ik hoor dat er mokka en kersenlikeur in de muziekzaal
wordt geserveerd.

de kwabbige heer Bravo! Misschien dat mevrouw Sørby dan voor ons een
loopje speelt.

de kalende heer *met gedempte stem* Als mevrouw Sørby maar niet met ons
een loopje néémt.

de kwabbige heer Echt niet. Berta neemt haar oude vrienden niet in de
maling.

Ze lachen en gaan de grote kamer binnen.

håkon werle *met gedempte stem, mismoedig* Ik geloof niet dat iemand het
gemerkt heeft, Gregers.

gregers *kijkt hem aan* Wat gemerkt?

håkon werle Heb jij het ook niet gemerkt?

gregers Wat zou ik gemerkt moeten hebben?

håkon werle We zaten met dertien man aan tafel.

gregers Echt? Waren het er dertien?

håkon werle *met een blik naar Hjalmar Ekdal* Gewoonlijk zijn we met z'n
twaalven. *tegen de anderen* Wees zo vriendelijk, mijne heren!

*Hij en degenen die zijn achtergebleven, behalve Hjalmar en Gregers, gaan op het
achtertoneel rechts af.*

hjalmar *die het gesprek heeft gehoord* Je had me geen uitnodiging moeten
sturen, Gregers.

gregers Wat? Het diner was toch ter ere van mij. En dan had ik mijn enige
en beste vriend niet uit...

hjalmar Ik geloof niet dat je vader het prettig vond. Ik kom anders nooit hier in huis.

gregers Dat heb ik gehoord, ja. Maar ik moest je zien en met je praten, want ik reis gauw weer af... Twee oude schoolkameraden: we zijn echt van elkaar vervreemd. We hebben elkaar zestien, zeventien jaar niet meer gezien.

hjalmar Is het zo lang geleden?

gregers Inderdaad. Nou, hoe is het met jou?

Je ziet er goed uit. Je bent een beetje uitgedijd, corpulent geworden.

hjalmar Hm, corpulent kun je het niet echt noemen. Ik zie er waarschijnlijk wat mannelijker uit dan toen.

gregers Ja, dat is zo. Je uiterlijk heeft er niet onder geleden.

hjalmar *op duistere toon* Maar van binnen, weet je! Je mag van mij geloven dat het er daar anders uitziet! Je weet toch hoe vreselijk de wereld voor mij en mijn familie is ingestort sinds we elkaar voor het laatst zagen.

gregers *zachter* Hoe is het nu met je vader?

hjalmar Laten we het daar niet over hebben, m'n beste. Mijn arme, ongelukkige vader woont natuurlijk bij mij thuis. Hij heeft in de hele wereld ook niemand om zich aan vast te houden. Maar het valt mij afschuwelijk zwaar daarover te praten, weet je... Vertel me liever hoe het jou daarboven in de groeve is vergaan.

gregers Ik heb het daar heerlijk eenzaam gehad... een goede aanleiding om over van alles en nog wat na te denken... Kom, laten we het ons gemakkelijk maken.

Hij gaat bij de haard in een leunstoel zitten en nodigt Hjalmar uit in een stoel ernaast.

hjalmar *zacht* Desondanks wil ik je bedanken, Gregers, dat je mij bij je vader aan tafel hebt uitgenodigd. Want nu weet ik dat je geen antipathie meer tegen mij koestert.

gregers *verwonderd* Hoe kom je daar bij?

hjalmar De eerste jaren was dat toch zo?

gregers Wanneer dan?

hjalmar Na het grote ongeluk. En dat was ook heel natuurlijk. Het scheelde maar een haar of je vader was zelf in deze... in deze afschuwelijke geschiedenis meegesleurd.

gregers En daarom zou ik iets tegen je moeten hebben? Wie heeft jou dat idee gegeven?

hjalmar Ik weet dat je iets tegen mij had.

Je vader heeft het me zelf verteld.

gregers *verbaasd* Mijn vader! O zo. Hm...

Heb je daarom nooit meer iets van je laten horen... niet één woord?

hjalmar Ja.

gregers Niet eens toen je wegging en fotograaf werd?

hjalmar Je vader zei dat het geen zin had jou over wat dan ook te schrijven.

gregers *kijkt voor zich uit* Daar kon hij wel eens gelijk in hebben... Maar vertel eens, Hjalmar... heb je nu enigszins bevrediging in je werk?

hjalmar *zucht een beetje* Ach, jawel. Kan eigenlijk niet klagen. In het begin vond ik het een beetje vreemd, weet je. Het was natuurlijk ook een totaal andere situatie. En alles was natuurlijk ook echt veranderd. De enorme calamiteit die mijn vader heeft geruïneerd...

de schande en het schandaal, Gregers...

gregers *van zijn stuk gebracht* Ja, natuurlijk. Natuurlijk.

hjalmar Van verder studeren was natuurlijk geen sprake. Er was geen cent meer over... integendeel, alleen nog maar schulden, voornamelijk bij je vader, geloof ik...

gregers Hm...

hjalmar Dus het leek mij het beste... om radicaal, snap je... met de oude situatie te breken. Het was vooral je vader die me dat aanraadde en omdat hij me zo behulpzaam was...

gregers Was hij dat?

hjalmar Dat weet je toch? Hoe had ik anders het geld bijeen moeten krijgen om te leren fotograferen, een studio in te richten en mezelf te vestigen? Dat kost een hoop geld, neem dat maar van mij aan.

gregers En dat heeft mijn vader allemaal bekostigd?

hjalmar Ja, m'n beste, weet je dat niet? Zoals ik het begreep heeft hij je dat geschreven.

gregers Hij heeft er met geen woord over gerept dat hij erachter zat.

Waarschijnlijk is hij het vergeten. We hebben alleen maar over zakelijke aangelegenheden gecorrespondeerd. Dus het was mijn vader die...!

hjalmar Ja, echt. Hij heeft nooit gewild dat anderen ervanaf wisten, maar hij was het.

En hij was ook degene die me in staat stelde te trouwen. Maar misschien... weet je dat ook niet?

gregers Nee, dat wist ik echt niet... *pakt hem bewogen bij de arm* Mijn beste Hjalmar, ik kan je niet zeggen hoe blij ik ben met dit alles... en hoe het steekt. Misschien heb ik mijn vader dan toch onrecht aangedaan... in sommige opzichten. Want dit bewijst dat hij toch een hart heeft, snap je. Een soort geweten lijkt het wel...

hjalmar Een soort geweten...?

gregers Ja, ja, of hoe je het ook wilt noemen. Nee, ik heb er geen woorden voor hoe blij ik ben dit over mijn vader te horen... Dus, je bent getrouwd, Hjalmar. Zover zal ik het nooit brengen. Nou, ik hoop dat je een gelukkig huwelijk hebt.

hjalmar Dat heb ik zeker. Ze is zo'n verstandige, lieve vrouw als je maar kunt wensen. En ze heeft best wel een opleiding genoten.

gregers *een beetje verwonderd* Dat neem ik van je aan.

hjalmar Het leven is een goede leraar, snap je. De dagelijkse omgang met mij... en vaak komen er bij ons getalenteerde lui over de vloer. Ik kan je verzekeren dat je Gina niet zult herkennen.

gregers Gina?

hjalmar Ja, m'n beste. Ben je het vergeten?

Ze heet Gina.

gregers Wie heet Gina? Ik heb geen idee over wie je...

hjalmar Weet je dan niet meer dat ze hier een tijdje in dienst was?

gregers *kijkt hem aan* Bedoel je Gina Hansen...?

hjalmar Natuurlijk bedoel ik Gina Hansen.

gregers ...die hier het huishouden deed in het jaar dat mijn moeder ziek was?

hjalmar Ja, zij. Maar, ik weet zeker dat je vader je heeft geschreven dat ik was getrouwd.

gregers *die is opgestaan* Dat heeft hij inderdaad gedaan. Maar niet dat...
Hij ijsbeert door de kamer.

Ah, wacht 'ns even... misschien toch wel... nu ik erbij stilsta. Mijn vader schreef altijd van die korte brieven. *gaat half op de leunstoel zitten* Vertel eens, Hjalmar... dit is amusant... hoe ging het in zijn werk dat je Gina... je vrouw hebt leren kennen?

hjalmar Dat ging vrij ongecompliceerd. Gina is hier niet lang gebleven, zoals je weet, want het was hier toentertijd een behoorlijk emotionele toestand, de ziekte van je moeder... dat was allemaal te veel voor Gina en toen zei ze haar baan op en vertrok. Dat was een jaar voordat je moeder stierf... of misschien was het in hetzelfde jaar.

gregers Dat was hetzelfde jaar. Ik zat in het noorden in de groeve. En daarna?

hjalmar Nou, toen trok Gina weer bij haar moeder in, mevrouw Hansen, een ongelooflijk degelijke, hardwerkende vrouw. Ze had een klein eethuis. Ze verhuurde ook een kamer, een echt mooie, gezellige kamer.

gregers En jij had zeker het geluk daar tegenaan te lopen?

hjalmar In feite was het je vader die mij er opmerkzaam op maakte.

Eigenlijk leerde ik daar Gina kennen, snap je.

gregers En toen kwam het tot een verloving?

hjalmar Ja. Jongelui raken zo makkelijk verliefd... hm...

gregers *komt overeind en loopt wat op en neer* Zeg eens... toen je verloofd was... was het toen mijn vader die jou liet... ik bedoel... begon je je toen op de fotografie toe te leggen?

hjalmar Precies. Want ik wou graag vooruitkomen in de wereld en me vestigen, hoe eerder hoe liever. En zowel je vader als ik kwamen tot de conclusie dat de fotografie het geschikst was. Dat vond Gina ook. En er was nog een reden, snap je, want het toeval wilde dat Gina had geleerd te retoucheren.

gregers Dat kwam prachtig uit.

hjalmar *vrolijk, staat op* Ja, vind je dat ook geen prachtig toeval?

gregers Dat moet ik toegeven. Mijn vader is voor jou bijna een soort wonderdoener geweest.

hjalmar *geroerd* Hij liet in tijden van nood de zoon van zijn oude vriend niet in de steek. Hij heeft een goed hart, weet je.

mevrouw sørby *komt binnen met Håkon Werle aan de arm* Geen tegenspraak, beste heer Werle. U moet niet daar binnen blijven zitten en in al dat licht staren. Dat is niet goed voor u.

håkon werle *laat haar arm los en doet een hand voor zijn ogen* Ik zou bijna denken dat u gelijk heeft.

Pettersen en Jensen komen met dienbladen.

mevrouw sørby *tegen de gasten in de andere kamer* Wees zo goed, mijne heren. Wie een glas punch wil moet zich hier vervoegen.

de kwabbige heer *gaat naar mevrouw Sørby* Mijn god, is het waar dat u ons heilige privilege om te roken heeft geannuleerd?

mevrouw sørby Jazeker, in het domein van onze industrieel is het verboden, weledele heer.

de kalende heer Sinds wanneer heeft u het verscherpte rookedict ingesteld, mevrouw Sørby?

mevrouw sørby Sinds het vorige diner, weledele heer, want toen waren er zekere personen die het zich permitteerden over de streep te gaan.

de kalende heer Het is niet geoorloofd een heel klein beetje over de streep te gaan, mevrouw Berta? Echt geen centimeter?

mevrouw sørby In geen enkel opzicht, heer Balle.

De meeste gasten hebben zich verzameld in het werkvertrek van Håkon Werle.

De bedienden serveren glazen punch.

håkon werle *tegen Hjalmar die verder weg bij een tafel staat* Waar sta je naar te kijken, Hjalmar?

hjalmar O, een foto-album, mijnheer Werle.

de kalende heer *die rondloopt* Aha, foto's! Dat is stellig iets voor u.

de kwabbige heer *in een leunstoel* Heeft u niet een paar van uw eigen foto's meegebracht?

hjalmar Spijtig genoeg niet, nee.

de kwabbige heer Dat had u toch moeten doen. Het is goed voor de spijsvertering om in een stoel een beetje naar plaatjes te kijken.

de kalende heer En het draagt altijd bij aan de conversatie, snapt u.

een bijziende heer Elke bijdrage wordt dankbaar in ontvangst genomen.
mevrouw sørby De heren zijn van mening dat als je voor een diner wordt
uitgenodigd je ook voor het eten moet werken, jongeheer Ekdal.

de kwabbige heer In een huis waar een goed diner wordt opgediend is zo'n
plicht een waar genoegen.

de kalende heer Mijn god, vooral als het een kwestie is van de strijd om het
bestaan...

mevrouw sørby Daar heeft u gelijk in.

Ze zetten het gesprek met grappen en gelach voort.

gregers *zachtjes* Je moet aan het gesprek deelnemen, Hjalmar.

hjalmar *met verwrongen gezicht* Waar zou ik over moeten praten?!

de kwabbige heer Vindt u ook niet, heer Werle, dat de Tokajwijn relatief
gezien gezond is voor de maag?

håkon werle *bij de haard* Voor de Tokaj die u vandaag heeft gedronken durf
ik veilig in te staan, ze is van een van de aller, allerbeste jaargangen. Maar
dat heeft u natuurlijk zelf ook geconcludeerd.

de kwabbige heer Ze smaakte buitengewoon delicaat.

hjalmar *onzeker* Bestaat er een verschil tussen de jaargangen?

de kwabbige heer *lacht* Nee, die is goed!

håkon werle *glimlacht* Het loont werkelijk niet de moeite jou een nobele
wijn voor te zetten.

de kalende man Het is met Tokaj net zoals met de fotografie, jongeheer
Ekdal. Het heeft zonlicht nodig. Of niet zo, soms?

hjalmar Jawel, licht is heel belangrijk.

mevrouw sørby Net zoals de nette heren.

Die moeten ook vaker in de zon, zoals men zegt.

de kalende man Jezus, dat is een afgekloven been!

de bijziende heer Mevrouw geeft blijk van haar esprit...

de kwabbige heer ...op onze kosten. *dreigend* Mevrouw Berta, mevrouw Berta!

mevrouw sørby Het is toch een vaststaand feit dat de jaargangen heel verschillend kunnen zijn. De oude jaargangen zijn de beste.

de bijziende heer Rekent u mij tot de oude?!

mevrouw sørby O, verre van dat.

de kalende man Kijk eens aan! En ik dan, beste mevrouw Sørby...?

de kwabbige heer Ja, en ik?! Tot welke jaargang rekent u ons?

mevrouw sørby U reken ik tot de zoete jaargangen, mijne heren.

Ze nipt aan haar glas punch; de heren lachen en flirten met haar.

håkon werle Mevrouw Sørby vindt altijd wel een uitweg... als ze wil.

Maar leeg toch uw glazen, mijne heren! ...Pettersen, doe er wat aan...!

Gregers, laten we samen een glas drinken.

Gregers verroert zich niet.

Wil je niet meedoen, Hjalmar? Aan tafel kreeg ik niet de gelegenheid met je te klinken.

Gråberg, de boekhouder, kijkt door de verborgen deur de kamer in.

gråberg Neem me niet kwalijk, mijnheer Werle, maar ik kan er niet uit.

håkon werle Hebben ze je weer opgesloten?

gråberg Ja, en Flakstad heeft de sleutels meegenomen...

håkon werle Dan ga je toch hierlangs.

gråberg Maar er is nog iemand...

håkon werle Kom, kom allebei. Geneer jullie niet.

Gråberg en de oude Ekdal komen het kantoor uit.

håkon werle *onwillekeurig* Getverdrie!

Het gelach en geklets van de gasten verstomt. Hjalmar krimpt ineen als hij zijn vader ziet, zet zijn glas neer en draait zich om naar de haard.

ekdal *kijkt niet op, maar maakt in het voorbijgaan links en rechts kleine buigingen en mompelt* Neemt u mij niet kwalijk. Ben de verkeerde kant op gegaan. Deur was dicht... deur dicht. Neem me niet kwalijk.

Hij en Gråberg gaan op het achtertoneel rechts af.

håkon werle *tussen zijn tanden* Die verrekte Gråberg!

gregers *staart met open mond Hjalmar aan* Maar dat was toch...?!

de kwabbige heer Wat betekent dit? Wie was dat?

håkon werle O, niemand. Alleen de boekhouder en nog een ander.

de bijziende heer *tegen Hjalmar* Kent u die man?

hjalmar Ik weet niet... Ik heb er niet op gelet...

de kwabbige heer *staat op* Wat is hier aan de hand, potdorie?

Hij gaat naar een paar anderen die gedempt praten.

mevrouw sörby *fluistert tegen de bediende* Stop hem buiten wat toe. Iets substantieels.

pettersen *knikt* Zal gebeuren. *gaat af*

gregers *zachtjes, emotioneel, tegen Hjalmar* Het was hem dus echt!

hjalmar Ja.

gregers En jij staat erbij en verloochent hem!

hjalmar *heftig fluisterend* Wat kon ik anders...!

gregers ...erkennen dat het je vader was?

hjalmar *gepijnigd* O, als jij in mijn schoenen stond...

Het gesprek tussen de gasten dat tot nu toe met zachte stem werd gevoerd, wordt nu dwangmatig luid.

de kalende heer *stapt amicaal op Hjalmar en Gregers af* Aha, hier worden herinneringen aan de studententijd opgehaald? Nietwaar? U rookt niet, jongeheer Ekdal? Wilt u een vuurtje? Ach nee, dat is waar, we mogen niet...

hjalmar Dank u, ik rook niet...

de kwabbige heer Wilt u niet een fraai gedichtje voor ons declameren, jongeheer Ekdal? Vroeger deed u dat zo charmant.

hjalmar Er schiet me jammer genoeg niet een te binnen.

de kwabbige heer Ach, dat is zonde. Tja, wat zullen we dan verzinnen, heer Balle?

De beide heren gaan af in de andere kamer.

hjalmar *duister* Gregers... ik wil weg! Als je de vernietigende klap van het lot op je hoofd hebt gevoeld, snap je... Doe je vader de groeten.

gregers Ja, ja. Ga je meteen naar huis?

hjalmar Ja. Hoezo?

gregers Misschien kom ik later bij je langs.

hjalmar Nee, niet doen. Bij mij thuis is het een trieste bedoening, Gregers... vooral na zo'n stijlvolle party als deze hier. We kunnen elkaar altijd ergens in de stad treffen.

mevrouw sørby *is dichterbij gekomen, met gedempte stem* Gaat u, jongeheer Ekdal?

hjalmar Ja.

mevrouw sørby Doe Gina de groeten.

hjalmar Dank u.

mevrouw sørby En zeg dat ik haar een dezer dagen kom opzoeken.

hjalmar Jazeker, dank u. *tegen Gregers* Blijf hier. Ik wil ongemerkt weggaan. *Hij loopt door de kamer, vervolgens gaat hij de andere ruimte binnen en rechts af.*

mevrouw sørby *zachtjes tegen de bediende die is teruggekomen* Heeft de ouwe Ekdal iets meegekregen?

pettersen Ik heb hem een fles cognac toegestopt.

mevrouw sørby Je had wel iets beters kunnen vinden.

pettersen Echt niet, mevrouw Sørby, cognac heeft hij het liefst.

de kwabbige heer *in de deuropening met bladmuziek in zijn hand* Zullen we samen een loopje spelen, mevrouw Sørby?

mevrouw sørby Ach ja, laten we dat doen.

de gasten Bravo, bravo!

Zij en alle gasten gaan door de kamer rechts af. Gregers blijft bij de haard staan.

Håkon Werle zoekt iets op zijn bureau en lijkt te hopen dat Gregers ook weggaat.

Omdat hij zich niet verroert, loopt Håkon Werle naar de deur.

gregers Wil je niet even blijven, vader?

håkon werle *blijft staan* Wat is er?

gregers Ik heb iets met je te bepraten.

håkon werle Kan dat niet wachten tot we alleen zijn?

gregers Nee, dat gaat niet. Want misschien zullen we nooit meer alleen zijn.

håkon werle *komt dichterbij* Wat heeft dat te betekenen?

Tijdens de volgende scène is van verder weg uit de muziekzaal pianospel te horen.

gregers Waarom heeft men die familie zo jammerlijk laten verkommeren?

håkon werle Ik vermoed dat je de Ekdals bedoelt?

gregers Ja, ik bedoel de Ekdals. Ooit stond luitenant Ekdal je toch zo na?

håkon werle Jammer genoeg veel te na.

Daar heb ik vele jaren voor moeten boeten.

Ik heb het aan hem te danken dat ook mijn goede naam en faam een deuk heeft opgelopen.

gregers *zachtjes* Was hij echt als enige daaraan schuldig?

håkon werle Wie anders?

gregers Jullie zaten toch beiden in die grote bosaankoop...

håkon werle Maar het was Ekdal die de kaart van het terrein optekende...

die onbetrouwbare kaart. Hij was het die illegaal al dat hout op percelen van de staat kapte. Hij was het die voor de hele onderneming daarboven

verantwoordelijk was. Ik had geen flauw idee waar luitenant Ekdal mee bezig was.

gregers Luitenant Ekdal had wellicht zelf geen idee waar hij mee bezig was.
håkon werle Best mogelijk. Maar het feit blijft dat hij veroordeeld werd en ik vrijgesproken.

gregers Ik weet ook wel dat er geen bewijs was.

håkon werle Vrijspraak is vrijspraak. Waarom raket je die oude, treurige verhalen op die mij vroegtijdig grijze haren hebben bezorgd? Heb je soms daarop in het noorden al die jaren zitten broeden? Ik kan je verzekeren, Gregers... dat hier in de stad men die geschiedenis allang is vergeten... wat mijn aandeel betreft.

gregers En die ongelukkige familie Ekdal dan?

håkon werle Wat wil je dat ik dan voor die mensen had moeten doen? Toen Ekdal weer op vrije voeten kwam, was hij een gebroken man, reddeloos verloren. Er zijn altijd mensen die eraan onderdoor gaan als ze een paar hagelkorrels in hun lijf krijgen en er nooit meer bovenop komen. Je kunt me op mijn woord geloven, Gregers, ik heb gegaan wat ik kon, zonder mezelf bloot te stellen aan allerhande achterklap en verdachtmakingen...

gregers Verdachtmakingen...? Nou ja.

håkon werle Ik heb Ekdal kopieerwerk voor kantoor bezorgd en ik betaal hem veel, veel meer dan zijn werk waard is...

gregers *zonder hem aan te kijken* Hm, daar twijfel ik niet aan.

håkon werle Je lacht? Geloof je soms dat het niet waar is? In de boeken valt daar inderdaad niets over te vinden, want dergelijke uitgaven hou ik niet bij.

gregers *glimlacht kil* Tja, er zijn bepaalde uitgaven die beter niet in de boeken opgevoerd kunnen worden.

håkon werle *verwonderd* Wat bedoel je daarmee?

gregers *in een vechtbui* Heb je in de boeken opgevoerd hoeveel Hjalmar Ekdals fotografiestudie jou heeft gekost?

håkon werle Waarom zou ik dat in de boeken moeten opvoeren?

gregers Ik weet nu dat jij het hebt betaald. En ik weet ook dat jij het was die hem genereus in staat heeft gesteld zich te vestigen.

håkon werle Zo... en dan heet het nog dat ik niets voor de Ekdals heb gedaan! Ik kan je verzekeren dat die mensen me inderdaad behoorlijk wat geld hebben gekost.

gregers Heb je al die uitgaven in de boeken staan?

håkon werle Waarom vraag je dat?

gregers O, dat heeft zo zijn redenen. Vertel eens... toen je zo'n warme interesse toonde voor de zoon van je oude vriend... was dat niet precies rond de tijd dat hij ging trouwen?

håkon werle Grote genade... hoe kan ik me na zoveel jaar nog...?

gregers Je hebt me toen een brief geschreven... een zakelijke brief natuurlijk. En in een P.S. stond, heel kort, dat Hjalmar Ekdal met een zekere mejuffrouw Hansen was getrouwd.

håkon werle Helemaal juist, zo heette ze.

gregers Maar wat je niet schreef was dat mejuffrouw Hansen Gina Hansen was... onze voormalige huishoudster.

håkon werle *met een geforceerd spottend lachje* Nee, want het kwam echt niet bij me op dat je zo geïnteresseerd was in onze voormalige huishoudster.

gregers Dat was ik ook niet. Maar... *op zachtere toon* ...iemand anders hier in huis was bijzonder in haar geïnteresseerd.

håkon werle Wat heeft dit te betekenen? *opvliegend* Daar bedoel je mij toch niet mee?!

gregers *zachtjes, maar ferm* Ja, daar bedoel ik jou mee.

håkon werle Jij waagt het...! Jij hebt de onbeschaamdheid...! Dat ondankbare figuur... die fotograaf... hoe durft hij met dergelijke beschuldigingen aan te komen!

gregers Hjalmar heeft er met geen woord over gerept. Volgens mij heeft hij geen flauw idee.

håkon werle Van wie heb je het dan? Wie heeft dat tegen jou gezegd?

gregers Mijn arme, ongelukkige moeder heeft het me verteld. De laatste keer dat ik haar zag.

håkon werle Je moeder! Ik had het kunnen weten! Zij en jij... altijd één pot nat. Van het begin af aan wist ze jou van mij te vervreemden.

gregers Dat kwam door alle pijn en de krenkingen die ze hier moest dulden voordat ze er uiteindelijk aan bezweek en jammerlijk aan haar einde kwam.

håkon werle Ze hoefde echt geen pijn of krenkingen te dulden, niet meer dan ieder ander! Het is moeilijk omgaan met mensen die zo overdreven fijngevoelig zijn. Dat heb ik al te vaak moeten ondervinden... En nu kom jij met dergelijke verdachtmakingen aanzetten en zit je in allerhande oude geruchten en achterklap over je eigen vader te poeren. Echt, Gregers, op jouw leeftijd kun je je toch met iets nuttigers bezighouden.

gregers Ja, misschien wordt dat eens tijd.

håkon werle Dan zou je het leven misschien ook wat lichter inzien. Waar moet het ook heen als je jaar in jaar uit daarboven in de groeve zit, ploetert en zwoegt als een eenvoudige kantoorbediende en geen cent meer dan je standaard maandloon aan wilt nemen? Dat is toch je reinste waanzin.

gregers Tja, als ik dat nou eens wist.

håkon werle Ik begrijp je heus wel. Je wilt onafhankelijk zijn, wilt niet bij mij in het krijt staan. Maar uitgerekend nu is er voor jou een gelegenheid onafhankelijk te worden, in elk opzicht je eigen baas te zijn.

gregers Zo? Hoe dan...?

håkon werle Toen ik je schreef dat je dringend hier moest komen... Hm...
gregers Ja, wat wil je eigenlijk van me? Ik zit al de hele dag te wachten dat te horen.

håkon werle Ik wil je voorstellen partner in de firma te worden.

gregers Ik? In jouw firma? Als compagnon?

håkon werle Ja. We hoeven daarvoor niet constant bij elkaar te zijn. Jij kunt het bedrijf hier in de stad overnemen en ik vertrek naar de groeve.

gregers Dat wil je?

håkon werle Zie je, ik kan niet meer zo hard als vroeger werken. Ik moet mijn ogen niet overbelasten, Gregers, want ze beginnen wat zwakjes te worden.

gregers Dat zijn ze altijd geweest.

håkon werle Maar niet zoals nu. Bovendien... de omstandigheden zouden wellicht voor mij wenselijk zijn daarboven te wonen... voorlopig in ieder geval.

gregers Ik had me van alles voorgesteld, behalve dit.

håkon werle Luister eens, Gregers: er is zo veel waarin wij van elkaar verschillen. Desondanks zijn we vader en zoon. Ik bedoel, we moeten toch tot een of andere vorm van verstandhouding kunnen komen.

gregers Naar buiten toe, bedoel je zeker?

håkon werle Nou, dat zou tenminste iets zijn. Denk er eens over na, Gregers. Denk je niet dat het zou kunnen werken? Nou?

gregers *kijkt hem kil aan* Hier zit iets achter.

håkon werle Hoezo?

gregers Er is beslist iets waar je mij voor nodig hebt.

håkon werle In zo'n vertrouwelijke relatie als de onze heeft de een altijd wel de ander nodig.

gregers Dat zegt men, ja.

håkon werle Ik wil je graag een tijdje hier bij mij thuis hebben. Ik ben een eenzaam mens, Gregers, heb me altijd eenzaam gevoeld... mijn hele leven, maar vooral nu, nu ik de ouderdom begin te voelen. Ik moet iemand om me heen hebben...

gregers Je hebt toch mevrouw Sørby?

håkon werle Ja, dat is zo. En zij is, zo te zeggen, voor mij bijna onontbeerlijk geworden. Ze heeft energie en een opgeruimd karakter. Ze fleurt het huis op en dat heb ik hard nodig.

gregers Dan heb je toch alles wat je maar kunt wensen.

håkon werle Ik ben bang dat het niet zo zal blijven. Een vrouw in een dergelijke situatie geraakt is in de ogen van de wereld gauw in opspraak. En ik had haast gezegd dat het de reputatie van een man ook geen goeddoet.

gregers Ach, een man die zulke diners als jij geeft kan beslist het een en ander riskeren.

håkon werle Maar zij, Gregers? Ik ben bang dat zij zich op den duur daar niet in kan vinden. En zelfs als ze dat wel zou kunnen... als ze uit genegenheid voor mij zich over achterklap, laster en dingen van dien aard heen zou zetten... Denk jij dan, Gregers, met jouw uitgesproken gevoel voor rechtvaardigheid dat zij...

gregers *hem onderbrekend* Kort en goed, zeg me één ding: ben je van plan met haar te trouwen?

håkon werle En als ik dat van plan zou zijn. Wat dan?

gregers Dat is ook mijn vraag. Wat dan?

håkon werle Zou je daar onoverkomelijke bezwaren tegen hebben?

gregers Nee, absoluut niet. Geen sprake van.

håkon werle Ik kan toch niet weten of je misschien uit respect voor je moeder zaliger...

gregers Zo fijngevoelig ben ik niet.

håkon werle Hoe het ook zij, je hebt in ieder geval een zware steen van mijn borst genomen. Het doet mij buitengewoon deugd dat ik in deze zaak op je instemming mag rekenen.

gregers *kijkt hem strak aan* Nu snap ik waar je mij voor wilt gebruiken.

håkon werle Jou gebruiken? Wat is dat voor praat?!

gregers Ach, laten we niet al te kieskeurig in onze woordkeus zijn...

tenminste niet als we onder elkaar zijn. *lacht even* Dus zo zit het! Daarom moest ik koste wat kost hier hoogstpersoonlijk komen opdraven. Ter wille van mevrouw Sørby moest hier in huis een knusse familie geënceneerd worden. Een tableau van vader en zoon! Dat is iets nieuws, ja!

håkon werle Hoe durf je zo'n toon aan te slaan!

gregers Wanneer hebben we hier een knusse familie gehad? Nooit, zo lang ik me kan herinneren. Maar nu kunnen we opeens een beetje van dat wel gebruiken. Want het ziet er ongetwijfeld mooi uit als men kan vertellen dat de zoon zich op de vleugels van kinderlijk respect naar huis heeft gehaast voor het bruiloftsfeest van de bejaarde vader. Wat blijft er dan over van alle geruchten over de krenkingen die zijn arme overleden moeder moest slikken? Geen zier! Haar zoon stampet ze de grond in.

håkon werle Ik geloof niet dat er iemand op de wereld is die jij meer haat dan ik, Gregers.

gregers *zachtjes* Ik heb je van te dichtbij gezien.

håkon werle Je hebt mij met je moeders ogen gezien. *praat een beetje zachter* Maar je moet niet vergeten dat haar ogen... af en toe vertroebeld waren.

gregers *trillend* Ik snap waar je heen wilt. Maar wie was de schuld van moeders rampzalige gebreken? Dat was jij en al die...! De laatste vrouw was die ene troela die je aan Hjalmar Ekdal hebt gekoppeld toen je niet meer...
o!

håkon werle *haalt zijn schouders op* Woord voor woord, alsof ik je moeder hoor praten.

gregers *zonder op hem acht te slaan* ...en daar zit hij nu, de onschuld zelve in zijn web van bedrog... onder één dak met nog zo eentje en hij heeft geen idee dat wat hij zijn thuis noemt op één grote leugen is gebouwd! *komt een stap dichterbij* Als ik terugkijk op je hele doen en laten is het alsof ik uitkijk over een slagveld bezaaid met vernielde levens.

håkon werle Volgens mij is de kloof tussen ons te groot.

gregers *maakt zelfbeheerst een buiging* Dat heb ik gemerkt. En daarom pak ik ook mijn hoed en ga.

håkon werle Je gaat?! Het huis uit?

gregers Ja. Want nu zie ik eindelijk weer een doel om voor te leven.

håkon werle Wat voor een doel is dat?

gregers Je zou alleen maar lachen als ik het jou vertel.

håkon werle Een eenzaam mens lacht niet zo gauw, Gregers.

gregers *wijst naar het achtertoneel* Kijk, vader. De heren spelen blindemannetje met mevrouw Sørby... Een goedenacht en vaarwel. *Hij gaat rechts op het achtertoneel af. Je hoort het gezelschap in de andere kamer lachen en grappen maken.*

håkon werle *mompelt Gregers honend na* Ha...! De stumper...! En dan beweert-ie nog dat-ie niet fijngevoelig is!

tweede bedrijf

De studio van Hjalmar Ekdal. Het is aan de tamelijk grote ruimte af te zien dat het een zolder is. Rechts is een schuin dak met grote ramen, half afgedekt door een blauw gordijn.

In de hoek rechts is de toegangsdeur, aan dezelfde kant vooraan een deur naar de woonkamer. In de wand aan de linkerkant zitten ook twee deuren en ertussen staat een gietijzeren kachel. In de achterwand is een brede dubbele deur, waarvan de delen opzij geschoven kunnen worden. De studio is bescheiden, maar gezellig ingericht en gemeubileerd. Tussen de deuren rechts, een beetje van de wand af, staan een bank met een tafel en een paar stoelen. Op de tafel een brandende lamp met een lampenkap. In de hoek van de kachel een oude leunstoel. Verschillende fotografische apparaten en instrumenten staan her en der in de ruimte opgesteld. Tegen de achterwand, links van de schuifdeuren staat een stelling met erin een aantal boeken, dozen en flessen met chemicaliën, verschillende soorten gereedschap, werktuigen en andere voorwerpen. Foto's en kleine dingen, zoals penselen, papier en dergelijke liggen op tafel.

Gina Ekdal zit op een stoel aan tafel te naaien. Hedvig zit op de bank, haar ogen met haar handen afgeschermd en met haar duimen in haar oren, een boek te lezen. gina kijkt een paar keer haar kant op, alsof ze zich heimelijk zorgen maakt.

Vervolgens zegt ze Hedvig!

Hedvig hoort het niet.

luidert Hedvig!

hedvig laat haar handen zakken en kijkt op

Ja, mama?

gina op vriendelijke toon Hedvig, nu moet je ophouden met lezen.

hedvig Ah, mama, mag ik niet nog een beetje lezen? Een klein stukje maar!
gina Nee, nee, nu moet je het boek neerleggen. Je vader heeft het niet graag.
Zelf leest hij 's avonds ook niet.

hedvig *doet het boek dicht* Nee, papa geeft niet veel om lezen.

gina *legt haar naaiwerk neer en pakt een potlood en een schrijftje van tafel* Weet je nog hoeveel we vandaag voor boter hebben uitgegeven?

hedvig Eén kroon en vijfenzestig øre.

gina Juist ja. *noteert* Ongelooflijk wat er hier in huis aan boter opgaat. En dan voor rookworst en kaas... eens kijken... *noteert* ...en dan voor ham... hm... *telt op* Ja, dat is bijna...

hedvig En bier komt er ook nog bij.

gina Ja, natuurlijk. *noteert* Dat tikt aan, maar het moet nu eenmaal.

hedvig Maar vanmiddag hebben we niet warm hoeven eten, omdat papa er niet was.

gina Nee, dat heeft geholpen. O, en ik heb achteneenhalve kroon voor de foto's gekregen.

hedvig Echt... zo veel?!

gina Exact acht kronen en vijftig øre.

Pauze. Gina neemt haar naaiwerk weer ter hand. Hedvig pakt potlood en papier en begint iets te tekenen, met haar linkerhand haar ogen afschermend.

hedvig Is het niet mooi te weten dat papa bij een groot diner van mijnheer Werle aanzit?

gina Het is niet een diner van mijnheer Werle. Zijn zoon heeft hem uitgenodigd. *na een korte pauze* Met mijnheer Werle hebben we niets te maken.

hedvig Ik verheug me er zo op dat papa thuiskomt. Want hij heeft beloofd dat hij mevrouw Sørby om iets lekkers zou vragen.

gina In dat huis zijn alleen maar lekkere dingen, neem dat maar van mij aan.

hedvig *zit nog steeds te tekenen* Ik begin namelijk een beetje honger te krijgen.

De oude Ekdal, met onder de arm een pak papier en in zijn jaszak nog een pakket, komt door de gangdeur naar binnen.

gina Wat bent u vandaag laat thuis, grootvader.

ekdal Ze hadden het kantoor afgesloten. Moest op Gråberg wachten. En toen moest ik door... hm.

hedvig Hebben ze u iets nieuws gegeven om te kopiëren, opa?

ekdal Het hele pak hier. Moet je 'ns kijken.

gina Dat is toch mooi.

hedvig In uw zak zit ook een pakket.

ekdal O ja? Ach, dat is niets. *zet zijn stok in de hoek* Dit is voor een lange tijd werk, dit hier, Gina. *trekt de ene halve deur achterin een stukje opzij* Sst! *kijkt even in de ruimte en schuift de deur weer voorzichtig dicht* Hè, hè! Ze slapen allemaal op 'n kluitje. En ze is zelf in de mand gaan liggen. Hè, hè!

hedvig Weet u zeker dat ze het in de mand niet koud heeft, opa?

ekdal Hoe kom je daar nou bij! Koud? Met al dat stro? *gaat naar de achterste deur links* Waar zijn de lucifers?

gina Op de commode.

Ekdal gaat zijn kamer binnen.

hedvig Dat is echt mooi dat opa weer zo veel te kopiëren heeft gekregen.

gina Onze arme oude vader... Zo verdient hij tenminste een beetje zakgeld.

hedvig En dan kan hij niet de hele ochtend beneden in het restaurant van die afschuwelijke madam Eriksen zitten.

gina Dat ook, ja.

Korte pauze.

hedvig Denkt u dat ze nog steeds aan het diner zitten?

gina God mag het weten, kan heel goed wezen.

hedvig Stel je eens voor, al dat heerlijke eten dat papa voorgezet krijgt! Ik weet zeker dat papa in een vrolijk humeur is als hij thuiskomt. Denkt u ook niet, mama?

gina Jawel... Konden we hem maar vertellen dat we de kamer hebben verhuurd.

hedvig Maar dat hoeft vanavond toch niet te gebeuren.

gina Het zou geen kwaad kunnen. Leeg heeft-ie geen enkel nut.

hedvig Nee, ik bedoel dat we het niet hoeven zeggen, omdat papa vanavond toch een goeie bui heeft. We kunnen het van de kamer beter een andere keer vertellen.

gina *kijkt naar haar* Ben je blij als je je vader iets moois kunt vertellen wanneer hij 's avonds thuiskomt?

hedvig Ja, omdat het dan hier de boel opvrolijkt.

gina *peinzend* Ach ja, daar zit iets in.

De oude Ekdal komt weer binnen en wil door de voorste deur links weggaan.

Gina draait zich half op haar stoel om.

Moet u iets uit de keuken hebben, grootvader?

ekdal Moeten, ja. Blijf maar zitten.

gaat af

gina Hij zit daar toch niet in de gloeiende kolen te poken? Wacht even.

Hedvig, ga eens kijken wat-ie aan het doen is?

Ekdal komt weer binnen met een kleine kan dampend water.

hedvig Heeft u warm water gehaald, opa?

ekdal Ja. Heb het ergens voor nodig. Moet kopiëren en de inkt is zo dik als pap... hm.

gina Moet u niet eerst uw avondeten eten?

Ik heb het binnen neergezet.

ekdal Het avondeten laat me koud, Gina, heb het veel te druk. Ik wil dat niemand me in m'n kamer komt storen. Niemand... hm.

Hij gaat zijn kamer in, Gina en Hedvig kijken elkaar aan.

gina *zachtjes* Heb jij een idee waar hij het geld vandaan heeft?

hedvig Hij heeft het zeker van Gråberg gekregen.

gina Absoluut niet. Gråberg stuurt het geld altijd naar mij.

hedvig Dan moet hij ergens een fles op de pof hebben gekregen.

gina Arme opa, niemand geeft hem iets op de pof.

Hjalmar Ekdal, met een overjas aan en een grijze vilten hoed op, komt van rechts binnen. Gina gooit haar naaiwerk neer en staat op.

Nee maar, je bent er al, Hjalmar!

hedvig *tegelijkertijd, springt overeind* Papa,

dat u nu al thuis bent!

hjalmar *legt zijn hoed neer* Ja, de meesten gingen al.

hedvig Zo vroeg?

hjalmar Het was alleen maar een etentje. *wil zijn overjas uittrekken*

gina Laat mij je helpen.

hedvig Ik ook.

Ze helpen hem uit zijn jas, Gina hangt deze aan de achterwand op.

Waren er veel mensen, papa?

hjalmar Niet zo veel. We zaten met twaalf, veertien man aan tafel.

gina En je hebt met ze allemaal gepraat?

hjalmar Een beetje. Het was voornamelijk Gregers die beslag op me legde.

gina Is Gregers nog steeds zo lelijk?

hjalmar Nou ja, hij is niet bepaald knap...

Is de ouwe al thuis?

hedvig Opa zit op zijn kamer te kopiëren.

hjalmar Zei hij nog wat?

gina Wat had hij moeten zeggen?

hjalmar Heeft-ie niets gezegd over...? Ik dacht dat ik iemand hoorde zeggen dat hij bij Gråberg was geweest. Ik loop even bij hem binnen.

gina Dat kun je beter niet doen.

hjalmar Waarom niet? Zei hij dat ik niet binnen mocht komen?

gina Hij zei dat vanavond niemand in zijn kamer mocht komen.

hedvig *geeft Hjalmar een teken, Gina merkt het niet* Hm... hm!

gina Hij was hier om warm water te halen...

hjalmar Aha, en nu zit hij daar en...?

gina Waarschijnlijk wel.

hjalmar Mijn god... mijn arme, oude vader met zijn grijze haren...! Laat hem daar maar zitten en zijn pleziertje hebben.

De oude Ekdal, in een kamerjas en met een brandende pijp, komt zijn kamer uit.

ekdal Zo, weer thuis? Dacht al dat ik je stem hoorde.

hjalmar Ik ben er net.

ekdal Je hebt me niet gezien, of wel soms?

hjalmar Nee, maar men zei dat je door de kamer was gegaan... dus ik wou met je mee naar huis.

ekdal Hm, aardig van je, Hjalmar... Wat waren dat eigenlijk allemaal voor lui?

hjalmar O, allerlei mensen. Kamerheer Flor was er en kamerheer Balle en kamerheer Kaspersen en kamerheer... hè, hoe heet-ie ook alweer...

ekdal *knikt* Hoor je dat, Gina! Hij heeft alleen met kamerheren in één ruimte gezeten.

gina Het gaat er daar in huis tegenwoordig behoorlijk sjiek aan toe.

hedvig Hebben de kamerheren gezongen, papa? Of iets voorgedragen?

hjalmar Ze hebben alleen maar geleuterd.

En toen wilden ze dat ik iets voor hun zou declameren, maar zover kregen ze me niet.

ekdal Ze kregen je niet zover?

gina Dat had je toch kunnen doen.

hjalmar Je hoeft niet Jan en alleman op hun wenken te bedienen. *loopt in de kamer heen en weer* Ik in ieder geval niet.

ekdal Nee, nee, Hjalmar krijg je niet gauw zover.

hjalmar Ik zou niet weten waarom juist ik voor vermaak moet zorgen als ik eens een keertje uitga. Laat de anderen maar wat moeite doen. Die lui gaan van het ene etentje naar het andere en dag in dag uit zitten ze te vreten en te zuipen. Laat ze zich maar nuttig maken voor al het goede eten dat ze krijgen.

gina Maar dat heb je toch niet gezegd?

hjalmar *neuriënd* Och... ze hebben het een en ander te horen gekregen.

ekdal Je hebt het tegen de kamerheren zelf gezegd?

hjalmar Dat zal ik niet ontkennen. *nonchalant* Later kwam het tot een kleine woordenwisseling over Tokajwijn.

ekdal Tokaj, zeg je? Dat is een sjieke wijn.

hjalmar *blijft staan* Het kán een sjieke wijn zijn. Maar ik kan je vertellen dat niet alle jaargangen even sjiek zijn. Het komt er allemaal op aan hoeveel zonde druiven hebben gekregen.

gina Jij weet ook van alles, Hjalmar.

ekdal Daarover zaten ze te redetwisten?

hjalmar Ze waagden een poging. Maar toen werd hun duidelijk gemaakt dat het met de heren hetzelfde laken een pak was. Dat bij hun ook niet alle jaargangen even sjiek waren... dat werd hun gezegd.

gina Nee, waar jij niet allemaal op komt!

ekdal Zo, zo! En dat kregen ze onder hun neus gewreven?

hjalmar Recht in hun snufferd.

ekdal Hoor je, Gina, hij zei het die kamerheren recht in hun snufferd.

gina Stel je voor, recht in hun snufferd.

hjalmar Maar ik wil niet dat dit de ronde doet. Zoiets vertel je niet verder.

Het ging er allemaal heel vriendschappelijk aan toe, natuurlijk. Het waren aardige, sympatieke mensen, waarom zou ik ze kwetsen? Nee, hoor!

ekdal Maar recht in hun snufferd...

hedvig *vleierend* Wat ziet u er in een rokkostuum grappig uit. Een rokkostuum staat u goed, papa!

hjalmar Vind je ook niet? Deze zit echt als gegoten. Hij past haast alsof hij voor mij gemaakt was... misschien een beetje krap onder de oksels... Help me eens, Hedvig...

Hij trekt de jas van het rokkostuum uit.

Ik doe liever mijn colbert aan. Waar is m'n colbert, Gina?

gina Hier is het. *brengt hem zijn colbert en helpt hem erin*

hjalmar Ziezo! Niet vergeten dat Molvik het rokkostuum morgenvroeg meteen terugkrijgt.

gina *legt het rokkostuum weg* Ik zal ervoor zorgen.

hjalmar *rekt zich uit* Ah, nu voel ik me op de een of andere manier meer thuis. Zo'n makkelijk zittend jasje past ook veel beter bij mijn hele figuur.

Vind je ook niet, Hedvig?

hedvig Jazeker, vader!

hjalmar Vooral als ik mijn sjaal omdoe en de einden los laat wapperen...

kijk, zo! Toch?

hedvig Dat staat goed bij uw snor en dat lange, krullende haar.

hjalmar Ik zou het eigenlijk geen krullen noemen, eerder lokken zou ik zeggen.

hedvig Het zijn behoorlijk lange krullen.

hjalmar Lokken, eigenlijk.

hedvig *trekt na een korte pauze aan zijn jasje* Papa!

hjalmar Ja, wat is er?

hedvig O, u weet heel goed wat er is.

hjalmar Nee, dat weet ik niet.

hedvig *lachend, dreinend* Jawel, papa, nou moet u me niet langer pesten!

hjalmar Maar wat is er dan?

hedvig *rukt aan zijn jasje* Schei uit! Geef het nou, papa! U weet toch... al het lekkers dat u me beloofd hebt.

hjalmar O jee... dat ik dat nou net moest vergeten!

hedvig U wilt me alleen maar plagen, papa!

U moest zich schamen! Nou, waar heeft u het?

hjalmar Nee, ik ben het echt vergeten. Maar wacht even! Ik heb iets anders voor je, Hedvig. *loopt naar het rokkostuum en zoekt in de zakken van de jas*

hedvig *springt in het rond en klapt in haar handen* O, mama, mama!

gina Zie je, als je maar geduld hebt...

hjalmar *met een papier* Kijk, hier hebben we het.

hedvig Ditte? Maar dat is gewoon een stuk papier.

hjalmar Dat is de kaart met de gerechten, alle gangen. Hier staat het: 'Menu', zie je wel?

hedvig U heeft niets anders?

hjalmar Het andere ben ik vergeten, dat zeg ik toch. Maar je kunt me op mijn woord geloven: al die zoetigheid is maar een schrale pret. Ga aan tafel zitten en lees de kaart voor, dan zal ik je beschrijven hoe de gerechten smaken. Alsjeblieft, Hedvig.

hedvig *slikt haar tranen weg* Dank u.

Ze gaat zitten, maar ze begint niet te lezen. Gina maakt een gebaar naar haar, Hjalmar ziet het.

hjalmar *banjert door de kamer* Een vader moet als broodwinner aan de raarste dingen denken en als hij maar een kleinigheid vergeet, krijgt hij gelijk zure gezichten. Nou ja, ook dat went. *blijft bij de kachel naast de oude Ekdal staan* Heb je vanavond al binnen gekeken, vader?

ekdal Ja, wat denk je? Ze is de mand ingegaan.

hjalmar De mand ingegaan, zo! Ze begint er dus aan te wennen.

ekdal Dat zei ik toch. Maar, weet je, er zijn nog een paar kleine dingetjes...

hjalmar Wat verbeteringen, ja.

ekdal Maar die moeten gebeuren, Hjalmar.

hjalmar Ja, laten we het even over de verbeteringen hebben, vader. Kom, dan gaan we op de bank zitten.

ekdal Ja, ja. Hm, zeg, ik wil eerst even mijn pijp stoppen... moet hem ook schoonmaken. Hm.

Hij gaat naar zijn kamer.

gina *glimlacht naar Hjalmar* Zijn pijp schoonmaken.

hjalmar Ach ja, Gina, laat hem maar... de arme, kapotte man... Ja, de verbeteringen...

het is beter dat we die meteen morgen in orde maken.

gina Morgen heb je geen tijd, Hjalmar...

hedvig *haar onderbrekend* O jawel, mama!

gina ...want vergeet je niet de afdrukken die geretoucheerd moeten worden?

Ze hebben zo vaak er iemand voor op uitgestuurd.

hjalmar Gaat het weer over de afdrukken?

Die zullen heus wel klaar komen. Zijn er ook nieuwe opdrachten binnen?

gina Jammer genoeg niet, nee. Morgen heb ik alleen de twee portretfoto's, zoals je weet.

hjalmar Verder niets? Tja, als de zaak ook niet goed wordt aangepakt...

gina Wat moet ik dan doen? Ik plaats advertenties zoveel als ik kan.

hjalmar Advertenties, advertenties, je ziet hoe dat helpt. Er is zeker ook niemand naar de kamer komen kijken?

gina Nee, nog niet.

hjalmar Dat was te verwachten. Als je je ogen en oren ook niet openhoudt...

Je moet er echt moeite voor doen, Gina!

hedvig *gaat naar hem toe* Zal ik de fluit voor u pakken, papa?

hjalmar Nee, niet de fluit, ik heb geen behoefte aan vrolijkheid in deze wereld. *banjert rond* Ik ga morgen heus wel werken, daar kun je van op aan. Ik werk zolang ik de kracht ervoor heb...

gina Maar, beste, lieve Hjalmar, ik bedoelde het niet zo.

hedvig Zal ik een fles bier halen, papa?

hjalmar Niks daarvan. Ik hoef niets... *blijft staan* Bier? Zei je bier?

hedvig *energiek* Ja, papa, lekker fris bier.

hjalmar Nou ja... als je absoluut wilt, haal dan maar een fles.

gina Ja, doe dat, dan maken we het gezellig.

Hedvig gaat naar de deur van de keuken.

hjalmar *bij de kachel, houdt haar staande, kijkt haar aan, neemt haar hoofd in zijn handen en drukt haar tegen zich aan* Hedvig! Hedvig!

hedvig *blij en in tranen* O, lieve papa!

hjalmar Nee, zeg dat niet. Ik heb aan de rijkeluistafel aangezeten en toegetast... heb daar gezeten en geslempst aan een tafel die haast onder de last bezweek...! En toch ben ik...!

gina *zit aan tafel* Ach, onzin, onzin, Hjalmar.

hjalmar Ja! Maar jullie moeten niet te hard over mij oordelen. Jullie weten dat ik van jullie hou, ondanks alles.

hedvig *slaat haar armen om hem heen* En wij houden zo ontzettend veel van u, papa!

hjalmar En als ik af en toe onredelijk ben... mijn god... denk dan maar dat ik iemand ben die door een leger zorgen wordt bestookt. Nou! *droogt zijn ogen* Dit is niet het moment voor bier. Geef me mijn fluit.

Hedvig rent naar de stelling en pakt de fluit.

Dank je! Zo is het goed. Met de fluit in mijn hand en jullie naast me... ah!

Hedvig gaat aan tafel bij Gina zitten. Hjalmar loopt op en neer, zet krachtig in en speelt een Boheemse volksdans, maar in een traag, weemoedig tempo en een gevoelige uitvoering. Opeens stopt hij met spelen, reikt Gina zijn linkerhand en zegt emotioneel.

Ook al is het onder ons dak armzalig en kleinbehuisd, Gina, het is toch ons thuis. En ik kan je dit zeggen: het is hier goed toeven.

Hij begint weer te spelen. Meteen daarop wordt er op de gangdeur geklopt.

gina *staat op* Stil, Hjalmar... volgens mij is er iemand aan de deur.

hjalmar *legt de fluit op de stelling* Wat nou weer?!

Gina maakt de deur open.

gregers *op de gang* Neem me niet kwalijk...

gina *wijkt achteruit* O!

gregers ...woont hier niet Hjalmar Ekdal, de fotograaf?

gina Jawel.

hjalmar *gaat naar de deur* Gregers! Je bent er toch?! Nou, kom binnen.

gregers *komt binnen* Ik zei toch dat ik je op wou zoeken.

hjalmar Maar vanavond...? Ben je van het feest weggegaan?

gregers Zowel van het feest als van huis... Een goedenavond, mevrouw Ekdal. Ik weet niet of u mij nog kent?

gina Jawel, de jongeheer Werle herken je meteen.

gregers Ja, ik lijk op mijn moeder en die weet u zich ongetwijfeld te herinneren.

hjalmar Je bent van huis weggegaan, zei je?

gregers Ik heb mijn intrek in een hotel genomen.

hjalmar O, zo. Nou, nu je er eenmaal bent, doe je jas uit en ga zitten.

gregers Dank je. *doet zijn overjas uit*

Hij heeft zich omgekleed en heeft nu een eenvoudig grijs pak aan van landelijke snit.

hjalmar Hier, op de bank. Maak het je gemakkelijk.

Gregers gaat op de bank zitten, Hjalmar op een stoel bij de tafel.

gregers *kijkt om zich heen* Zo, dit is je onderkomen, Hjalmar. Hier woon je dus.

hjalmar Dit hier is de studio, zoals je wel ziet...

gina Hier is het ruimer, daarom zitten we het liefst hier.

hjalmar Vroeger woonden we beter, maar dit appartement heeft een groot voordeel: er zijn prachtige nevenvertrekken...

gina En aan de andere kant van de gang hebben we een kamer die we kunnen verhuren.

gregers *tegen Hjalmar* Zo, zo... je hebt ook onderhuurders.

hjalmar Nee, nog niet. Dat gaat niet zo snel, snap je, je moet je ogen en je oren openhouden. *tegen Hedvig* Er was toch bier?

Hedvig knikt en gaat naar de keuken.

gregers Dus dat is je dochter?

hjalmar Ja, dat is Hedvig.

gregers Is zij jullie enige kind?

hjalmar Ze is enig kind, ja. Ze is ons grootste plezier op deze wereld en...

laat zijn stem dalen ...en ook onze grootste zorg, Gregers.

gregers Wat zeg je me nou?!

hjalmar Ja, Gregers. Er bestaat het dreigende gevaar dat ze haar gezichtsvermogen verliest.

gregers Blind wordt?!

hjalmar Ja. Tot nu toe zijn er slechts de eerste symptomen en het kan ook nog een hele tijd goed gaan. Maar de dokter heeft ons gewaarschuwd dat het onafwendbaar is.

gregers Wat een ramp. Hoe komt het?

hjalmar *zucht* Waarschijnlijk is het erfelijk.

gregers *van zijn stuk gebracht* Erfelijk?

gina Hjalmars moeder had ook slechte ogen.

hjalmar Dat zegt mijn vader, ik kan me haar amper herinneren.

gregers Arm kind. En hoe neemt ze het op?

hjalmar Ach, je kunt je voorstellen dat we het niet over ons hart verkrijgen het haar te vertellen. Ze heeft geen idee wat haar te wachten staat. Blij, zonder zorgen en kwetterend als een klein vogeltje fladdert ze de eeuwige nacht van het leven in. *overmand* O, het breekt mijn hart, Gregers.

Hedvig komt met een dienblad met bier en glazen die ze op tafel zet. Hjalmar aait haar over het hoofd.

Dank je, Hedvig.

Hedvig legt haar arm om zijn hals en fluistert in zijn oor.

Nee, nu geen boterhammen. *kijkt naar Gregers* Of misschien wil Gregers iets hebben?

gregers *slaat het af* Nee, dank je.

hjalmar *nog steeds weemoedig* Nou, breng er toch maar een paar. Als je een kapje hebt, neem ik dat wel. En smeer er rijkelijk boter op, ja?

Hedvig knikt blij en gaat weer de keuken in.

gregers *die haar heeft nagekeken* Ze ziet er volgens mij anders fris en gezond uit.

gina Verder mankeert ze niets, God zij dank.

gregers Ze gaat vast op u lijken, mevrouw Ekdal. Hoe oud is ze nu?

gina Ze is precies bijna veertien. Overmorgen is ze jarig.

gregers Behoorlijk groot voor haar leeftijd.

gina Ja, afgelopen jaar is ze flink in de hoogte geschoten.

gregers Aan kinderen die opgroeien kun je zien hoe oud je zelf wordt...

Hoe lang bent u nu getrouwd?

gina We zijn... eh... bijna vijftien jaar getrouwd.

gregers Zo lang al!

gina *plotseling alert, kijkt hem aan* Ja.

hjalmar Dat is het zeker. Vijftien jaar, op een paar maanden na. *verandert van onderwerp* Het moeten voor jou lange jaren zijn geweest daarboven in de groeve, Gregers.

gregers Ze waren lang toen ik ze beleefde... achteraf weet ik amper waar de tijd gebleven is.

De oude Ekdal komt uit zijn kamer, zonder pijp, maar met zijn ouderwetse uniformmuts op. Zijn gang is een beetje onzeker.

ekdal Zo, Hjalmar, nu kunnen we gaan zitten en het over dat daar hebben... hm. Wat was het ook alweer?

hjalmar *gaat naar hem toe* Vader, we hebben een gast. Gregers Werle... Ik weet niet of jij je hem nog herinnert.

ekdal *kijkt Gregers aan die is opgestaan* Werle? Is dat de zoon? Wat wil hij van mij?

hjalmar Niets. Hij is voor mij gekomen.

ekdal O, dus er is niks aan de hand?

hjalmar Nee, echt niet.

ekdal *zwaait met zijn arm* Hoe dan ook, zie je, ik ben niet bang. Gewoon...

gregers *gaat naar hem toe* Ik wilde u alleen maar de groeten overbrengen van het oude jachtterrein, luitenant Ekdal.

ekdal Jachtterrein?

gregers Ja daarboven, rond de groeve van Højdal.

ekdal O, daarboven. Ja, ze kenden me daar vroeger.

gregers U was een fantastische jager.

ekdal Ja, ja. Best mogelijk. Je bekijkt het tenue. Ik vraag niemands toestemming het in huis te dragen. Als ik er maar niet mee de straat op ga...
Hedvig komt met een bord met sandwiches die ze op tafel zet.

hjalmar Ga zitten, vader, en neem een glas bier. Wees zo goed, Gregers.
Ekdal mompelt en stommelt naar de bank. Gregers gaat op de stoel zitten die het dichtst bij hem staat, Hjalmar tegenover hem. Gina zit een stukje van de tafel af met haar naaiwerk. Hedvig staat naast haar vader.

gregers Kunt u zich nog herinneren, luitenant Ekdal, dat Hjalmar en ik 's zomers en met de Kerst boven bij u op bezoek kwamen?

ekdal Deden jullie dat? Nee, nee, nee, dat kan ik me niet herinneren. Ik kan je wel vertellen dat ik een prima jager ben geweest. Beren heb ik ook geschoten. Heb er negen neergelegd.

gregers *kijkt hem welwillend aan* Maar nu jaagt u niet meer.

ekdal Dat moet je niet zeggen, knul. Jaag nog af en toe. Ja, niet meer zoals vroeger. Want het bos, snap je... het bos, het bos...! *drinkt* Hoe staat het bos er tegenwoordig bij? Mooi?

gregers Niet zo fraai als in uw tijd. Het is behoorlijk uitgedund.

ekdal Uitgedund? *zachter en een beetje angstig* Dat is een linke boel. Dat blijft niet zonder gevolgen. Het bos is wraakzuchtig.

hjalmar *vult zijn glas* Neem nog een slok, vader.

gregers Hoe kan een mens als u... een buitenmens... in een lawaaiige stad, tussen vier muren leven?

ekdal *lacht eventjes en met een blik naar Hjalmar* O, zo kwaad is het hier niet. Helemaal niet zo kwaad.

gregers Maar alles waarmee u bent opgegroeid? De koele, frisse bries, de vrijheid in het bos en op de wijde plateau's, tussen de dieren en de vogels...?

ekdal *glimlacht* Zullen we het hem laten zien, Hjalmar?

hjalmar *snel en een beetje in verlegenheid gebracht* Nee, nee, vader, vanavond niet.

gregers Wat wil hij me laten zien?

hjalmar Ach, niets... Je kunt het een andere keer zien.

gregers *praat verder tegen de oude Ekdal* Wat ik eigenlijk wou zeggen, luitenant Ekdal, is dat u mee naar de groeve zou moeten gaan. Ik ga namelijk gauw weer terug. Daarboven kunt u ook kopieerwerk krijgen. Hier heeft u toch niets wat u kan opvrolijken.

ekdal *staart hem verbaasd aan* Heb ik hier niets...?!

gregers Ja, u heeft Hjalmar, maar hij heeft zijn eigen gezin. En iemand als u die zich altijd aangetrokken voelde tot alles wat vrij en ongerept is...

ekdal *slaat met zijn vuist op tafel* Hjalmar, nu moet hij het zien!

hjalmar Nee, vader, wat heeft dat voor zin? Het is al donker...

ekdal Onzin, de maan schijnt. *staat op* Hij moet het zien, zeg ik je. Laat me erdoor. Kom, help me, Hjalmar!

hedvig Ja, toe dan, papa!

hjalmar *staat op* Ja, ja... al goed.

gregers *tegen Gina* Wat is het dan?

gina Ach, denk nou maar niet dat het iets bijzonders is.

Ekdal en Hjalmar zijn naar de achterwand gegaan en schuiven ieder een deel van de dubbele deur opzij. Hedvig helpt de oude Ekdal, Gregers blijft bij de bank staan en Gina naait onverstoord verder. Door de deuropening is een grote,

langgerekte, asymmetrische zolderruimte te zien met donkere hoeken en een paar vrijstaande schoorsteenpijpen. Door dakraampjes valt helder maanlicht over verschillende delen van de grote ruimte, andere delen liggen in een donkere schaduw.

ekdal *tegen Gregers* Je kunt heus wel binnenkomen.

gregers *gaat naar hen toe* Wat is het eigenlijk?

ekdal Kom maar kijken. Hm.

hjalmar *enigszins in verlegenheid gebracht*

Dit hier is van mijn vader, weet je.

gregers *bij de deur, kijkt de zolderruimte in*

U houdt kippen, luitenant Ekdal!

ekdal En of we kippen houden! Die zitten nu op stok. Maar je zou ze eens bij daglicht moeten zien!

hedvig En we hebben ook...

ekdal Sst... Sst, nog niks zeggen.

gregers En duiven heeft u ook, zie ik.

ekdal Natuurlijk hebben we duiven! Die hebben hun broedhokjes boven onder de dakrand. Want duiven zitten 't liefst hoog, snap je.

hjalmar Het zijn niet allemaal gewone duiven.

ekdal Gewone duiven! Om de drommel niet! We hebben tuimelaars en een koppel kropduiven hebben we ook. Maar kom 'ns hier! Zie je dat hok daarachter bij de wand?

gregers Ja, waar gebruikt u dat voor?

ekdal Daar zitten 's nachts de kanikels in, knul.

gregers Zo? U heeft ook konijnen?

ekdal Godsamme, wat denk je wel, natuurlijk hebben we kanikels! Hij vraagt of we kanikels hebben, Hjalmar! Hm! Maar nu komt het echte werk, zie je!

Nu komt het! Ga weg daar, Hedvig. Kom hier staan, zo ja, en kijk nu omlaag... Zie je daar een mand met stro?

gregers Ja. Ik zie dat er een vogel in ligt.

ekdal Hm... 'een vogel'...

gregers Is dat geen eend?

ekdal *gekwetst* Ja, dat is overduidelijk een eend.

hjalmar Maar wat voor een soort eend, denk je?

hedvig Het is geen gewone eend...

ekdal Sst!

gregers Een muskuseend is het ook niet.

ekdal Nee, jongeheer... Werle, het is geen muskuseend. Het is een wilde eend.

gregers Echt waar? Een wilde eend?

ekdal Zo is het. Die 'vogel' zoals jij zegt...
is een wilde eend. Onze wilde eend, knul.

hedvig Mijn wilde eend. Want ze is van mij.

gregers Die kan hier leven, boven op zolder? Doet ze het hier goed?

ekdal Je snapt toch wel dat ze een trog met water heeft om in te poedelen.

hjalmar Schoon water, om de anderste dag.

gina *tegen Hjalmar* Hjalmar, lieve, het wordt hier ijskoud.

ekdal Hm, laten we de boel maar afsluiten. Ook beter om d'r niet in haar nachtrust te storen. Help 'ns, Hedvig.

Hjalmar en Hedvig schuiven de zolderdeuren dicht.

Een andere keer moet je haar goed bekijken. *gaat in de leunstoel bij de haard zitten* Het zijn merkwaardige beesten, wilde eenden, dat kun je wel geloven.

gregers Hoe heeft u haar gevangen, luitenant?

ekdal Heb haar niet gevangen. Een zeker iemand hier uit de stad hebben we ervoor te danken.

gregers *een beetje van zijn stuk gebracht*

Die iemand is toch niet mijn vader?

ekdal Inderdaad. Precies, jouw vader. Hm.

hjalmar Grappig dat je dat raadde, Gregers.

gregers Je vertelde me al dat je mijn vader zo veel dingen te danken hebt, dus ik dacht misschien...

gina Maar we hebben de eend niet van mijnheer Werle zelf gekregen...

ekdal Desondanks hebben we d'r aan Håkon Werle te danken, Gina. *tegen*

Gregers Hij was met zijn boot eropuit, snap je, en hij schoot haar neer. Maar hij heeft slechte ogen, je vader. Hm... Dus ze werd alleen maar aangeschoten.

gregers O zo, ze werd door wat hagelkorrels getroffen?

hjalmar Ja, ze kreeg zo'n twee, drie stuks in d'r lijf.

hedvig Onder haar vleugel en toen kon ze niet meer vliegen.

gregers Toen dook ze zeker naar de bodem, toch?

ekdal *slaperig, met dikke tong* Natuurlijk. Doen wilde eenden altijd. Schieten naar de bodem... zo diep als ze maar kunnen, knul... bijten zich vast in het wier en de kelp... in alle rotzooi die daar beneden te vinden is. En ze komen nooit meer boven.

gregers Maar uw wilde eend is weer boven gekomen, luitenant Ekdal.

ekdal Hij heeft een ongelooflijk felle hond, jouw vader... En die hond... die dook haar achterna en haalde haar weer boven.

gregers *tegen Hjalmar* En toen kregen jullie haar hier?

hjalmar Niet meteen. Eerst kwam ze thuis bij je vader terecht. Maar daar wilde ze niet gedijen. Toen zei hij tegen Pettersen haar af te maken...

ekdal *half in slaap* Hm... ja, Pettersen... de zak tabak...

hjalmar *praat zachter* Zo kregen wij d'r, snap je, want vader kent Pettersen een beetje. Toen hij het verhaal van de wilde eend hoorde, regelde hij het zo dat hij d'r kreeg.

gregers En daar binnen op zolder gedijt ze wonderwel.

hjalmar Ja, ze doet het ongelooflijk goed. Ze is vet geworden. Nou ja, ze zit nu ook zo lang daar binnen, dat ze het wilde leven is vergeten. En dat is precies waar het allemaal om draait.

gregers Daar heb je helemaal gelijk in, Hjalmar. Maar laat haar niet de lucht of de zee te zien krijgen... Zo, nu moet ik niet langer blijven; volgens mij is je vader in slaap gevallen.

hjalmar O, let maar niet op hem...

gregers Dat is waar ook... je zei dat je een kamer te huur had... Staat-ie nog leeg?

hjalmar Ja, hoezo? Weet je soms iemand...?

gregers Kan ik die kamer krijgen?

hjalmar Jij?

gina Nee maar, jongeheer Werle...

gregers Kan ik de kamer hebben? Dan trek ik er morgenvroeg meteen in.

hjalmar Met alle plezier...

gina Maar, jongeheer Werle, dat is echt geen kamer voor u.

hjalmar Hoe kun je dat nou zeggen, Gina?

gina Nou, de kamer is niet groot en ook niet licht genoeg...

gregers Zo nauw komt het niet, mevrouw Ekdal.

hjalmar Ik vind het een hele mooie kamer en hij is ook redelijk gemeubileerd.

gina Vergeet niet die twee die eronder wonen.

gregers Wat zijn dat voor mensen?

gina De een is een gewezen huisleraar...

hjalmar Doctorandus Molvik.

gina ...en de ander is een dokter, Relling heet-ie.

gregers Relling? Die ken ik oppervlakkig, hij heeft boven in Højdal een tijdje een praktijk gehad.

gina Het zijn een stel liederlijke figuren. 's Avonds gaan ze vaak de hort op en dan komen ze 's nachts in de kleine uurtjes thuis en meestal zijn ze dan niet zo...

gregers Aan zoiets raak je gauw gewend. Ik hoop dat het mij net zoals de wilde eend zal vergaan...

gina Hm... ik vind dat u er eerst een nachtje over moet slapen.

gregers U ziet mij liever niet hier in huis, mevrouw Ekdal?

gina Mijn hemel, hoe komt u daar nu bij?

hjalmar Ja, dat is echt raar van je, Gina. *tegen Gregers* Vertel eens, ben je van plan voorlopig in de stad te blijven?

gregers *trekt zijn overjas aan* Ja, nu ben ik van plan te blijven.

hjalmar Maar niet thuis bij je vader? Wat wil je dan gaan doen?

gregers Ja, als ik dat nou eens wist... dan zou ik er niet zo slecht aan toe zijn.

Maar als je het kruis draagt Gregers te heten... met Werle erachteraan...

Heb je ooit zoiets vreselijks gehoord, Hjalmar?

hjalmar Zo erg lijkt het me niet.

gregers Pff! Ugh! Het liefst spuug ik op elke vent die zo heet. Als je nu eenmaal op deze wereld het kruis draagt Gregers... Werle te zijn, zoals ik...

hjalmar *lacht* Ha, ha, als je niet Gregers Werle was, wat zou je dan willen zijn?

gregers Als ik kon kiezen zou ik het liefst een slimme hond willen zijn.

gina Een hond?!

hedvig *onwillekeurig* Ah, nee!

gregers Ja, een ongelooflijk slimme hond, zo eentje die naar de bodem schiet naar wilde eenden als ze naar onder duiken en zich in het wier en de kelp beneden in de modder vastbijten.

hjalmar Weet je wat, Gregers... ik snap er geen woord van.

gregers Ach, het heeft ook niet echt iets te betekenen. Goed, morgenvroeg dus... dan trek ik erin. *tegen Gina* Veel ongemak zult u van mij niet krijgen, want ik doe alles zelf. *tegen Hjalmar* Morgen praten we over al het andere... Een goedenacht, mevrouw Ekdal. *knikt naar Hedvig* Goeienacht!

gina Goedenacht, jonheer Werle.

hedvig Goedenacht.

hjalmar *die een lamp heeft aangemaakt* Wacht even, ik moet je bijlichten. Het is vast donker op de trap.

Gregers en Hjalmar gaan door de gangdeur af.

gina *kijkt voor zich uit, met het naaiwerk op haar schoot* Was dat niet raar, dat-ie graag een hond wilde zijn?

hedvig Ik zal u één ding zeggen, mama... volgens mij bedoelde hij er iets anders mee.

gina Wat dan?

hedvig Dat weet ik niet. Het was alsof hij iets anders bedoelde dan wat-ie zei... de hele tijd.

gina Denk je? Ja, het was wel vreemd.

hjalmar *komt terug* De lamp brandde nog. *doet de lamp uit en zet hem weg* Ah, eindelijk krijg ik een beetje eten in m'n lijf. *begint boterhammen te eten* Nou, je ziet het, Gina... als je je oren en ogen maar openhoudt...

gina Hoe bedoel je?

hjalmar Dat we van geluk mogen spreken dat we eindelijk de kamer hebben verhuurd. En stel je voor... aan iemand als Gregers... mijn beste oude vriend.

gina Tja, ik weet niet wat ik daarop moet zeggen.

hedvig Mama, u zult zien dat het leuk wordt!

hjalmar Jij bent ook een rare. Eerst was je erop gebrand de kamer te verhuren en nu vind je het maar niks.

gina Hjalmar... als het gewoon iemand anders was geweest... Wat denk je dat mijnheer Werle zal zeggen?

hjalmar De oude Werle? Dat gaat hem niets aan.

gina Maar je snapt toch wel dat ze stevig ruzie hebben gehad als de jongeheer het huis uit gaat. Je weet toch hoe die twee tegenover elkaar staan.

hjalmar Dat kan wel wezen, maar...

gina En nu denkt mijnheer Werle misschien dat jij erachter zit...

hjalmar Laat hem denken wat hij wil!

De oude Werle heeft ontzettend veel voor mij gedaan. God bewaar me... dat erken ik heus wel. Maar daarom hoef ik me niet eeuwig van hem afhankelijk te maken.

gina Maar Hjalmar, liefste, misschien gaat grootvader eronder lijden.

Misschien raakt hij het zielige beetje geld kwijt dat hij bij Gråberg verdient.

hjalmar Ik mag het hopen, zou ik haast zeggen. Is het voor mij niet vernederend genoeg te zien hoe mijn oude, grijze vader als een melaatse wordt behandeld? Maar die tijd is gauw voorbij, naar mijn idee. *pakt nog een boterham* Ik heb zowaar een taak in het leven, en ik zal hem volbrengen ook!

hedvig O ja, papa! Doe dat!

gina Sst! Maak hem niet wakker!

hjalmar *zachter* Ik zal hem volbrengen, zeg ik je. De dag zal komen dat ik... Daarom is het goed dat we de kamer hebben verhuurd, want dat maakt me niet zo afhankelijk. En dat moet een man zijn die een levenstaak heeft. *naar de leunstoel, emotioneel* Mijn arme, oude, grijze vader... Heb vertrouwen in je

zoon... Hij heeft brede schouders... Sterke schouders, in ieder geval... Op een mooie dag word je wakker en... *tegen Gina* Geloof jij dat niet soms? *gina staat op* Natuurlijk geloof ik het. Maar laten we eerst hem naar zijn kooi zien te krijgen.

hjalmar Ja, laten we dat doen.

Ze pakken de oude man voorzichtig op.

derde bedrijf

De studio van Hjalmar Ekdal. Het is ochtend. Daglicht valt door het grote raam in het schuine dak naar binnen. Het gordijn is teruggeschoven.

Hjalmar is aan tafel bezig met het retoucheren van een foto; meerdere andere afdrukken liggen voor hem. Even later komt Gina in een mantel en met een hoed op door de gangdeur naar binnen. Aan haar arm heeft ze een mand met een klep.

hjalmar Ben je alweer terug, Gina?

gina Ja, maar ik moet voortmaken. *zet de mand op een stoel en trekt haar mantel uit*

hjalmar Ben je bij Gregers langs geweest?

gina Ja, ja, ik was er. Het is fraai daar bij hem. Meteen toen hij erin trok, heeft hij er 'n gezellige boel van gemaakt.

hjalmar Hoezo?

gina Hij wou toch alles zelf doen, zei hij. Dus hij moest ook zelf de kachel aansteken en toen heeft-ie de klep dichtgedraaid zodat de hele kamer vol rook kwam te staan. Ugh, het was zo'n stank dat je...

hjalmar O jee.

gina Maar het mooiste komt nog. Want toen wou hij het vuur uitmaken, dus hij gooit al het waswater in de kachel zodat de hele vloer nu één grote beestenbende is.

hjalmar Dat is vervelend.

gina Ik heb de conciërge erbij gehaald om de boel bij het varken schoon te schrobben, maar tot na de namiddag kun je daar niet wonen.

hjalmar Wat gaat-ie ondertussen doen?

gina Hij ging er even uit, zei hij.

hjalmar Ik ben ook even bij hem langs geweest... nadat jij weg was.

gina Dat heb ik gehoord. Je hebt hem voor het ontbijt uitgenodigd.

hjalmar Slechts een klein hapje, weet je. Het is voor hem de eerste dag... we kunnen er niet echt omheen. Je hebt altijd wel iets in huis.

gina Ik zal kijken wat ik kan vinden.

hjalmar Maar het mag niet te iel zijn. Want volgens mij komen Relling en Molvik ook even langs. Relling heb ik net op de trap getroffen, snap je, en toen moest ik wel...

gina Zo, krijgen we die twee ook nog?

hjalmar Mijn god... een paar man meer of minder, wat maakt dat nou uit?

ekdal *maakt zijn deur open en kijkt de kamer in* Hoor 'ns, Hjalmar... *merkt dat Gina er is* O.

gina Wilt u iets hebben, grootvader?

ekdal Ach nee, is niet belangrijk. Hm! *gaat weer naar binnen*

gina *pakt de mand* Let op dat hij niet naar buiten gaat.

hjalmar Ja, ja, zal ik doen... Zeg, Gina, een beetje haringsalade kan geen kwaad: Relling en Molvik zijn vannacht weer aan de zwier geweest.

gina Zolang ik ze maar niet meteen over de vloer heb...

hjalmar Nee, echt niet, neem de tijd.

gina Nou goed, dan kan jij ondertussen nog een beetje werken.

hjalmar Ik zit toch te werken! Ik werk zo hard als ik kan!

gina Dan heb je dat uit de weg, wou ik alleen maar zeggen.

Ze gaat met de mand de keuken in. Hjalmar zit met een penseel de foto te bewerken; het gaat traag en lusteloos.

ekdal *steekt zijn hoofd om de deur, kijkt de studio rond en zegt op gedempte toon*

Ben je bezig?

hjalmar Ja, ik zit hier op die foto's te ploeteren...!

ekdal Tjezus... als je zo druk bezig bent... Hm! *gaat weer zijn kamer in, de deur blijft open staan*

hjalmar *werkt een poosje zwiĳgend verder. Vervolgens legt hij het penseel neer en gaat naar de deur* Ben jij bezig, vader?

ekdal *bromt vanuit zijn kamer* Als jij bezig bent, dan ben ik ook bezig. Hm!

hjalmar Nou, goed dan. *gaat weer aan het werk*

ekdal *verschijnt even later weer in de deuropening* Hm, weet je, Hjalmar, zo druk bezig ben ik nou ook weer niet.

hjalmar Ik dacht dat je zat te schrijven.

ekdal Die Gråberg kan wel een dag of twee wachten, verdomme. Het is geen zaak van leven of dood.

hjalmar Nee, en je bent ook geen slaaf.

ekdal En dan is er die andere zaak daar binnen...

hjalmar Dat klopt. Wil je soms naar binnen? Zal ik voor je openmaken?

ekdal Dat zou geen kwaad kunnen.

hjalmar *staat op* Want dan hebben we dat uit de weg.

ekdal Juist, ja. Het moet morgenvroeg af zijn. Het is morgen, toch? Hm?

hjalmar Natuurlijk is het morgen.

Hjalmar en Ekdal schuiven ieder een halve deur opzij. De ochtendzon schijnt door de dakraampjes naar binnen. Een paar duiven vliegen heen en weer, andere zitten op de stangen te koeren, verder naar binnen op de zolder zitten de kippen af en toe te kakelen.

hjalmar Nou, vooruit dan, vader.

ekdal *gaat naar binnen* Kom je niet mee?

hjalmar Weet je... ik denk dat ik... *ziet Gina in de deuropening van de keuken* Ik? Nee, ik heb geen tijd. Ik moet werken... Maar dit mechaniek, het...

Hij trekt aan een koord; binnen glijdt een gordijn omlaag waarvan het onderste deel uit een streep oud zeildoek bestaat, de rest, het bovendeel is een stuk

strakgespannen visnet.

De vloer van de zolder is zodoende niet meer zichtbaar. Hjalmar loopt naar de tafel.

Zo, nu kan ik een tijdje in alle rust werken.

gina Moet hij daar binnen weer zonodig tekeergaan?

hjalmar Heb je soms liever dat-ie eruit knijpt naar madam Eriksen? *gaat zitten* Is er iets?

Je zei...

gina Ik wou alleen vragen of het goed is dat we voor het ontbijt hier dekken?

hjalmar Er is toch met niemand zo vroeg afgesproken?

gina Nee, ik verwacht alleen het verloofde stel dat samen op de foto moet.

hjalmar Verdomme, hadden ze daar geen andere dag voor kunnen uitkiezen!

gina Al goed, liefste, ik heb ze voor vanmiddag besteld, als jij slaapt.

hjalmar Nou, in orde, dan eten we hier.

gina Goed dan, maar het heeft geen haast nu al te dekken, je kunt de tafel nog een poosje gebruiken.

hjalmar Je ziet toch dat ik hier de hele tafel nodig heb!

gina Dan heb je alle tijd voor jezelf, bedoel ik. *gaat weer af naar de keuken.*

Korte pauze.

ekdal *in de deuropening van de zolder, achter het net* Hjalmar!

hjalmar Wat?

ekdal Ik ben bang dat we de trog moeten verplaatsen.

hjalmar Dat zei ik de hele tijd al.

ekdal Hm... hm... hm. *gaat weer weg van de deur*

Hjalmar werkt een beetje, werpt een blik naar de zolder en staat half op. Hedvig komt vanuit de keuken naar binnen.

hjalmar *gaat snel weer zitten* Wat wil je?

hedvig Ik wou alleen maar bij u zitten, papa.

hjalmar *na een korte pauze* Volgens mij kom je hier rondsnuffelen. Moet je mij soms in de gaten houden?

hedvig Nee, echt niet.

hjalmar Waar is je moeder mee bezig?

hedvig Mama is druk met de haringsalade.

Ze gaat naar de tafel.

Is er niet iets kleins waar ik u mee kan helpen, papa?

hjalmar Ach, nee. Het is beter dat ik het allemaal alleen doe... zolang ik de kracht ertoe heb. Maak je geen zorgen, Hedvig, zolang je vader maar gezond is...

hedvig Ach, papa, u moet zoiets niet zeggen.

Ze loopt de kamer rond, blijft bij de deuropening staan en kijkt de zolder op.

hjalmar Wat is hij aan 't doen, Hedvig?

hedvig Volgens mij maakt opa een nieuw pad naar de waterbak.

hjalmar Dat lukt hem nooit van z'n leven in z'n eentje! En ik ben ertoe veroordeeld hier te zitten...!

hedvig *gaat naar hem toe* Geef mij het penseel, papa, ik kan het wel.

hjalmar Onzin, je bederft alleen maar je ogen.

hedvig Heus niet. Toe, geef me het penseel.

hjalmar *staat op* Goed dan, het duurt niet langer dan een paar minuten.

hedvig Poeh, wat kan er nou gebeuren? *pakt het penseel Zo. gaat zitten* Hier heb ik er eentje als voorbeeld.

hjalmar Maar je bederft niet je ogen, ja! Luister je?! Ik wil er niet voor verantwoordelijk zijn, daar draai je zelf voor op, zeg ik je.

hedvig *retoucheert* Ja, ja, dat weet ik.

hjalmar Je bent een slimme meid, Hedvig.

Een paar minuutjes maar, hoor je.

Hij wurmt zich langs de hoek van het gordijn de zolder op. Hedvig zit aan de foto te werken. Je hoort Hjalmar en Ekdal met elkaar redetwisten. Hjalmar verschijnt achter het net.

Hedvig, reik me de knijptang eens aan, hij ligt op de schap. En de beitel. draait zich weer om Nu moet je 'ns opletten, vader. Ik laat je eerst zien hoe ik het bedoel.

Hedvig heeft het gevraagde gereedschap van de stelling gepakt en geeft het aan hem.

Dankjewel. Het is maar goed dat ik gekomen ben, Hedvig.

Hij gaat weg van de deuropening. Binnen op zolder timmeren en praten ze.

Hedvig blijft staan kijken. Even later wordt er op de gangdeur geklopt. Ze merkt het niet.

gregers *komt blootshoofds en zonder overjas binnen en hij blijft even bij de deur staan Ahum...!*

hedvig *draait zich om en gaat naar hem toe* Goedemorgen. Komt u binnen, alstublieft.

gregers Dank je. *kijkt in de richting van de zolder* Jullie hebben werklui over de vloer?

hedvig Nee, dat zijn alleen papa en opa. Ik zal hun zeggen dat u...

gregers Nee, nee, niet doen. Ik wacht liever even. *gaat op de bank zitten*

hedvig Het is hier zo'n rommel... *wil de foto's opruimen*

gregers Laat maar liggen. Moeten die foto's geretoucheerd worden?

hedvig Ja, een paar waar ik papa mee moet helpen.

gregers Laat je dan door mij niet storen.

hedvig O, goed.

Ze schuift de spullen naar zich toe en begint te werken. Ondertussen kijkt Gregers zwijgend toe.

gregers Heeft de wilde eend vannacht goed geslapen?

hedvig Ik geloof van wel.

gregers *naar de zolderruimte toegewend* Bij daglicht ziet het er heel anders uit dan gisteren bij maanlicht.

hedvig Ja, dat kan heel verschillend zijn. 's Morgens ziet het er anders uit dan 's middags en als het regent ziet het er weer anders uit dan bij mooi weer.

gregers Is je dat opgevallen?

hedvig Zoiets zie je toch.

gregers Zit je ook graag daar binnen bij de wilde eend?

hedvig Als het kan, ja...

gregers Maar je hebt zeker niet veel vrije tijd. Je gaat natuurlijk naar school, toch?

hedvig Niet meer. Papa is bang dat ik mijn ogen bederf.

gregers Zo? Geeft hij je dan zelf les?

hedvig Papa heeft beloofd me les te geven, maar tot nu toe heeft hij er geen tijd voor gehad.

gregers Is er dan niemand anders die je een beetje helpt?

hedvig Jawel, doctorandus. Molvik. Maar hij is niet altijd... zo helemaal... en niet zo'n klein beetje...

gregers Dronken?

hedvig Nou en of.

gregers Nou, dan heb je tijd voor allerlei andere dingen. En daar binnen, dat is voor jou zeker een hele andere wereld... of niet soms?

hedvig O ja, heel anders. En er staan zo veel vreemde dingen.

gregers O?

hedvig Grote kasten met boeken en in veel boeken staan prenten.

gregers Aha!

hedvig En een oude secretaire met laden en kleppen, en een grote klok met poppetjes die eruit kunnen springen. Maar de klok doet het niet meer.

gregers De tijd is dus stil blijven staan, daar binnen... bij de wilde eend.

hedvig Ja. En er liggen ook oude verfdozen, zulk soort dingen. En al die boeken.

gregers Je leest ook in die boeken?

hedvig O ja, als ik er de kans toe heb. Maar de meeste zijn in het Engels en die taal ken ik niet. Maar dan kijk ik naar de prenten... Er ligt een ontzettend groot boek dat heet 'Harryson's History of London'. Het is minstens honderd jaar oud en er staan enorm veel prenten in. Voorin staat de dood afgebeeld met een zandloper en een meisje. Die prent vind ik afschuwelijk. Maar er zijn een hele hoop andere prenten met kerken en kastelen, straten, en grote schepen die op zee zeilen.

gregers Vertel eens, waar komen al die vreemde dingen vandaan?

hedvig O, hier woonde ooit een oude kapitein, die heeft die boeken meegebracht. Ze noemden hem 'De vliegende Hollander'. Dat is raar, want hij was helemaal geen Hollander.

gregers Was hij dat niet?

hedvig Nee. Maar uiteindelijk verdween-ie en dat bleef hier allemaal achter.

gregers Zeg, vertel eens... als je daar binnen de prenten zit te bekijken, heb je dan geen zin naar buiten te gaan en de grote wereld in het echt te zien?

hedvig O nee! Ik wil altijd thuis blijven en mijn vader en moeder helpen.

gregers Met het retoucheren van foto's?

hedvig Niet alleen daarmee. Het allerliefst wil ik leren prenten te graveren, zoals in die Engelse boeken.

gregers Hm..., wat vind je vader daarvan?

hedvig Ik geloof dat papa het er niet mee eens is. Hij is een rare in zulk soort dingen. Stel u eens voor, hij heeft het erover dat ik moet leren manden vlechten en stro matten! Maar dat vind ik niks.

gregers Nee, dat lijkt mij ook niks.

hedvig Maar papa heeft wel gelijk: als ik had geleerd manden te vlechten, dan had ik nu een nieuwe mand voor de wilde eend kunnen maken.

gregers Ja, dat is zo. Eigenlijk zou het ook jouw taak moeten zijn.

hedvig Ja, want het is mijn wilde eend.

gregers Precies.

hedvig Uh-hu, ze is van mij. Maar vader en grootvader mogen haar lenen zo vaak als ze willen.

gregers Zo? Wat doen ze dan met haar?

hedvig O, ze zorgen voor d'r en bouwen toestanden, zulk soort dingen.

gregers Dat kan ik me voorstellen, want de wilde eend is het belangrijkste dier daar binnen.

hedvig Dat is ze, want ze is een echte, wilde vogel. Daarom heb ik zo met haar te doen.

Ze heeft niemand, de zielepoot.

gregers Geen familie, zoals de konijnen...

hedvig Nee. De kippen hebben toch zoveel vriendjes met wie ze samen kuikens zijn geweest, maar zij is echt weggerukt van heel d'r familie. En er is zoveel vreemds aan de wilde eend. Niemand die haar kent, niemand die weet waar ze vandaan komt.

gregers En ze is op de bodem van de grote vijver geweest.

hedvig *kijkt hem even aan, onderdrukt een glimlach en vraagt* Waarom zegt u 'de grote vijver'?

gregers Wat moet ik anders zeggen?

hedvig U kunt toch gewoon zeggen: 'de zee'... of 'de oceaan'.

gregers Ik kan toch net zo goed 'de grote vijver' zeggen?

hedvig Ja, maar het klinkt zo raar in de oren als anderen 'de grote vijver' zeggen.

gregers Hoezo dat dan? Vertel eens.

hedvig Nee, dat doe ik niet. Het klinkt gewoon stom.

gregers Echt niet. Vertel dan eens waarom je glimlachte.

hedvig Omdat, van nu af aan, als ik plotseling... zo zonder erbij stil te staan... denk aan alles daar binnen, dat die hele ruimte daar 'de grote vijver' heet... En dat is stom.

gregers Dat moet je niet zeggen.

hedvig Jawel, want het is gewoon een zolder.

gregers *kijkt haar strak aan* Weet je dat zeker?

hedvig *verbaasd* Dat het een zolder is?!

gregers Ja, weet je dat zo zeker?

Hedvig zwijgt en kijkt hem met open mond aan. Gina komt met bestek en een tafelkleed vanuit de keuken. Gregers staat op.

Ik ben natuurlijk te vroeg gekomen.

gina U moet nu eenmaal ergens zijn. Beneden is het bijna klaar. Ruim de tafel af, Hedvig.

Hedvig ruimt af. In de volgende scène dekken zij en Gina de tafel. Gregers gaat in de leunstoel zitten en bladert in een album.

gregers Ik hoor dat u kunt retoucheren, mevrouw Ekdal.

gina *met een zijdelingse blik* Ja, dat klopt.

gregers Dat komt dan heel goed uit.

gina Hoezo?

gregers Omdat Hjalmar fotograaf is geworden, bedoel ik.

hedvig Mama kan ook fotograferen.

gina Ach ja, dat heb ik mezelf ook aangeleerd.

gregers Bestiert u dan soms hier de zaak?

gina Als Hjalmar zelf geen tijd heeft...

gregers Hij wordt natuurlijk helemaal door zijn oude vader in beslag genomen, geloof ik.

gina Ja, en het is ook niets voor iemand als Hjalmar om van Jan en alleman portretfoto's te maken.

gregers Dat ben ik met u eens, maar als hij nu eenmaal die weg is ingeslagen...

gina U kunt zich toch wel indenken, jongeheer Werle, dat Hjalmar geen gewone fotograaf is.

gregers Natuurlijk! Desalniettemin...?

Op de zolder wordt een schot afgevuurd.

Gregers springt overeind.

Wat is dat?!

gina O jee, ze schieten weer!

gregers Ze schieten?

hedvig Ze gaan op jacht.

gregers Wat?! *bij de deur van de zolder* Ga je op jacht, Hjalmar?

hjalmar *achter het net* Ben jij hier? Dat wist ik niet, ik was zo in beslag genomen... *tegen Hedvig* En jij zegt ons niks! *komt de studio binnen*

gregers Zit je op de zolder te schieten?

hjalmar *laat hem een dubbelloops pistool zien* Ach, alleen maar met dit geval hier.

gina Jij en grootvader zullen met dat piekstool nog eens een ongeluk veroorzaken.

hjalmar *geërgerd* Ik dacht dat ik had gezegd dat zo'n wapen een pistool heet.

gina Dat maakt er de zaak niet beter op, zeg ik maar zo.

gregers Dus je bent ook jager geworden, Hjalmar?

hjalmar Ik jaag af en toe een beetje op konijnen. Meer om mijn vader een plezier te doen, snap je.

gina Mannen zijn vreemde figuren. Ze moeten altijd iets hebben om zich mee te exerceren.

hjalmar *humeurig* Precies, we moeten altijd iets hebben om ons mee te amuseren.

gina Dat zei ik toch.

hjalmar Hm..., nou ja! *tegen Gregers* Gelukkig ligt de zolder zo dat niemand het kan horen als we schieten. *legt het pistool op de bovenste schap van de stelling* Raak het pistool niet aan, Hedvig! De ene loop is geladen, vergeet dat niet.

gregers *kijkt door het net naar binnen* Een jachtgeweer heb je ook, zie ik.

hjalmar Dat is het oude geweer van mijn vader. Je kunt er niet meer mee schieten, met het sluitstuk is iets mis. Maar het is heel leuk het te hebben, want we kunnen het uit elkaar halen, reinigen, met beenvet insmeren en dan weer in elkaar zetten... Meestal is het vader die ermee prutst.

hedvig *naast Gregers* Nu kunt u de wilde eend goed zien.

gregers Ik kijk er net naar. De ene vleugel hangt er een beetje bij, geloof ik.

hjalmar Geen wonder, ze is aangeschoten.

gregers En ze sleept een beetje met een poot. Of niet soms?

hjalmar Misschien een heel klein beetje.

hedvig Dat is de poot waar de hond haar heeft gebeten.

hjalmar Voor de rest is ze nergens gewond en dat is echt een wonder als je bedenkt dat ze een lading hagel in d'r lijf heeft gekregen en in de bek van een hond heeft gezeten...

gregers *met een blik naar Hedvig* ...en zo lang... op de bodem van de grote vijver heeft gelegen...

hedvig *glimlacht* Ja.

gina *is met de tafel bezig* Ja, de gezegende wilde eend. Daar worden kruistekens voor geslagen.

hjalmar Hm... is de tafel bijna gedekt?

gina Ik ben zo klaar. Hedvig, kom 'ns helpen.

Gina en Hedvig gaan de keuken in.

hjalmar *halfvuid* Je kunt beter niet naar vader staan kijken, hij heeft dat niet graag.

Gregers gaat weg van de zolderdeur.

Ik sluit maar af, voor de anderen komen. *klapt in zijn handen* Ksst... ksst!

Weg met jullie! *terwijl hij het gordijn omhoog hijst en de deuren dichttrekt* Deze truuk is mijn eigen uitvinding. Het is leuk iets te hebben waar je aan kunt klungelen en weer kunt repareren als het stukgaat. Dat moet ook wel, snap je, Gina heeft liever geen kippen of konijnen in de studio.

gregers Zeker, zeker. Bestiert je vrouw hier soms de boel?

hjalmar Gewoonlijk laat ik de lopende zaken aan haar over, dan kan ik me ondertussen in de woonkamer terugtrekken en over belangrijker zaken nadenken.

gregers Waar denk je dan over na, Hjalmar?

hjalmar Het verwondert me dat je daar niet eerder naar gevraagd hebt. Of heb je soms nog nooit over mijn uitvinding horen praten?

gregers Jouw uitvinding? Nee.

hjalmar Zo? Echt niet? Natuurlijk, daarboven in het oerwoud en de woestenij...

gregers Dus je hebt een uitvinding gedaan?!

hjalmar Nog niet helemaal, maar ik ben ermee bezig. Je kunt je wel voorstellen dat toen ik besloot mijn leven aan de fotografie te wijden ik het niet deed om van allerhande gewoon volk portretten te maken.

gregers Nee, dat zei je vrouw zonet ook.

hjalmar Ik heb gezworen dat als ik mijn gaven aan dit vak ten dienste zou stellen, ik het tot een niveau zou verheffen van zowel kunst als wetenschap. En toen heb ik besloten een bijzondere uitvinding te doen.

gregers Wat is het voor uitvinding? Wat kun je ermee doen?

hjalmar Ja, m'n beste, naar dergelijke details mag je nog niet vragen. Het heeft tijd nodig, snap je. Je moet niet denken dat het ijdelheid is wat mij ertoe drijft. Ik werk absoluut niet voor eigen gewin. Het is een levenstaak die mij dag en nacht voor ogen staat.

gregers Wat voor levenstaak?

hjalmar Ben je de oude man met het zilveren haar vergeten?

gregers Je arme vader, ja, wat kun jij nog voor hem doen?

hjalmar Ik kan zijn gevoel voor eigenwaarde weer tot leven wekken door de naam Ekdal in eer en aanzien te verheffen.

gregers Dat is dus je levenstaak.

hjalmar Ja. Ik wil die schipbreukeling redden. Want hij was een wrak toen het noodweer boven hem losbarstte. Terwijl dat vreselijke onderzoek liep, was hij zichzelf niet meer.

Het pistool daar, wat we gebruiken om konijnen te schieten, heeft in het drama van Huize Ekdal een grote rol gespeeld.

gregers Het pistool? Echt waar?!

hjalmar Toen het vonnis was geveld en hij gevangengezet zou worden... toen had hij dat pistool in zijn hand...

gregers Nee...!

hjalmar Ja, maar hij had er de moed niet toe. Hij was laf. Zo doorgedraaid, zo gebroken was zijn geest toen al. Kun je je dat voorstellen? Hij, een militair, een man die negen beren had geschoten, die afstamde van twee luitenant-kolonels... de een na de ander, natuurlijk... Snap je dat, Gregers?

gregers Dat snap ik heel goed.

hjalmar Ik niet. Later greep het pistool weer in in de geschiedenis van onze familie. Toen hij die grauwe pluige aan had en achter slot en grendel zat... geloof me, dat was voor mij een vreselijke tijd. Ik had de rolgordijnen voor allebei de ramen neergelaten. Als ik naar buiten keek, zag ik dat de zon scheen, zoals altijd. Dat begreep ik niet. Ik zag de mensen op straat lopen, en ze lachten en praatten over de meest onbenullige dingen. En ik begreep het niet. Voor mij was het alsof de hele wereld als bij een zonsverduistering stil moest blijven staan.

gregers Zo voelde ik me ook toen mijn moeder stierf.

hjalmar Op dat moment had ik, Hjalmar Ekdal, het pistool op mijn eigen borst gericht.

gregers Jij overwoog ook...?

hjalmar Ja.

gregers Maar je schoot niet?

hjalmar Nee. Op het beslissende ogenblik overwon ik mezelf. Ik bleef leven. Je kunt van mij aannemen dat er moed voor nodig is om onder dergelijke omstandigheden voor het leven te kiezen.

gregers Tja, het is maar hoe je het bekijkt.

hjalmar Nou, geloof me. Hoe dan ook, het was beter zo. Want nu komt gauw mijn uitvinding. En dan, dokter Relling is het met mij eens, krijgt vader weer toestemming zijn uniform te dragen. Dat is de enige beloning die ik zal eisen.

gregers Het is dus het uniform dat hij...?

hjalmar Ja, daar hunkert hij het meest naar.

Je kunt je niet voorstellen hoe zoiets dwars door je ziel gaat. Telkens als we iets te vieren hebben, onze trouwdag bijvoorbeeld of wat dan ook, dan verschijnt de oude man in zijn luitenantsuniform uit gelukkiger tijden. Als er echter op de deur wordt geklopt dan rept hij zich weer naar zijn kamer zo

snel als zijn oude benen hem willen dragen, want hij durft zich niet zo aan vreemden te vertonen. Zoiets is voor een zoon hartverscheurend, Gregers! gregers Wanneer denk je ongeveer met je uitvinding klaar te zijn?

hjalmar Mijn god, naar details als tijd moet je mij niet vragen. Een uitvinding is iets wat je zelf niet in de hand hebt. Voor een groot deel komt het aan op inspiratie... op een ingeving en het is schier onmogelijk op voorhand te berekenen wanneer die komt.

gregers Maar je maakt vorderingen?

hjalmar Jazeker. Er gaat geen dag voorbij dat ik er niet mee bezig ben, het neemt me volledig in beslag. Elke middag na het eten sluit ik me op in de woonkamer waar ik er in alle rust op kan broeden. Maar ze moeten mij niet opjagen, dat heeft absoluut geen zin. Dat zegt Relling ook.

gregers En je vindt niet dat al die toestanden daar op zolder je te veel afleiden en in verwarring brengen?

gregers Nee, nee, integendeel. Dat mag je niet zeggen. Ik kan me toch niet altijd en eeuwig in dezelfde afmattende hypothesen verdiepen? Ik moet ernaast nog iets hebben dat het wachten kan opvullen. Inspiratie, ingevingen, snap je... als ze komen, dan komen ze heus wel.

gregers Mijn beste Hjalmar, ik geloof haast dat je iets van de wilde eend in je hebt.

hjalmar Van de wilde eend? Hoe bedoel je?

gregers Je bent ondergedoken en hebt je op de bodem in het wier vastgebeten.

hjalmar Bedoel je het schot soms dat mijn vader, en mij ook, bijna dodelijk in de vleugel heeft getroffen?

gregers Niet met zoveel woorden. Ik wil niet beweren dat je aangeschoten wild bent, maar je bent in een giftig moeras beland, Hjalmar. Je hebt een

sluipende ziekte opgelopen en toen ben je naar de bodem gegaan om in de duisternis te sterven.

hjalmar Ik? In de duisternis sterven?! Nee, hoor eens, Gregers, je moet er echt mee ophouden zulk soort nonsens uit te kramen.

gregers Kalm maar, ik zal je er weer bovenop helpen. Want ik heb ook een levenstaak, weet je. Die heb ik gisteren gekregen.

hjalmar Dat kan wel wezen, maar laat mij erbuiten. Ik kan je verzekeren dat – afgezien van mijn makkelijk verklaarbare melancholie natuurlijk – ik me zo goed voel als een mens maar wensen kan.

gregers Dat komt ook door het gif.

hjalmar M'n beste Gregers, hou nou op met geklets over ziektes en vergif, dergelijke taal ben ik echt niet gewend. In mijn huis praat men niet over zulke deprimerende zaken.

gregers Nee, dat kan ik goed geloven.

hjalmar Omdat ik het niet prettig vind. Hier hangt geen moeraslucht, zoals jij het uitdrukt. Het huis van de eenvoudige fotograaf heeft een laag dak, dat weet ik ook wel. En mijn materiële positie is benard. Maar ik ben een uitvinder... en tevens broodwinner voor mijn gezin. Dat verheft mij boven de armzalige omstandigheden... Ah, daar is het ontbijt!

Gina en Hedvig brengen flessen bier, een karaf brandewijn, glazen en andere toebehoren. Op hetzelfde moment komen Relling en Molvik vanaf de gang naar binnen, beiden zonder hoed of overjas. Molvik is in het zwart gekleed.

gina *zet de spullen op de tafel* Zo, die twee komen precies op tijd.

relling Molvik beeldde zich in dat hij haringsalade rook en toen was-ie niet meer te houden. Nogmaals een goedemorgen, jongeheer Ekdal.

hjalmar Gregers, mag ik voorstellen: doctorandus Molvik, dokter... nou ja, Relling ken je al.

gregers Ja, oppervlakkig.

relling Aha, de heer Werle junior. Ja, we hebben elkaar daarboven in Højdal in de haren gezeten. U bent zojuist ingekwartierd?

gregers Ik heb vanochtend mijn intrek genomen, ja.

relling En beneden wonen Molvik en ik, dus het is voor u niet ver naar een dokter en een priester, mocht u er eentje nodig hebben.

gregers Dank u, dat zou weleens kunnen gebeuren, want gisteren waren we met z'n dertienen aan tafel.

hjalmar Begin nou niet weer over die onverkwikkelijke geschiedenis!

relling Kalm maar, jongeheer Ekdal, jou raakt het vast niet.

hjalmar In het belang van mijn gezin mag ik dat hopen. Maar laten we nu gaan zitten en eten en drinken en vrolijk zijn.

gregers Moeten we niet op je vader wachten?

hjalmar Nee, hij wil het later op zijn kamer hebben. Tast toe!

De mannen gaan aan tafel zitten en beginnen te eten en te drinken. Gina en Hedvig lopen op en neer en bedienen.

relling Molvik was gisteren behoorlijk in de lorum, mevrouw Ekdal.

gina Zo? Alweer?

relling Hebt u hem niet gehoord toen ik 's nachts met hem thuis kwam?

gina Niet dat ik weet.

relling Dat is maar goed ook, want Molvik sloeg vannacht vuile taal uit.

gina Is dat waar, meneer Molvik?

molvik Laten we een streep zetten onder de gebeurtenissen van afgelopen nacht. Het was niet bepaald een uiting van mijn betere ik.

relling *tegen Gregers* Het komt als een inval over hem heen en dan moet ik met hem aan de boemel. Molvik is door een demon bezeten, ziet u.

gregers Bezeten?

relling Door een demon, ja.

gregers Hm.

relling En demonische figuren zijn er niet voor geschapen in een rechte lijn door het leven te gaan. Af en toe moeten ze het slechte pad bewandelen...

Zo, en u houdt het daarboven nog steeds uit in die smerige, zwarte groeve?

gregers Tot nu toe heb ik het volgehouden, ja.

relling En u heeft de claim geïnd waar u mee rondliep?

gregers Claim? *begrijpt hem* O, zo.

hjalmar Heb je de claim geïnd, Gregers?

gregers Ach, onzin.

relling Ja, natuurlijk heeft hij dat. Hij is bij alle dagloners aan de deur geweest en heeft ze iets aangeboden wat hij 'de claim van het ideaal' noemde.

gregers Ik was toen nog jong.

relling Dat is waar, u was heel jong. En de claim van het ideaal kregen ze nooit gehonoreerd zolang ik daarboven was.

gregers Nadien ook niet.

relling Dan hoop ik dat u zo verstandig bent geworden uw eisen enigszins te temperen?

gregers Niet als ik met een echt mens van doen heb.

hjalmar Dat lijkt me heel redelijk... Een beetje boter, Gina.

relling En een stuk spek voor Molvik.

molvik O nee, geen spek!

Er wordt op de deur van de zolder geklopt.

hjalmar Maak open, Hedvig, vader wil eruit.

Hedvig loopt naar de deur en zet hem op een kier. De oude Ekdal komt naar binnen met een vers konijnenvel. Hedvig schuift de deur achter hem dicht.

ekdal Een goedemorgen, mijne heren! 't Was een goeie jacht vandaag. Heb een grote geschoten.

hjalmar En je hebt hem gevild voordat ik er was...?!

ekdal En ook gepekeld. Het is heerlijk, mals vlees, konijnenvlees. En zoet, smaakt als suiker. Smakelijk, mijne heren! *gaat zijn kamer in*

molvik *staat op* Neem me niet kwalijk... ik kan niet... moet zo gauw mogelijk naar beneden...

relling Neem een slok sodawater, man!

molvik *haast zich* Eh... eh! *af door de gangdeur*

relling *tegen Hjalmar* Laten we er eentje nemen op de gezondheid van de oude jager.

hjalmar *klinkt met hem* Op de jager aan de rand van zijn graf, ja.

relling Op de grijsaard... *drinkt* Vertel eens... is zijn haar grijs of wit?

hjalmar Zo'n beetje ertussenin. Overigens heeft hij niet meer zo veel haar op zijn hoofd.

relling Och, met een pruik kom je ook de wereld rond. Ja, jongeheer Ekdal, in wezen ben je een gelukkig mens, je hebt die schone levenstaak waarnaar je kunt streven...

hjalmar Dat doe ik ook, neem dat maar van mij aan.

relling En je hebt een verstandige vrouw, die zo soepel in d'r pantoffels heen en weer stuift, met d'r heupen wiegt, het voor jou aangenaam maakt, het huishouden doet.

hjalmar Ja, Gina... *knikt naar haar* ...je bent een fijne metgezel om op de levensweg te hebben.

gina O, zit me nou geen pointes te geven!

relling En dan heb je Hedvig nog, hè, Hjalmar?

hjalmar *ontroerd* Mijn kind, ja. Zij in de eerste plaats. Kom eens bij me, Hedvig. *streelt haar haar* Wat is het morgen voor een dag, nou?

hedvig *geeft hem een duw* Ach nee, papa, dat moet u niet vertellen!

hjalmar Het gaat als een mes door mijn hart als ik bedenk hoe weinig mensen er zullen zijn. Slechts een klein feestje op zolder...

hedvig Maar dat is nou net zo mooi!

relling Wacht maar tot de buitengewone uitvinding van je vader het daglicht ziet, Hedvig!

hjalmar Ja, dan... dan zul je eens zien! Ik heb besloten jouw toekomst veilig te stellen, Hedvig. Je zult het goed hebben, zolang je leeft. Ik zal eisen dat jij iets... ik weet niet wat... iets... krijgt. Dat zal het enige loon van de eenvoudige uitvinder zijn.

hedvig *fluistert met de arm om zijn hals* O lieve, lieve papa!

relling *tegen Gregers* Nou, vindt u het niet mooi om voor de verandering omringd door een gelukkig gezin aan een goede maaltijd te zitten?

hjalmar Ja, zulke momenten aan tafel waardeer ik ontzettend.

gregers Wat mij betreft, ik hou niet van moeraslucht.

relling Moeraslucht?

hjalmar Kom nou niet weer met die kletspraat aanzetten!

gina In godsnaam, hier hangt geen moeraslucht, jongeheer Werle, hier wordt elke dag gelucht.

gregers *gaat van tafel* De stank, die ik bedoel, krijg je er met luchten niet uit.

hjalmar Stank?!

gina Ja, wat zeg je daarop, Hjalmar?

relling Neem me niet kwalijk... maar heeft u niet zelf die stank van de groeve daarboven meegebracht?

gregers Dat bent u ten voeten uit om het stank te noemen wat ik hier in huis breng.

relling *gaat naar hem toe* Luister eens, meneer Werle junior, ik heb het sterke vermoeden dat u 'de claim van het ideaal' nog steeds onverkort in uw broekzak heeft.

gregers Ik draag het in mijn borst.

relling Draag het verdomme waar u wilt, maar ik raad u aan hier niet, zolang ik er ben, voor deurwaarder te spelen.

gregers En als ik dat toch doe?

relling Dan vliegt u halsoverkop de trap omlaag. Zo, nu weet u het.

hjalmar *staat op* Nee maar, Relling!

gregers Ja, gooi me er maar uit...

gina *komt tussenbeide* Dat sta ik niet toe, meneer Relling. Maar ik kan u wel zeggen, jongheer Werle, dat degene die de smeerboel met de kachel heeft veroorzaakt hier niet hoeft te komen om over stank te zwammen.

Er wordt op de gangdeur geklopt.

hedvig Er wordt geklopt, mama.

hjalmar Zo, dat krijgen we ook nog!

gina Laat mij maar...

Ze gaat naar de deur, doet hem open, schrikt, krimpt ineen en wijkt achteruit.

O, mijn god!

Industrieel Håkon Werle, met een bontjas aan, zet een stap naar binnen.

håkon werle Neemt u mij niet kwalijk, maar mijn zoon woont kennelijk hier in huis.

gina *slikt* Ja.

hjalmar *komt dichterbij* Als u zo vriendelijk wilt zijn, mijnheer Werle...

håkon werle Dank je. Ik wil alleen maar met mijn zoon praten.

gregers Ja, wat is er? Hier ben ik.

håkon werle Ik wil met je in je kamer praten.

gregers In mijn kamer... nou... *wil gaan*

gina Nee, in godsnaam, niet in de staat waarin die nu...

håkon werle Dan maar buiten op de gang.

Ik wil een gesprek onder vier ogen.

hjalmar Dat kan hier gebeuren, mijnheer Werle. Kom mee naar de woonkamer, Relling.

Hjalmar en Relling gaan rechts af. Gina neemt Hedvig met zich mee naar de keuken.

gregers *na een korte pauze* Zo, nu zijn we onder vier ogen.

håkon werle Je hebt gisteren een paar opmerkingen laten vallen... En nu je bij de Ekdals een kamer hebt gehoord, kan ik zo goed als zeker aannemen dat je iets tegen mij in je schild voert.

gregers Ik ben van plan Hjalmar de ogen te openen. Hij moet zijn situatie onder ogen zien zoals ze werkelijk is... Dat is alles.

håkon werle Is dat je levenstaak waar je het gisteren over had?

gregers Ja. Iets anders heb je me niet gelaten.

håkon werle Ik ben het dus die je geest heeft verminkt, Gregers.

gregers Je hebt heel mijn leven verminkt.

Dan heb ik het niet over alles wat er met moeder is gebeurd... Maar ik heb het aan jou te danken dat ik constant door een schuldig geweten wordt gekweld.

håkon werle Aha, het is je geweten waar het zo kwaad mee gesteld is.

gregers Ik had toentertijd tegen jou in verzet moeten komen, toen voor luitenant Ekdal valstrikken werden gelegd. Ik had hem moeten waarschuwen, want ik vermoedde waartoe het zou leiden.

håkon werle Dan had je inderdaad je mond open moeten doen.

gregers Ik had er de moed niet toe, zo laf en week was ik. Ik was zo ongelooflijk bang voor jou... zowel toen als lang daarna.

håkon werle Je schijnt je angst overwonnen te hebben.

gregers Godzijdank, ja. De misdaden die tegen de oude Ekdal begaan zijn, zowel door mij als door... anderen, kunnen nooit goedgeemaakt worden.

Maar Hjalmar kan ik bevrijden van de verdoezeling van feiten, van alle leugens die hem ten gronde richten.

håkon werle Geloof jij dat je daarmee een goede daad verricht?

gregers Daar ben ik van overtuigd.

håkon werle En jij denkt dat Hjalmar Ekdal er de man naar is die jou voor zo'n vriendendienst zal bedanken?

gregers Ja, zo iemand is hij.

håkon werle Hm... we zullen zien.

gregers Bovendien... als ik verder wil leven, dan moet ik een geneesmiddel voor mijn zieke geweten zien te vinden.

håkon werle Dat zal nooit genezen. Jouw geweten is sinds je kindertijd ziekelijk geweest. Dat is een erfenis van je moeder, Gregers... de enige erfenis die zij je heeft nagelaten.

gregers *met een spottend lachje* Heb je nog steeds niet de vernedering kunnen verteren dat je het verkeerd had ingeschat via haar rijk te kunnen worden?

håkon werle Laten we niet afdwalen naar zaken die irrelevant zijn... Jij blijft dus bij je voornemen Hjalmar Ekdal naar het pad te leiden waarvan jij denkt dat het 't juiste is?

gregers Ja, daar blijf ik bij.

håkon werle Dan had ik me de gang hier omhoog kunnen besparen. Want het heeft waarschijnlijk geen zin je te vragen of je weer naar huis wilt komen?

gregers Nee.

håkon werle En je wilt ook geen partner in de firma worden?

gregers Nee.

håkon werle Goed. Nu ik echter van plan ben een nieuw huwelijk aan te gaan, wil ik dat het landgoed tussen ons wordt verdeeld.

gregers *snel* Ik wil het niet hebben.

håkon werle Je wilt het niet hebben?

gregers Nee, ik kan dat niet met mijn geweten verenigen.

håkon werle *na een korte pauze* Ga je weer terug naar de groeve?

gregers Nee, ik beschouw me bij jou in dienst uitgetreden.

håkon werle Wat wil je dan gaan doen?

gregers Enkel mijn levenstaak inlossen. Verder niets.

håkon werle Zo, en dan? Waar wil je van leven?

gregers Ik heb een beetje van mijn loon opzij gelegd.

håkon werle En hoe lang zal dat reiken?

gregers Het zal mijn tijd duren.

håkon werle Wat wil je daarmee zeggen?

gregers Ik geef verder geen antwoord.

håkon werle Vaarwel dan, Gregers.

gregers Vaarwel.

Håkon Werle gaat af.

hjalmar *kijkt de kamer in* Hij is weg?

gregers Ja.

Hjalmar en Relling komen de kamer in. Gina en Hedvig komen ook vanuit de keuken.

relling Het ontbijt is naar de haaien.

gregers Trek je jas aan, Hjalmar. Jij en ik moeten een lange wandeling maken.

hjalmar Ja, laten we dat doen. Wat wou je vader van je? Ging het om mij?

gregers Kom nou maar. We moeten een beetje met elkaar praten. Ik ga even naar mijn kamer om mijn jas te halen.

Af door de gangdeur.

gina Je moet niet met hem meegaan, Hjalmar.

relling Nee, doe het niet, blijf waar je bent.

hjalmar *pakt zijn hoed en overjas* Wat is dit?! Als een oude schoolvriend de behoefte voelt bij mij zijn hart uit te storten...!

relling Verdomme... zie je dan niet dat die vent maf, mesjokke en gestoord is!

gina Zo, nu hoor je het! Zijn moeder had ook van die manische aanvallen.

hjalmar Des te meer heeft hij een waakzaam oog van een vriend nodig *tegen*

Gina Zorg ervoor dat de middagmaaltijd op tijd klaar staat. Tot dan, tot ziens.

Gaat door de gangdeur af.

relling Wat een pech dat die vent niet in een van de groeves van Højdal z'n nek heeft gebroken!

gina Mijn hemel... waarom zegt u dat?

relling *mompelt* O, ik heb zo mijn redenen.

gina Gelooft u dat de jongeheer Werle echt gek is?

relling Helaas niet, nee. Hij is niet gekker dan de meeste mensen. Maar hij lijdt beslist aan een of andere ziekte.

gina Wat scheelt er dan aan hem?

relling Dat zal ik u eens vertellen, mevrouw Ekdal. Hij lijdt aan acuut plichtsbesef.

gina Plichtsbesef?

hedvig Is dat een ziekte?

relling Jazeker, het is een nationale ziekte, en ze steekt sporadisch de kop op.

knikt naar Gina Bedankt voor het ontbijt!

Hij gaat af door de gangdeur.

gina *loopt onrustig op en neer* Bah! Die Gregers Werle... het is altijd een rotte vis geweest.

hedvig *staat bij de tafel en kijkt haar onderzoekend aan* Ik vind het allemaal zo raar.

vierde bedrijf

De studio van Hjalmar Ekdal. Er is zojuist een foto genomen. Een camera met een doek eroverheen, een statief, een paar stoelen, een penanttafel en dergelijke staan vooraan in het vertrek. Namiddaglicht, de zon staat op het punt onder te gaan en even later begint het donker te worden.

Gina staat in de deuropening van de gang met een kleine cassette en een natte glasplaat in haar handen met iemand op de gang te praten.

gina Jazeker. Als ik iets beloof, dan hou ik me er ook aan. Maandag is het eerste dozijn klaar... Tot ziens, tot ziens!

Je hoort iemand de trap naar beneden gaan. Gina doet de deur dicht, steekt de plaat in de cassette en zet hem in het afgedekte apparaat.

hedvig *komt binnen vanuit de keuken* Zijn ze weg?

gina *ruimt op* Ja, godzijdank, ik ben ze eindelijk kwijt.

hedvig Snappt u waarom papa nog niet thuis is?

gina Je weet zeker dat hij niet beneden bij dr. Relling is?

hedvig Nee, daar is hij niet, ik ben de achtertrap naar beneden gerend en heb het net nog gevraagd.

gina Zijn eten staat ook koud te worden.

hedvig Raar... papa is voor het middageten altijd precies op tijd thuis!

gina Hij komt zo, dat zul je zien.

hedvig Ik hoop dat-ie komt, want ik vind het hier allemaal zo raar.

gina *roept* Daar is hij!

Hjalmar Ekdal komt door de gangdeur naar binnen.

hedvig *gaat hem tegemoet* Papa! We hebben zo op u gewacht!

gina *werpt een blik naar hem* Je bent wel erg lang weg geweest, Hjalmar.

hjalmar *zonder haar aan te kijken* Het was nogal lang, ja.

Hij trekt zijn overjas uit. Gina en Hedvig willen hem helpen, maar hij weert het af.

gina Heb je soms met Gregers Werle gegeten?

hjalmar *hangt zijn jas op* Nee.

gina *gaat naar de keukendeur* Dan zal ik het eten voor je brengen.

hjalmar Nee, laat maar. Ik heb nu geen trek.

hedvig *komt dichterbij* Voelt u zich niet lekker, papa?

hjalmar O nee, ik voel me redelijk. We hebben een vermoeiende wandeling gemaakt, Gregers en ik.

gina Dat moet je niet doen, Hjalmar, je bent het niet gewend.

hjalmar Hm, er zijn zo veel dingen in dit leven waar een man aan moet wennen. *banjert wat rond* Is er nog iemand geweest terwijl ik weg was?

gina Alleen het verloofde stel.

hjalmar Geen nieuwe opdrachten?

gina Vandaag niet, nee.

hedvig U zult zien dat ze morgen komen, papa.

hjalmar Laten we het hopen, want morgen ben ik van plan serieus aan het werk te gaan.

hedvig Morgen?! Bent u dan vergeten wat voor een dag het morgen is?

hjalmar Ach, dat is waar... Nou, dan overmorgen. Van nu af aan wil ik alles zelf doen, ik wil de hele zaak in mijn eentje bestieren.

gina Waarom zou je dat doen, Hjalmar? Je maakt jezelf alleen maar het leven zuur. Ik zorg voor de fotografie en dan kun jij je met je uitvinding bezighouden.

hedvig En voor de wilde eend zorgen, papa... en voor alle kippen en konijnen en...!

hjalmar Hou toch op met die kletsboek! Vanaf morgen zet ik geen voet meer op zolder.

hedvig Maar, papa, u had beloofd dat we morgen een feestje...

hjalmar Hm, dat is waar. Vanaf overmorgen dan. Het liefst zou ik die verdomde eend de nek omdraaien!

hedvig *schreeuwt* De wilde eend!

gina Heb je ooit zoiets gehoord?!

hedvig *trekt aan zijn arm* Papa... het is toch mijn wilde eend!

hjalmar Daarom doe ik het ook niet. Ik heb er het hart niet toe... het hart niet toe, Hedvig, omdat jij het bent. Maar diep in mijn binnenste voel ik dat ik het moet doen. Onder mijn dak hoor ik geen beest te hebben dat hij in handen heeft gehad.

gina Lieve god, omdat grootvader d'r van die ellendige Pettersen heeft gekregen, hoef jij toch niet...

hjalmar *banjert rond* Er zijn zekere aanspraken... Hoe moet ik het uitdrukken? Laten we zeggen... aanspraken op een ideaal... zekere claims, die je niet zomaar mag negeren zonder schade aan je ziel op te lopen.

hedvig *loopt achter hem aan* Maar papa, de wilde eend... de arme wilde eend!

hjalmar *blijft staan* Je hoort toch dat ik haar zal sparen... omdat jij het bent. Ik zal haar geen haar krenken... nou, zoals ik zei, ik zal haar sparen. Er zijn belangrijker zaken waaraan ik me kan wijden. Maar nu moet je even naar buiten, Hedvig, zoals gewoonlijk. Het is voor jou nu redelijk schemerig.

hedvig Ik heb geen zin naar buiten te gaan.

hjalmar Jawel, doe het, volgens mij knijp je met je ogen. Al die dampen hier binnen zijn niet goed voor jou. De lucht hier onder dit dak is muf.

hedvig Goed dan, ik ren wel de achtertrap naar beneden en ga even wandelen. Hoed en mantel...? O, die liggen in mijn kamer. Papa... u doet de wilde eend toch geen kwaad terwijl ik weg ben?

hjalmar Geen veertje zal van haar kop geplukt worden. *geeft haar een knuffel*

Jij en ik, Hedvig... wij twee...! Nou, ga maar.

Hedvig knikt naar haar ouders en gaat door de keuken af.

hjalmar *banjert rond zonder op te kijken* Gina.

gina Ja?

hjalmar Vanaf morgen... of, laten we zeggen, overmorgen... wil ik de huishoudelijke uitgaven zelf beheren.

gina Ook de huishoudelijke uitgaven?

hjalmar Ja, in elk geval het overzicht van de inkomsten.

gina Mijn hemel, dat is gauw gebeurd.

hjalmar Dat geloof ik nou net niet, want volgens mij weet jij het met het geld merkwaardig lang te rekken *blijft staan en kijkt haar aan* Hoe doe je dat?

gina Omdat Hedvig en ik zo weinig nodig hebben.

hjalmar Wordt vader echt voor het kopieerwerk door Håkon Werle zo vorstelijk betaald?

gina Ik weet niet of het zo vorstelijk is. Ik ken de bedragen voor zoiets niet.

hjalmar Nou, hoeveel krijgt hij zo ongeveer? Vooruit, vertel!

gina Het verschilt. Zo ongeveer wat hij ons kost en dan wat zakgeld.

hjalmar Wat hij ons kost! En dat heb je me nooit eerder gezegd?!

gina Dat kon ik ook niet. Jij was zo blij, omdat jij in de veronderstelling verkeerde dat hij alles van jou kreeg.

hjalmar En nu krijgt hij het van Håkon Werle?!

gina Ach, de oude Werle heeft geld zat.

hjalmar Steek de lamp aan!

gina *steekt hem aan* We weten niet eens of het de oude Werle zelf is, het kan net zo goed Gråberg zijn...

hjalmar Hoe kom je bij de uitvlucht van Gråberg?

gina Ik weet niet, ik dacht gewoon...

hjalmar Hm!

gina Ik heb je vader toch geen kopieerwerk bezorgd. Dat was Berta, toen zij daar in huis kwam.

hjalmar Volgens mij trilt je stem.

gina *zet de kap op de lamp* Is dat zo?

hjalmar En je handen beven. Of niet soms?

gina *ferm* Zeg waar het op staat, Hjalmar.

Wat heeft hij over mij verteld?

hjalmar Is het waar... kan het waar zijn dat... dat jij en Håkon Werle een of andere verhouding hadden toen jij daar in huis in dienst was?

gina Dat is niet waar. Toentertijd niet, nee.

De oude Werle zat achter me aan, dat klopt.

En zijn vrouw geloofde dat er iets gaande was en ze maakte een hoop heisa en tamtam, en ze sloeg me en trok aan m'n haren, ja, dat deed ze... en toen heb ik mijn werk opgezegd.

hjalmar En toen daarna?!

gina Toen ben ik naar huis gegaan. En mijn moeder... zij was niet zo'n simpele ziel als jij denkt, Hjalmar. Ze bleef maar op mij inpraten over van alles en nog wat, want Håkon Ekdal was toen weduwe geworden.

hjalmar Ja, en toen?!

gina Misschien is het beter dat je het te horen krijgt. Hij gaf niet op tot hij zijn zin kreeg.

hjalmar *slaat zijn handen ineem* En dat is de moeder van mijn kind! Hoe kon je zoiets voor mij verzwijgen?!

gina Dat was inderdaad verkeerd van mij, ik had het je al lang moeten vertellen.

hjalmar Je had het me meteen moeten vertellen... dan had ik geweten wat voor eentje jij bent.

gina Was je desondanks met mij getrouwd?

hjalmar Hoe kom je daar nou bij?!

gina Precies, daarom durfde ik het je toentertijd niet te vertellen. Want ik was toen al zo knetter op je, zoals je weet. En ik kon mezelf niet dat verdriet aandoen...

hjalmar *loopt rond* En dat is de moeder van mijn Hedvig! Te weten dat alles, alles wat ik hier om me heen zie... *schopt tegen een stoel* ...heel mijn huis... ik te danken heb aan een voorganger die de voorkeur had! O, die ouwe Werle, de Don Juan!

gina Heb je dan spijt van de veertien, vijftien jaar dat we samen hebben geleefd?

hjalmar *blijft voor haar staan* Zeg me of jij niet elke dag, elk uur, spijt hebt gehad van het web van geheimhouding dat jij als een spin om me heen hebt geweven? Geef daar eens antwoord op! Wil je mij echt vertellen dat jij je al die tijd niet in bochten hebt gewrongen van wroeging en wrok?

gina Ach, lieve Hjalmar, ik had meer dan genoeg aan mijn hoofd met het huishouden en alle dagelijkse beslommeringen...

hjalmar Je kijkt dus nooit kritisch terug naar je verleden?!

gina Ik was die vroegere intriges bijna vergeten, weet je.

hjalmar O, die apathische, gevoelloze zelfgenoegzaamheid! Het heeft voor mij iets weerzinwekkends. En dan te bedenken... niet eens wroeging!

gina Vertel eens, Hjalmar... wat zou er van jou zijn geworden als je niet zo'n vrouw als ik had gehad?

hjalmar Als jij...?!

gina Ja, want ik ben altijd een beetje nuchterder en zelfverzekerder dan jij geweest. Nou ja, vanzelfsprekend, ik ben ook een paar jaar ouder.

hjalmar Wat er van mij zou zijn geworden?!

gina Omdat jij het spoor behoorlijk bijster was toen je mij voor het eerst tegenkwam. Dat kun je niet ontkennen.

hjalmar Dat noem jij het spoor bijster? Ach, jij snapt niet hoe een man zich voelt die vol zorgen en wanhoop is... Met name een man met mijn vurige temperament.

gina Nee, nee, misschien is dat zo. Ik heb er ook echt geen spijt van gehad, want je bent zo'n ingoede man geworden zodra je je eigen huis had... En nu is het hier zo gezellig en knus geworden, en Hedvig en ik wilden ook zo zoetjes aan wat meer aan eten en kleding uitgeven.

hjalmar Ja, in dit moeras van geheimhouding.

gina Bah, waarom moest die vreselijke vent zonodig hier in huis komen?!

hjalmar Ook ik dacht dat dit een goed thuis was. Dat was een vergissing. Waar haal ik nu de nodige veerkracht vandaan om mijn uitvinding te verwezenlijken? Misschien sterft die met mij. Dan is het jouw verleden, Gina, die haar de nek heeft omgedraaid.

gina *het huilen nader* Nee, zoiets mag je niet zeggen, Hjalmar. Ik heb altijd het beste voor je gewild!

hjalmar Ik vraag je... wat blijft er over van mijn droom als broodwinner? Als ik op de bank op mijn uitvinding lag te broeden, had ik het gevoel dat het al mijn energie zou opslokken. Ik voelde dat op de dag waarop ik het patent in mijn handen zou hebben... dat die dag de dag van mijn afscheid zou worden. En het was mijn droom dat jij als de welgestelde weduwe van de overleden uitvinder verder zou leven.

gina *droogt haar tranen* Zo mag je niet praten, Hjalmar. Moge Onze lieve Heer me nooit de dag laten beleven dat ik als weduwe verder moet!

hjalmar Wat maakt het uit. Alles is toch afgelopen. Alles!

Gregers Werle maakt voorzichtig de gangdeur open en kijkt naar binnen.

gregers Mag ik binnen komen?

hjalmar Ja, kom maar.

gregers *komt met een stralend en tevreden gezicht binnen en wil hen allebei de hand reiken* Wel, mijn lieve vrienden...! *kijkt van de een naar de ander en fluistert tegen Hjalmar* Is het nog niet gebeurd?

hjalmar *hardop* Het is gebeurd.

gregers Echt?

hjalmar Dat was het bitterste moment van mijn leven.

gregers Maar ook het meest opbeurende, denk ik zo.

hjalmar We hebben het in elk geval voorlopig achter de rug.

gina God vergeve het u, jongeheer Werle.

gregers *stomverbaasd* Dit begrijp ik niet.

hjalmar Wat niet?

gregers Zo'n grote afrekening... een afrekening waarop een hele nieuwe manier van leven gevestigd moet worden... een manier van leven, een leven gebaseerd op waarheid, zonder geheimen...

hjalmar Ik weet het, ik weet het heel goed.

gregers Ik had echt verwacht toen ik door die deur kwam, ik overweldigd zou worden door een licht, door een gedaanteverandering van zowel jou als je vrouw. En nu zie ik niets anders dan een dof, zwaar en triest...

gina Welnu dan. *haalt de kap van de lamp*

gregers U wilt me niet begrijpen, mevrouw Ekdal. Nou ja, wellicht heeft u er tijd voor nodig... Maar jij dan, Hjalmar? Jij moet toch door die grote afrekening een hoger inzicht hebben gekregen?

hjalmar Natuurlijk. Dat wil zeggen... in zekere zin.

gregers Want je kunt op deze wereld niets vergelijken met de vreugde een zondaar te vergeven en haar in liefde op te nemen.

hjalmar Geloof jij dat je zo makkelijk herstelt van de bittere kelk die ik net heb leeggedronken?

gregers Niet een gewoon iemand, dat is misschien zo. Maar iemand zoals jij...!

hjalmar Mijn god, ik weet het. Maar je moet mij niet opjagen, Gregers. Daar is tijd voor nodig, snap je.

gregers Je hebt veel van de wilde eend in je, Hjalmar.

Relling is door de gangdeur binnen gekomen.

relling Kijk eens aan, gaat het weer over de wilde eend?

hjalmar De aangeschoten jachtbuit van de oude Werle, ja.

relling De oude Werle... Hebben jullie het over hem?

hjalmar Over hem en... over ons.

relling *zachtjes tegen Gregers* De hel mag u halen!

hjalmar Wat zeg je?

relling Ik gaf uiting aan mijn innige wens dat deze kwakzalver naar huis opdongert. Als hij hier blijft, is hij in staat van jullie beiden een puinhoop te maken.

gregers Ik maak echt geen puinhoop van hen, dr. Relling. Over Hjalmar wil ik het niet hebben. We kennen hem allebei. Maar ook zij heeft diep in haar hart ongetwijfeld iets eerlijks, iets betrouwbaars...

gina *het huilen nabij* Dan had u mij gewoon moeten laten wie ik was.

relling *tegen Gregers* Is het ongepast als ik vraag wat u eigenlijk hier in huis komt doen?

gregers Ik wil de basis van een echt huwelijk leggen.

relling U vindt dus dat hun huwelijk niet goed genoeg is zoals het is?

gregers Het is waarschijnlijk net zo'n huwelijk als de meeste andere, helaas. Maar het ware huwelijk is het nog niet.

hjalmar Jij hebt nooit oog gehad voor de aanspraak op het ideaal, Relling.

relling Je reinste larie, man! Met uw permissie, jongeheer Werle, hoeveel... zo met de natte vinger... hoeveel echte huwelijken hebt u in uw leven gezien?

gregers Ik geloof amper dat ik er ooit een heb gezien.

relling Ik ook niet.

gregers Maar ontelbare huwelijken van het tegengestelde soort. En ik heb de gelegenheid gehad om van dichtbij te zien wat zo'n huwelijk bij twee mensen kapot kan maken.

hjalmar De gehele morele basis van een mens kan onder zijn voeten bezwijken. Dat is het afschuwelijke.

relling Och, ik ben nooit echt getrouwd geweest, dus ik durf er niet over te oordelen. Maar ik weet wel dat bij een huwelijk ook een kind hoort. En het kind laten jullie met rust.

hjalmar O... Hedvig! Mijn arme Hedvig!

relling Ja, Hedvig houden jullie er liever buiten. Jullie zijn beiden volwassen. In godsnaam, rommel en rotzooi met jullie relatie maar aan, zoveel jullie willen. Maar met Hedvig moeten jullie voorzichtig zijn, zeg ik jullie, anders bezorgen jullie haar een ongeluk.

hjalmar Een ongeluk?

relling Of ze doet zichzelf een ongeluk aan... en anderen wellicht ook.

gina Hoe kunt u zoiets weten, dr. Relling?

hjalmar Haar ogen lopen toch geen onmiddellijk gevaar?

relling Dit heeft niets met haar ogen van doen. Hedvig zit in een moeilijke leeftijd. Ze kan allerlei domme dingen in d'r hoofd halen.

gina Geloof me... dat doet ze ook! In de keuken haalt ze rare dingen uit met het fornuis. Ze noemt het binnenbrand. Soms ben ik echt bang dat ze het huis in de fik steekt.

relling Ziet u. Ik wist het wel.

gregers *tegen Relling* Hoe verklaart u dergelijk gedrag?

relling *korzelig* Haar stem breekt, knul.

hjalmar Zo lang als het kind mij heeft...! Zo lang als mijn hoofd boven de zoden uitsteekt...!

Er wordt op de deur geklopt.

gina Sst, Hjalmar, er is iemand op de gang. *roept* Binnen!

Mevrouw Sørby, met een mantel aan, komt binnen.

mevrouw sørby Een goedenavond!

gina *gaat naar haar toe* Nee, jij bent het, Berta!

mevrouw sørby Ik ben het inderdaad. Maar wellicht kom ik ongelegen?

hjalmar Lieve hemel, nee. Een boodschapper van dat huis is altijd...

mevrouw sørby *tegen Gina* Eerlijk gezegd had ik niet verwacht op dit uur bij jou thuis manvolk aan te treffen, want ik wipte langs om even met je te praten en vaarwel te zeggen.

gina Reis je af?

mevrouw sørby Ja, morgenvroeg... naar Højdal. De heer Werle is vanmiddag vertrokken. *terloops tegen Gregers* Ik moet u de hartelijke groeten van hem doen.

gina Alsjemenu...!

hjalmar Dus mijnheer Werle is vertrokken? En u reist hem achterna?

mevrouw sørby Ja, wat zegt u daarop, jongeheer Ekdal?

hjalmar Hou hem in de gaten, zou ik zeggen.

gregers Ik kan het maar beter uitleggen.

Mijn vader gaat met mevrouw Sørby trouwen.

hjalmar Hij trouwt met haar?!

gina O, Berta, eindelijk komt het ervan!

relling *met licht trillende stem* Dit kan toch niet waar zijn?

mevrouw sørby Jawel, m'n beste Relling,
het is echt waar.

relling U wilt weer hertrouwen?

mevrouw sørby Ja, het is er van gekomen.

De heer Werle heeft dispensatie voor een burgerlijk huwelijk gekregen en we vieren in alle stilte een bruiloft daarboven in Højdal.

gregers Als goede stiefzoon wens ik u van harte geluk.

mevrouw sørby Dank u, als u het ook echt meent. Ik hoop dat het zowel de heer Werle als mij geluk brengt.

relling Daar kunt u van verzekerd zijn. De heer Werle is, voor zover ik weet, nooit dronken... en hij maakt er zeker ook geen gewoonte van zijn vrouwen bont en blauw te slaan, zoals de paardendokter zaliger.

mevrouw sørby Och, laat Sørby zaliger maar liggen waar hij ligt. Hij had ook zijn goede kanten.

relling De heer Werle heeft betere kanten, dacht ik zo.

mevrouw sørby Hij heeft in ieder geval niet het beste wat hij in zich had weggegooid.

Wie dat doet, moet de gevolgen accepteren.

relling Vanavond ga ik met Molvik uit.

mevrouw sørby Dat moet u niet doen, Relling. Doe het niet... doe mij een plezier.

relling Het is niet anders. *tegen Hjalmar*

Als je mee wilt, kom dan.

gina Niks daarvan. Hjalmar doet niet mee aan dat soort fratsen.

hjalmar *humeurig, zachtjes* Ach, hou je mond!

relling Tot ziens, mevrouw... Werle.

Gaat af door de gangdeur.

gregers *tegen mevrouw Sørby* Het lijkt erop dat u en dr. Relling elkaar tamelijk goed kennen.

mevrouw sørby We kennen elkaar al vele jaren. Er was een tijd dat het beslist iets tussen ons had kunnen worden.

gregers Dan heeft u geluk dat er niets van is gekomen.

mevrouw sørby Dat mag u wel stellen. Ik heb me er altijd voor gehoed aan impulsen toe te geven. Een vrouw kan zich niet aan de eerste de beste vergooien.

gregers U bent helemaal niet bang dat ik mijn vader op de hoogte breng van die oude vriendschap?

mevrouw sørby U snapt toch wel dat ik hem dat zelf al heb verteld.

gregers Zo?

mevrouw sørby Uw vader is op de hoogte van elk detail dat men over mij maar met een zweem van waarheid zou kunnen zeggen. Wat dat betreft heb ik hem alles verteld. Het was het eerste wat ik deed, toen hij liet merken dat hij serieuze bedoelingen met mij had.

gregers Dan bent u buitengewoon openhartig geweest, vind ik.

mevrouw sørby Ik ben altijd openhartig geweest. Daar komen wij vrouwen het verst mee.

hjalmar Wat zeg je daarop, Gina?

gina Ach, wij vrouwen zijn zo verschillend.

De een doet het zus, en de ander zo.

mevrouw sørby Ik vind het 't verstandigst om het te doen zoals ik het heb gedaan, Gina.

De heer Werle heeft er wat hemzelf betreft ook geen geheim van gemaakt.

Dat heeft ons zo met elkaar verbonden. Nu kan hij zo spontaan als een kind met mij praten. Daar heeft hij nooit kans toe gehad. Die gezonde, energieke man heeft heel zijn jeugd en al zijn beste jaren alleen maar zedenpreken

gehoord. En veelal draaiden die preken om ingebeelde zondes... naar wat ik me heb laten vertellen.

gina Ja, het klopt wat je hebt gehoord.

gregers Als de dames zich op dat terrein willen begeven, is het beter dat ik ga.

mevrouw sørby Wat dat betreft kunt u gewoon blijven. Ik zeg geen woord meer.

Ik wil u alleen maar laten weten dat ik niet stiekem of achterbaks gehandeld heb. Het heeft misschien de schijn dat het geluk mij in de schoot valt en wellicht is dat ook zo. Desalniettemin ben ik van mening dat ik niet meer neem dan ik geef. Ik zal hem nooit en te nimmer in de steek laten. Ik zal hem van dienst zijn en voor hem zorgen zoals ik kan, omdat hij gauw hulpbehoevend zal zijn.

hjalmar Hij? Hulpbehoevend?

gregers *tegen mevrouw Sørby* Ik heb liever niet dat daarover wordt gesproken.

mevrouw sørby Het heeft geen zin het langer te verbergen, hoe graag hij ook wil. Hij wordt blind.

hjalmar *geschokt* Blind?! Dat is vreemd. Blind, hij ook?

gina Het overkomt zovelen.

mevrouw sørby Je kunt je voorstellen wat dat voor een zakenman betekent. Ik wil proberen om zo goed als ik kan mijn ogen als de zijne te gebruiken. Maar nu kan ik niet langer blijven, ik heb nog zo veel te doen... Ja, dat wou ik u nog zeggen, jonheer Ekdal: als er iets is waar meneer Werle u mee van dienst kan zijn, moet u zich tot Gråberg wenden.

gregers Hjalmar Ekdal zal beslist voor dat aanbod bedanken.

mevrouw sørby O? Ik heb in het verleden niet gemerkt dat hij...

gina Echt, Berta, Hjalmar heeft niets meer van mijnheer Werle nodig.

hjalmar *langzaam en nadrukkelijk* Doe uw toekomstige man van mij de groeten en zeg hem dat ik in de nabije toekomst van plan ben me tot boekhouder Gråberg te wenden....

gregers Wat?! Je wilt...

hjalmar ...me tot Gråberg te wenden, zeg ik, om een afschrift van het bedrag te eisen dat ik zijn werkgever schuldig ben. Ik wil die ereschuld inlossen... ha, ha, ha, zoiets moet je een ereschuld noemen! Genoeg daarover. Ik wil alles terugbetalen, met vijf procent interest.

gina Maar, lieve Hjalmar, daar hebben we het geld niet voor.

hjalmar Zeg uw verloofde dat ik onvermoeibaar aan mijn uitvinding zal werken. Zeg hem dat wat mijn geestesgesteldheid bij die inspannende bezigheid overeind houdt, de wens is die pijnlijke schuldenlast kwijt te raken. Daarom doe ik die uitvinding. De hele opbrengst zal worden aangewend om mij te bevrijden van de financiële verplichtingen jegens uw toekomstige echtgenoot.

mevrouw sørby Hier in huis is het een en ander voorgevallen.

hjalmar Inderdaad.

mevrouw sørby Nou, vaarwel dan. Ik had graag nog een beetje met je gepraat, Gina, maar dat gebeurt dan maar een andere keer. Vaarwel.

Hjalmar en Gregers knikken stom, Gina begeleidt mevrouw Sørby naar de deur.

hjalmar Niet verder dan de drempel, Gina!

Mevrouw Sørby gaat af. Gina doet de deur achter haar dicht.

Zo, Gregers, nu ben ik die drukkende schuldenpost kwijt.

gregers Gauw, in elk geval.

hjalmar Ik denk dat je mijn houding correct kunt noemen.

gregers Ik had niets anders van jou verwacht.

hjalmar Op zekere momenten is het onmogelijk de aanspraken op het ideaal te negeren. Als broodwinner moet ik me daarvoor in allerlei bochten

wringen. Want je kunt van mij aannemen dat het voor een onbemiddeld man geen pretje is een oude schuld in te lossen waarop zagezegd het stof der vergetelheid is neergedaald. Maar dat doet er niet toe, de mens in mij eist ook zijn recht op.

gregers *legt zijn hand op Hjalmars schouder* Beste Hjalmar... ben je niet blij dat ik ben gekomen?

hjalmar Jawel.

gregers En dat je duidelijkheid hebt gekregen over de hele situatie... ben je daar niet blij om?

hjalmar *enigszins ongeduldig* Natuurlijk ben ik daar blij om. Maar er is één ding waar mijn rechtvaardigheidsgevoel tegen in opstand komt.

gregers En dat is?

hjalmar Dat... dat... ik weet niet of ik me zo openhartig over je vader mag uitlaten.

gregers Je hoeft mijn gevoelens niet te sparen.

hjalmar Goed dan. Weet je, voor mij is het een nogal schokkende gedachte dat hij het is, en niet ik, die het ware huwelijk verwezenlijkt.

gregers Hoe kun je zoiets zeggen?!

hjalmar Toch is het zo. Jouw vader en mevrouw Sørby gaan een huwelijk aan dat op volledig vertrouwen rust, op totale, onvoorwaardelijke openhartigheid van beide zijden. Ze houden niets voor elkaar achter, er is niets geheimzinnigs aan hun verhouding. Ze hebben – als ik me zo mag uitdrukken – hun zonden bekend en elkaar wederzijds vergeven.

gregers Nou ja, en wat dan nog?

hjalmar Maar dat is toch het hele punt. Je hebt zelf gezegd dat al die problemen erbij horen om het ware huwelijk tot stand te brengen.

gregers Dat is toch iets heel anders, Hjalmar. Je wilt toch niet jezelf of Gina vergelijken met die twee...? Nou ja, je snapt wat ik bedoel.

hjalmar Desondanks ontkom ik er niet aan dat er iets is dat mijn rechtvaardigheidsgevoel kwetst en krenkt. Alsof er überhaupt geen rechtvaardige wereldorde bestaat.

gina Jezus, Hjalmar, zoiets kun je echt niet zeggen.

gregers Hm... laten we dit onderwerp verder rusten.

hjalmar Aan de andere kant zie ik niettemin de corrigerende vinger van het lot. Hij wordt blind.

gina Dat is nog niet zo zeker.

hjalmar Daar valt niet aan te twijfelen. Wij mogen er in ieder geval niet aan twijfelen, want juist in dat feit ligt de rechtvaardige vergelding. Hij heeft ooit een onschuldig medemens blind gemaakt.

gregers Hij heeft velen blind gemaakt, helaas.

hjalmar En nu eist het meedogenloze, het ondoorgrondelijke lot Werles eigen ogen op.

gina Hoe kun je zoiets gemeens zeggen?! Ik word gewoon bang van je.

hjalmar Af en toe is het nuttig je in de zwarte kanten van het bestaan te verdiepen.

Hedvig, met hoed en mantel, komt vrolijk en buiten adem door de gangdeur naar binnen.

gina Ben je er alweer?

hedvig Ik had geen zin verder te wandelen. Dat was maar goed ook, want nu kwam ik beneden bij de poort iemand tegen.

hjalmar Dat was zeker mevrouw Sørby.

hedvig Ja.

hjalmar *banjert op en neer* Ik mag hopen dat het de laatste keer was.

Pauze. Hedvig kijkt timide van de een naar de ander alsof ze de stemming peilt.

hedvig *komt vleiend dichterbij* Papa.

hjalmar Ja... wat is er, Hedvig?

hedvig Mevrouw Sørby heeft iets voor mij meegebracht.

hjalmar *blijft staan* Voor jou?

hedvig Ja. Iets voor morgen.

gina Berta heeft altijd een kleinigheid voor je verjaardag.

hjalmar Wat is het dan?

hedvig Dat mag u nu nog niet weten, mama moet het morgenvroeg bij mij op bed brengen.

hjalmar O, dat stiekeme gedoe om mij overal buiten te houden!

hedvig *haastig* Nee, u mag het natuurlijk zien. Het is een grote brief. *haalt de brief uit de zak van haar mantel*

hjalmar Ook nog een brief?

hedvig Alleen maar een brief. Het andere komt wel later. Maar niet te geloven... een brief! Ik heb nog nooit een brief gekregen. Op de buitenkant staat 'Juffrouw'. *leest* 'Juffrouw Hedvig Ekdal'. Nou... dat ben ik.

hjalmar Laat eens zien.

hedvig *reikt hem aan* Kijk maar.

hjalmar Dat is het handschrift van Håkon Werle.

gina Weet je dat zeker, Hjalmar?

hjalmar Kijk zelf.

gina Jij denkt dat ik daar verstand van heb?

hjalmar Hedvig, mag ik de brief openmaken... en hem lezen?

hedvig Ja natuurlijk, als u dat wilt.

gina Nee, Hjalmar, vanavond niet, hij is voor morgen bestemd.

hedvig *zachtjes* Ach, laat papa de brief toch lezen! Het is vast iets leuks. Dan is papa blij en wordt het hier weer gezellig.

hjalmar Ik mag hem dus openmaken?

hedvig Alstublieft, papa. Het zou fijn zijn te weten wat er in staat.

hjalmar Goed.

Hij maakt de brief open, haalt er een papier uit, leest het door en lijkt verbijsterd.

Wat betekent dit...?

gina Wat staat erin?

hedvig Ja, papa... zeg het!

hjalmar *Stil! leest de brief nog eens door. Hij is bleek geworden, maar hij zegt beheerst* Het is een schenking, Hedvig.

hedvig Nee maar! Wat krijg ik dan?

hjalmar Lees het zelf.

Hedvig gaat naar de lamp en leest even. Hjalmar balt zijn vuisten en zegt halffluid.

De ogen! De ogen! En dan die brief!

hedvig *stopt met lezen* Volgens mij is de brief voor opa bestemd.

hjalmar *pakt de brief van haar af* Gina... snap jij hier iets van?

gina Ik weet van niks, zeg waar het over gaat.

hjalmar Håkon Werle schrijft Hedvig dat haar oude grootvader zich niet meer met kopieerwerk hoeft bezig te houden, maar dat hij van nu af aan maandelijks op kantoor honderd kronen kan ophalen...

gregers Aha!

hedvig Honderd kronen, mama! Dat staat erin.

gina Dat is toch mooi voor grootvader.

hjalmar ...honderd kronen, zo lang hij het nodig heeft... dat wil natuurlijk zeggen: tot hij zijn ogen sluit.

gina Dan is hij verzorgd, de stakker.

hjalmar Maar nu komt het. Dat heb je nog niet gelezen, Hedvig. Daarna gaat die schenking op jou over.

hedvig Op mij?! Alles?

hjalmar Je bent voor de rest van je leven verzekerd van dezelfde som geld, schrijft hij. Hoor je dat, Gina?

gina Ja, ik hoor het.

hedvig Stel je voor... al het geld dat ik krijg! *schudt Hjalmar door elkaar*

Papa, papa, bent u niet blij...?

hjalmar *ontwijkt haar* Blij! *ijsbeert* O, wat voor vergezichten... wat voor perspectieven ontvouwen zich voor mij! Het is Hedvig, zij is het, die hij zo rijkelijk bedeeft!

gina Het is ook Hedvigs verjaardag...

hedvig Maar u krijgt het toch, papa! U snapt toch wel dat ik al het geld aan u en mama geef.

hjalmar Aan je moeder, ja! Daar hebben we het.

gregers Dit is een valstrik, Hjalmar, die voor jou wordt gelegd.

hjalmar Je denkt dat het weer een valstrik is?

gregers Toen hij vanochtend hier was, zei hij: 'Hjalmar Ekdal is niet de man die jij denkt dat hij is.'

hjalmar Niet de man...!

gregers 'Je zult het zien,' zei hij.

hjalmar Waarmee hij bedoelde dat ik me met geld zou laten afschepen...!

hedvig Mama, waar hebben ze het over?

gina Ga je jas uittrekken.

Hedvig gaat bijna in tranen af door de keukendeur.

gregers Ja, Hjalmar... nu zal blijken wie gelijk heeft, hij of ik.

hjalmar *scheurt langzaam het papier doormidden, legt beide stukken op tafel en zegt* Dit is mijn antwoord.

gregers Dat had ik verwacht.

hjalmar *gaat naar Gina die bij de kachel staat en zegt op gedempte toon* En nu geen geheimen meer. Als de verhouding tussen jou en hem was afgelopen en jij – zoals jij het noemde – zo 'knetter' op mij was... waarom heeft hij het voor ons mogelijk gemaakt te trouwen?

gina Misschien dacht hij dat hij dan hier in en uit kon lopen.

hjalmar Is dat alles? Was hij niet bang voor een zekere eventualiteit?

gina Ik snap niet wat je bedoelt.

hjalmar Ik wil weten of... dit kind het recht heeft onder mijn dak te leven.

gina *gaat rechtop staan, haar ogen fonkelen*

Dat durf je te vragen?!

hjalmar Je hoeft maar op één vraag antwoord te geven: is Hedvig van mij... of...? Nou?!

gina *kijkt hem met kille trots aan* Ik weet het niet.

hjalmar *trilt een beetje* Je weet het niet!

gina Hoe kan ik het weten? Zo eentje als ik er ben...

hjalmar *kalm, wendt zich van haar af* Dan heb ik in dit huis niets meer te zoeken.

gregers Denk er eerst over na, Hjalmar!

hjalmar *trekt zijn overjas aan* Een man als ik hoeft er niet over na te denken.

gregers Jawel, er is vreselijk veel om over na te denken. Jullie drieën moeten bij elkaar blijven, als je het grote gevoel van zelfopoffering en vergeving wilt ervaren.

hjalmar Dat wil ik niet. Nooit, nooit! Mijn hoed! *pakt zijn hoed* Mijn thuis ligt in puin. *barst in tranen uit* Gregers, ik heb geen kind meer!

hedvig *die de keukendeur heeft opengedaan* Wat zegt u nou! *gaat naar hem toe*
Papa, papa!

gina Kijk dan!

hjalmar Kom niet dichterbij, Hedvig! Blijf bij me vandaan. Ik kan er niet meer tegen jou te zien. O, die ogen...! Vaarwel. *wil naar de deur gaan*

hedvig *klampt zich aan hem vast en schreeuwt hard* Nee! Nee! Niet weggaan!

gina *jammert* Kijk naar het kind, Hjalmar!

Kijk naar het kind!

hjalmar Ik wil het niet! Ik kan het niet! Ik moet weg... weg van dit alles!

Hij rukt zich los van Hedvig en gaat door de gangdeur af.

hedvig *met een vertwijfelde blik* Hij gaat weg, mama! Hij gaat weg! Hij komt nooit meer terug!

gina Niet huilen, Hedvig. Papa komt weer terug.

hedvig *werpt zich snikkend op de bank* Nee, nee, hij komt nooit meer bij ons terug.

gregers Geloof me, mevrouw Ekdal, ik wilde alleen maar het beste.

gina Ik zou het haast geloven. Moge God het u desondanks vergeven.

hedvig *ligt op de bank* O, ik ga hieraan dood! Wat heb ik papa aangedaan? Mama, u moet papa weer terug halen!

gina Ja, ja, ja, kalm nou maar, ik ga naar buiten om hem te zoeken. *trekt haar mantel aan* Misschien is hij naar dr. Relling gegaan. Maar je moet daar niet blijven liggen huilen. Beloof je dat?

hedvig *huilt krampachtig* Ja, ik zal het niet meer doen, als papa maar terugkomt.

gregers *tegen Gina die weg wil gaan* Is het niet beter dat u hem eerst zijn bittere gevecht laat uitvechten?

gina Dat kan hij daarna doen. In de eerste plaats moeten we het kind kalm zien te krijgen.

Gaat door de gangdeur af.

hedvig *gaat overeind zitten en droogt haar tranen* Nu moet u mij vertellen wat dit allemaal betekent. Waarom wil papa niets meer van mij weten?

gregers Dat mag je pas vragen als je volwassen bent.

hedvig *snikt* Ik kan toch niet de hele tijd ongelukkig zijn tot ik volwassen ben... Ik weet al wat het is... Misschien ben ik niet papa's echte kind.

gregers *onrustig* Hoe zou dat nou kunnen?

hedvig Mama kan mij toch hebben gevonden. En misschien is papa daar nu achter gekomen. Ik heb zulk soort dingen gelezen.

gregers Als dat zo zou zijn...

hedvig Ik bedoel dat hij dan net zo veel van mij zou kunnen houden. Ja, misschien wel meer. De wilde eend hebben we ook zomaar gekregen en desondanks hou ik ontzettend veel van haar.

gregers *van onderwerp veranderend* De wilde eend, dat is waar! Laten we het even over de wilde eend hebben, Hedvig.

hedvig De arme wilde eend. Papa kan haar ook niet meer zien. Stel je voor, hij wil haar het liefst de nek omdraaien!

gregers Ach, dat doet hij vast niet.

hedvig Maar hij heeft het gezegd. En ik vind het zo gemeen dat papa dat gezegd heeft, want elke avond zeg ik een gebedje voor de wilde eend en ik vraag aan God om haar voor de dood en al het kwaad te bewaren.

gregers *kijkt haar aan* Zeg je altijd je avond-gebed?

hedvig O ja.

gregers Wie heeft je dat geleerd?

hedvig Ikzelf. Papa was ooit zo ziek dat hij bloedzuigers in zijn hals moest hebben. Toen zei hij dat de dood hem op de nek zat.

gregers En toen?

hedvig Toen heb ik 's avonds voor het slapengaan voor hem gebeden. En sindsdien ben ik dat blijven doen.

gregers En nu bid je ook voor de wilde eend?

hedvig Ik vond het beter meteen ook voor de wilde eend te bidden, want in het begin was ze zo ziek.

gregers Zeg je ook een ochtendgebed?

hedvig Nee, natuurlijk niet.

gregers Waarom geen mooi ochtendgebed?

hedvig 's Morgens is het licht, en dan is er niet veel waar je bang voor hoeft te zijn.

gregers En je vader wou de wilde eend, waar jij zo veel van houdt, de nek omdraaien?

hedvig Hij zei dat het beter voor hem was als hij het deed, maar hij wilde haar sparen omdat ik het was. Dat is toch lief van papa.

gregers *een beetje dichterbij* Maar als je ter wille van hem vrijwillig de wilde eend zou opofferen?

hedvig *staat op* De wilde eend?!

gregers Stel dat je voor hem uit vrije wil het dierbaarste wat je op deze wereld bezit en kent zou opgeven?

hedvig Denkt u dat dat zou helpen?

gregers Probeer het, Hedvig.

hedvig *zachtjes, met een glans in haar ogen* Ja, ik wil het proberen.

gregers Denk je dat je daar de kracht toe hebt?

hedvig Ik vraag aan opa of hij de wilde eend voor mij wil neerschieten.

gregers Doe dat. Maar geen woord hierover tegen je moeder!

hedvig Waarom niet?

gregers Zij begrijpt ons niet.

hedvig De wilde eend! Ik doe het morgenvroeg.

Gina komt door de gangdeur naar binnen. Hedvig gaat haar tegemoet.

Heeft u papa gevonden, mama?

gina Ik hoorde dat hij bij dr. Relling is geweest en dat die hem heeft meegenomen.

gregers Weet u dat zeker?

gina De conciërge vertelde het. Molvik ging ook mee, zei ze.

gregers En net nu zijn zijn ziel er zo naar verlangt de eenzaamheid te bevechten...!

gina *trekt haar jas uit* Tja, mannen zijn complexe mensen. God weet waar dr. Relling hem naar toe sleept! Ik ben naar madam Eriksen gerend, maar daar waren ze niet.

hedvig *vecht tegen haar tranen* Als papa nou nooit meer thuiskomt!

gregers Hij komt weer terug. Ik laat hem morgen een boodschap bezorgen en dan zullen jullie zien hoe gauw hij komt. Je kunt gerust gaan slapen, Hedvig. Goedenacht.

Hij gaat af door de gangdeur.

hedvig *slaat snikkend haar armen om Gina's hals* Mama, mama!

gina *geeft haar klopjes op de rug en zucht* Ach ja, dr. Relling had gelijk. Zo gaat het als geschift volk de complexe aanspraken op het ideaal komt presenteren.

vijfde bedrijf

De studio van Hjalmar Ekdal. Kil grauww ochtendlicht valt naar binnen; natte sneeuw ligt op de grote ruiten in het dakraam.

Gina, met een schort voor, komt vanuit de keuken met een veger en een stofdoek en gaat naar de woonkamer. Op hetzelfde moment komt Hedvig vanuit de gang vlug naar binnen.

gina *blijft staan* En?

hedvig Ik weet bijna zeker, mama, dat hij beneden bij dr. Relling is...

gina Zie je nou wel!

hedvig ...want de conciërge zei dat ze gehoord had hoe dr. Relling twee anderen bij zich had toen hij vannacht thuis kwam.

gina Net wat ik dacht.

hedvig Maar wat hebben we daaraan als papa niet naar boven wil komen.

gina Ik kan in elk geval naar beneden gaan en met hem praten.

De oude Ekdal, in een kamerjas, pantoffels en met een brandende pijp, verschijnt in de deuropening van zijn kamer.

ekdal Zeg, Hjalmar... Is Hjalmar niet thuis?

gina Nee, hij is kennelijk de deur uit gegaan.

ekdal Zo vroeg? In die gierende sneeuwstorm? Ja, ja, al goed, ik kan mijn ochtendwandeling ook alleen maken.

Hij schuift de deur van de zolder opzij. Hedvig helpt hem en hij gaat naar binnen. Ze schuift de deur achter hem dicht.

hedvig *zachtjes* Tjee, mama, als onze arme grootvader te horen krijgt dat papa bij ons weg wil.

gina Ach nonsens, grootvader krijgt er niets over te horen. Godzijdank dat hij gisteren met al dat spektakel niet thuis was.

hedvig Ja, maar...

Gregers komt door de gangdeur naar binnen.

gregers En? Heeft u hem op kunnen sporen?

gina Hij is beneden bij dr. Relling, zeggen ze.

gregers Bij Relling?! Is hij echt met die mensen uit geweest?

gina Het ziet er naar uit.

gregers Maar hij moet hard nodig alleen zijn om zijn gedachten serieus op orde te brengen...!

gina Ja, dat moet u zeggen.

Relling komt vanuit de gang binnen.

hedvig *gaat hem tegemoet* Is papa bij u?

gina *gelijktijdig* Is hij daar?

relling Jazeker.

hedvig En u zegt ons niets!

relling Ja, ik ben een beest. Maar ik moest eerst het andere beest in toom houden... ja, onze vriend natuurlijk, die door demonen is bezeten. En toen ben ik zo diep in slaap gevallen dat...

gina Wat heeft Hjalmar vandaag gezegd?

relling Hij heeft helemaal niks gezegd.

hedvig Praat papa dan niet?

relling Geen stom woord.

gregers Nou ja, dat kan ik goed begrijpen.

gina Maar wat doet hij dan?

relling Hij ligt op de bank en snurkt.

gina Zo? Ja, Hjalmar kan vreselijk snurken.

hedvig Slaapt papa? Kan hij slapen?

relling Daar ziet het wel naar uit.

gregers Dat is begrijpelijk. Na dat slopende gewetensconflict...

gina En hij is het ook niet gewend 's nachts buiten rond te dwalen.

hedvig Misschien is het goed dat papa wat slaap krijgt, mama.

gina Dat denk ik ook. Dan kunnen we hem beter niet te vroeg wakker maken. Dank u, dr. Relling. Nu moet ik eerst het huis een beetje op orde maken en dan... Help eens mee, Hedvig.

Gina en Hedvig gaan af in de woonkamer.

gregers *wendt zich tot Relling* Kunt u de geestelijke onrust verklaren die zich nu bij Hjalmar Ekdal voordoet?

relling Ik heb waarachtig niet gemerkt dat er zich enige geestelijke onrust bij hem voordoet.

gregers Wat?! In een crisis waarin zijn hele leven een nieuw fundament krijgt...? Hoe kunt u denken dat een persoonlijkheid als Hjalmar...

relling Persoonlijkheid... hij?! Als hij ooit de neiging tot abnormaliteit heeft gehad die u 'persoonlijkheid' noemt, dan is die al in zijn jongensjaren met wortel en tak uitgeroeid. Dat kan ik u verzekeren.

gregers Dat zou heel merkwaardig zijn... gezien de liefdevolle opvoeding die hij heeft genoten.

relling Van die twee hoogdravende, ongetrouwde, hysterische tantes bedoelt u?

gregers Ik wil alleen maar zeggen dat die vrouwen niet de claim van het ideaal aan de vergetelheid prijsgaven... ja, en nu gaat u daar zeker weer een grap over maken.

relling Daar ben ik niet voor in de stemming. Overigens ben ik uitstekend op de hoogte, want hij braakte behoorlijk wat holle frasen uit over zijn 'twee spirituele moeders'. Maar ik geloof niet dat hij veel aan hen heeft te danken.

Hjalmar's tragedie is dat hij in zijn kringen altijd als een groot licht werd gezien...

gregers Is hij dat soms niet? Diep in zijn ziel bedoel ik?

relling Heb er nooit iets van gemerkt. Dat zijn vader het geloofde...

akkoord. De oude luitenant is heel zijn leven een stuk rundvee geweest.

gregers Hij heeft heel zijn leven zijn kinderlijke onschuld behouden. Dat is iets wat u niet begrijpt.

relling O jawel! Toen de lieve kleine Hjalmar op de een of andere manier op de universiteit belandde, werd hij door zijn studiegenoten ook meteen als het grote toekomstlicht gezien.

Hij was knap, ja, dat had aantrekkingskracht... kastanjebruin haar... zoals de jonge meiden een knul het liefst hebben. En omdat hij tevens de romantische inslag bezat en die hartverwarmende stem, en andermans verzen en ideeën kon declameren...

gregers *verontwaardigd* Heeft u het over Hjalmar Ekdal?

relling Met uw permissie, ja. Want zo ziet hij er van binnen uit, het afgodsbeeld, waarvoor u in aanbidding ligt.

gregers Och, ik dacht niet dat ik volledig blind ben.

relling Veel scheelt het niet. Want u bent ziek, u ook, weet u.

gregers Daar heeft u gelijk in.

relling Aha. U bent een gecompliceerd geval. Allereerst lijdt u aan die irritante rechtschapenheidskoorts. Vervolgens, wat erger is, leeft u in een permanent delirium van heldenverering. U moet naast uw eigen aangelegenheden altijd iets hebben om te verafgoden.

gregers Ik moet het inderdaad buiten mijzelf zoeken.

relling U gaat echter op beschamende wijze de mist in met de grote bovennatuurlijke verschijningen die u overal om u heen meent te horen en

te zien. U bent wederom bij een dagloner aan de deur geweest met de claim van het ideaal. De mensen die hier wonen zijn niet solvabel.

gregers Waarom verkeert u dan constant in zijn gezelschap als u geen hoge dunk heeft van Hjalmar Ekdal?

relling Mijn god, ik moet tot mijn schande bekennen dat ik nu eenmaal zoiets als een dokter ben, dus ik dien me wel iets aan te trekken van de zieke arme stakkers met wie ik in huis woon.

gregers Kijk eens aan! Hjalmar Ekdal is ook ziek?

relling Bijna iedereen is ziek, helaas.

gregers En met welke kuur behandelt u Hjalmar?

relling Mijn gebruikelijke. Ik zorg ervoor zijn levensleugen in stand te houden.

gregers Zijn levens... leugen? Hoor ik het goed...?

relling Ja, zijn levensleugen, zei ik. De levensleugen is het stimulerende grondbeginsel, snapt u.

gregers En met wat voor levensleugen is Hjalmar geïnfecteerd, als ik vragen mag?

relling Nee, dat mag u niet. Dergelijke geheimen verraad ik niet aan kwakzalvers.

U zou in staat zijn een nog grotere puinhoop van hem te maken. Maar mijn methode is probaat. Ik heb hem ook op Molvik toegepast. Ik heb hem 'demonisch' gemaakt. Daarmee bedoel ik de fontanel die ik in zijn schedel moest boren.

gregers Is hij dan niet door een demon bezeten?

relling 'Door een demon bezeten', wat betekent dat, sodeju?! Dat is toch allemaal apekool die ik heb verzonnen om hem in leven te houden. Als ik dat niet had gedaan, was de arme ploert al jaren geleden aan wanhoop en

zelfverachting ten onder gegaan. En de ouwe luitenant al helemaal! Die heeft echter waarempel zijn eigen kuur uitgevonden.

gregers Luitenant Ekdal? In hoeverre?

relling Ja, waarom denkt u dat hij, de grote berenjager, daar op die maffe zolder rondbanjert en op konijnen jaagt? Op de hele wereld is er geen gelukkiger jager dan die ouwe vent, als hij maar tussen al die rotzooi mag rondscharrelen. De vier of vijf verlepte kerstbomen die hij daar heeft opgesteld zijn voor hem hetzelfde als de grote, frisse bossen van Højdal, de haan en alle hennen zijn hoenders in de dennentoppen, en de konijnen die over de vloer hopsen zijn de beren waarmee hij het aan de stok heeft, de krasse wildstroper.

gregers De arme, ongelukkige luitenant Ekdal. Hij heeft inderdaad de idealen van zijn jeugd op moeten geven.

relling Voor ik het vergeet, heer Werle junior... gebruik niet het vreemde woord 'idealen'. We hebben toch het goede Noorse woord 'leugens'?

gregers U bedoelt dat beide zaken met elkaar verwant zijn?

relling Ja, zo ongeveer als tyfus en schimmelkoorts.

gregers Dr. Relling, ik zal niet rusten eer ik Hjalmar uit uw klauwen heb bevrijd!

relling Het zou voor hem een ramp zijn. Pak een doorsnee mens zijn levensleugen af en je berooft hem tevens van zijn geluk. *tegen Hedvig die vanuit de woonkamer komt* Zo, eendenmoedertje, nu ga ik naar beneden om te kijken of je vader nog steeds ligt te mediteren over zijn buitengewone uitvinding.

Hij gaat af door de gangdeur.

gregers *gaat naar Hedvig toe* Ik zie aan je dat het nog niet gebeurd is.

hedvig Wat? O, dat met de wilde eend. Nee.

gregers Ik veronderstel dat de moed je in de steek liet toen het op handelen aankwam.

hedvig Nee, dat was het niet. Gewoon, toen ik vanochtend wakker werd en nadacht waar we over hadden gesproken, vond ik het allemaal zo vreemd.

gregers Vreemd?

hedvig Ja, ik weet niet... Gisteravond, meteen nadat u het zei, leek het idee me zo mooi, maar toen ik er een nachtje over had geslapen en er weer over nadacht, vond ik het niet meer zo goed.

gregers Je kunt natuurlijk niet in dit huis opgroeien zonder dat de rot erin komt.

hedvig Dat zal wel, als papa maar terugkomt...

gregers Ach, had je maar een open oog voor wat het leven zin geeft... Had je maar de ware, onbekommerde opofferingsgezindheid, dan zou je zien hoe gauw hij naar je terugkomt... Maar ik geloof nog steeds in je, Hedvig.

Hij gaat af door de gangdeur. Hedvig loopt de ruimte op en neer. Vervolgens wil ze de keuken in gaan. Op hetzelfde moment wordt er van binnenuit op de deur naar de zolder geklopt. Hedvig loopt erheen en schuift de deur een stukje open. De oude Ekdal komt naar buiten. Hedvig schuift de deur weer terug.

ekdal Hm, niet leuk in je eentje een ochtendwandeling maken.

hedvig Had u geen zin op jacht te gaan, opa?

ekdal Het is geen weer om te jagen vandaag.

Veel te donker, je ziet amper een hand voor ogen.

hedvig Heeft u geen zin op iets anders te schieten dan konijnen?

ekdal Zijn konijnen soms niet goed genoeg?

hedvig Jawel, maar hoe zit het met de wilde eend?

ekdal Aha, ben je bang dat ik de wilde eend neerschiet? Nooit en te nimmer.
Echt niet.

hedvig Misschien kunt u het niet. Want het schijnt heel moeilijk te zijn, wilde eenden schieten.

ekdal Niet kunnen? Hoe bedoel je, natuurlijk kan ik 't.

hedvig Hoe zou u dat dan doen, opa? Ik bedoel, niet mijn wilde eend, maar andere?

ekdal Je moet ervoor zorgen ze onder de borst te raken, snap je, dat is het effectiefst. En je moet tegen de veren in schieten, snap je... niet met de veren mee.

hedvig Gaan ze dan dood, opa?

ekdal Tuurlijk gaan ze dood... als je goed schiet. Nou, ik moet naar m'n kamer en me opdoffen. Hm... je weet wel... hm.

Gaat zijn kamer in. Hedvig wacht even, werpt een blik naar de deur van de woonkamer, loopt naar de stelling, gaat op haar tenen staan, pakt het dubbelloops pistool van de schap en bekijkt het. Gina, met veger en stofdoek komt de woonkamer uit. Hedvig legt snel en ongemerkt het pistool terug.

gina Zit niet in vaders spullen te rommelen, Hedvig.

hedvig *loopt weg van de stelling* Ik wou alleen een beetje opruimen.

gina Ga liever naar de keuken en kijk of de koffie nog warm is. Ik wil het dienblad meenemen als ik beneden naar Hjalmar ga.

Hedvig gaat af. Gina begint te vegen en de studio schoon te maken. Na een tijdje gaat de gangdeur aarzelend open en Hjalmar Ekdal kijkt naar binnen. Hij heeft zijn overjas aan, maar geen hoed op, hij is ongewassen en zijn haar is onverzorgd en ongekamd, zijn ogen zijn dof en mat. Gina blijft met de veger in de hand staan en kijkt hem aan.

O, zo Hjalmar... je bent toch gekomen?

hjalmar *komt binnen en antwoordt met doffe stem* Ik ben gekomen... om meteen weer weg te gaan.

gina Ja, ja, natuurlijk. Maar jezusmina... wat zie jij er uit!

hjalmar Hoe zie ik er uit?

gina Je mooie winterjas! Die heeft van katoen gekregen.

hedvig *in de deuropening van de keuken* Mama, moet ik... *ziet Hjalmar, schreeuwt het uit van blijdschap en rent naar hem toe* O papa, papa!

hjalmar *wendt zich af met een afwerend gebaar* Weg, weg, weg! *tegen Gina*
Haal haar bij me weg, zeg ik!

gina *zachtjes* Ga naar de woonkamer, Hedvig.

Hedvig gaat stilletjes de woonkamer in.

hjalmar *druk bezig, trekt de lade van de tafel uit* Ik moet mijn boeken meehebben.

Waar zijn ze?

gina Welke boeken?

hjalmar Mijn wetenschappelijke werken, natuurlijk... de technische tijdschriften die ik nodig heb voor mijn uitvinding.

gina *zoekt in de stelling* Zijn het deze, zonder omslag?

hjalmar Ja, natuurlijk.

gina *legt een stapel tijdschriften op de tafel*

Zal ik Hedvig vragen ze voor je open te snijden?

hjalmar Ze hoeven voor mij niet opengesneden te worden.

Korte pauze.

gina Het blijft er dus bij dat je van ons weggaat, Hjalmar?

hjalmar *rommelt tussen de boeken* Dat spreekt vanzelf, dacht ik.

gina Ja, ja.

hjalmar *heftig* Ik laat me toch niet elk uur van de dag een gat in mijn hart boren!

gina God vergeve je dat je zoiets afschuwelijks van mij kunt denken.

hjalmar Bewijs dat het niet zo is...!

gina Volgens mij ben jij degene die dingen moet bewijzen.

hjalmar Met een verleden als het jouwe?

Er zijn bepaalde aanspraken... ik zou in de verleiding komen ze de aanspraken op het ideaal te noemen...

gina En je oude vader dan? Wat moet er van hem worden, de arme man?

hjalmar Ik ken mijn plicht: de hulpeloze man gaat met mij mee. Ik ga de stad in en onderneem stappen... Hm... *aarzelend* Heeft iemand soms mijn hoed op de trap gevonden?

gina Nee. Ben je je hoed kwijtgeraakt?

hjalmar Ik had hem natuurlijk op toen ik vannacht terugkwam, dat is evident. Maar vandaag kan ik hem niet vinden.

gina Jezus, waar ben je wel niet geweest met die twee drankorgels?

hjalmar Val me niet lastig met dergelijke banaliteiten. Denk je dat ik in de stemming ben me de details te herinneren?

gina Als je maar geen kou hebt gevat, Hjalmar. *gaat af naar de keuken*

hjalmar *praat zachtjes en verbitterd in zichzelf, terwijl hij de lade van de tafel leegmaakt* Je bent een schoft, Relling...! Een ploert ben je...! O, smerige verleider...! Kende ik maar iemand die een mes in je rug kon steken!
Hij legt een paar oude brieven apart, vindt het verscheurde papier van gisteren, pakt het, bekijkt de stukken en legt ze snel weg als Gina binnenkomt.

gina *zet een dienblad met koffie en bijbehoren op tafel* Hier is iets warm als je trek hebt.

En ook boterhammen en wat pekelharing.

hjalmar *werpt een blik naar het dienblad* Pekelharing? Nooit meer onder dit dak! Ik heb weliswaar bijna vierentwintig uur geen vast voedsel gehad, maar dat zal me worst zijn... Mijn aantekeningen! Het eerste hoofdstuk van mijn memoires! Waar is mijn dagboek, mijn belangrijke papieren? *maakt de deur van de woonkamer open, maar wijkt dan terug* Daar is ze weer!

gina Mijn god, het kind moet toch ergens zijn.

hjalmar Kom uit die kamer.

Hij maakt plaats, Hedvig komt angstig de studio binnen. Met de hand op de deurklink zegt Hjalmar tegen Gina.

De laatste ogenblikken die ik in mijn vroegere huis doorbreng, wens ik van indringers verschoond te blijven... *gaat de woonkamer in*

hedvig *rent naar haar moeder en vraagt zachtjes, bevend* Bedoelt papa mij?

gina Blijf in de keuken, Hedvig, of nee... ga liever naar je eigen kamer. *praat*

tegen Hjalmar, terwijl ze naar hem in de woonkamer gaat Wacht nou,

Hjalmar, haal de commode niet overhoop, ik weet waar alles ligt.

Hedvig staat een ogenblik lang roerloos, angstig en radeloos, ze bijt op haar lip om de tranen in bedwang te houden, dan balt ze krampachtig haar vuisten en zegt zachtjes.

hedvig De wilde eend!

Ze gaat stiekem naar de stelling en pakt het pistool van de schap, schuift de deur van de zolder op een kier, glipt naar binnen en trekt de deur achter zich dicht.

Hjalmar en Gina zijn in de woonkamer aan het ruzieën.

hjalmar *komt de kamer uit met een paar schriften en wat oude losse bladen die hij op tafel legt* Hoe kan die reistas nou groot genoeg zijn! Ik heb duizendeneen dingen die ik mee moet slepen.

gina *komt met een reistas achter hem aan*

Laat dan al het andere zo lang liggen en neem alleen een overhemd en een paar onderbroeken mee.

hjalmar Oef... wat vermoeiend, al dat inpakgedoe...! *trekt zijn overjas uit en gooit hem op de bank*

gina De koffie staat ook koud te worden.

hjalmar Hm. *neemt onwillekeurig een slok en vervolgens nog een*

gina *veegt de rugleuningen van de stoelen af* Het zal moeilijk zijn zo'n grote zolderruimte voor de konijnen te vinden.

hjalmar Wat?! Moet ik al die konijnen ook nog meeslepen?

gina Je oude vader zonder zijn konijnen, dat kan niet.

hjalmar Daar moet hij dan maar aan wennen. Er zijn belangrijker dingen dan konijnen waar ik afstand van moet doen.

gina *stoft de stelling af* Zal ik de fluit in je reistas stoppen?

hjalmar Nee. Niet de fluit. Maar geef me het pistool!

gina Wil je het piekstool meenemen?

hjalmar Ja. Mijn geladen pistool.

gina *zoekt het* Het is weg. Hij moet hem mee naar binnen hebben genomen.

hjalmar Zit hij op zolder?

gina Ja, natuurlijk zit-ie op zolder.

hjalmar Hm... de eenzame oude man.

Hij pakt een boterham, eet hem op en drinkt de kop koffie leeg.

gina Hadden we de kamer maar niet verhuurd, dan zou je daar in kunnen trekken.

hjalmar Ik, onder hetzelfde dak leven met...! Nooit... nooit!

gina Kun je het niet voor een dag of twee in de woonkamer stellen? Die heb je dan helemaal voor je alleen.

hjalmar Tussen deze vier muren? Nooit!

gina En beneden, bij dr. Relling en Molvik?

hjalmar Noem niet de namen van die twee! De eetlust vergaat me al als ik alleen maar aan ze denk... Nee, ik moet naar buiten in de sneeuwstorm... van deur naar deur om onderdak voor vader en mij te zoeken.

gina Maar je hebt geen hoed, Hjalmar! Je bent je hoed toch kwijtgeraakt?!

hjalmar O, dat tuig, het is allemaal hun schuld! Ik moet een hoed zien te vinden. *neemt nog een boterham* Dat moet gebeuren. Want ik voel er niets voor ook nog mijn leven op het spel te zetten. *zoekt iets op het dienblad*

gina Wat zoek je?

hjalmar Boter.

gina Komt eraan. *gaat af naar de keuken*

hjalmar *roept haar na* Niet nodig, ik kan ook droog brood eten.

gina *brengt de botervloot* Kijk eens, vers gekarnd.

Ze schenkt nog een kop koffie voor hem in. Hij gaat op de bank zitten, smeert nog meer boter op het brood, eet en drinkt zwijgend een tijdje.

hjalmar Zou ik, zonder door iemand – wie dan ook – lastig gevallen te worden, een dag of twee in die kamer kunnen blijven?

gina Natuurlijk, wat je maar wilt.

hjalmar Want ik zie met geen mogelijkheid al vaders spullen zo snel weg te krijgen.

gina Je moet hem dan eerst vertellen dat je niet langer met ons wilt leven.

hjalmar *schuift de koffiekop van zich af* Dat ook, ja. Ik moet die hele ingewikkelde toestand weer uit de doeken doen... Ik heb tijd nodig om na te denken. Ik moet eerst op adem zien te komen. Al die lasten op één dag kan ik niet verhapstukken.

gina Nee, en dat bij dit pokkeweer buiten.

hjalmar *geeft de brief van Håkon Werle een duwtje* Ik zie dat dat papier nog steeds hier rondslingert.

gina Ik ben er niet aan geweest.

hjalmar Mij gaat dat vod niets aan...

gina Ik ben echt niet van plan ervan te profiteren.

hjalmar ...maar het heeft ook geen zin dat het verloren gaat... in de chaos, als ik verhuis, zou het makkelijk...

gina Ik zal erop letten, Hjalmar.

hjalmar De schenking is toch in eerste instantie voor vader bedoeld en het is zijn zaak of hij er gebruik van wil maken.

gina *zucht* Ja, je arme oude vader...

hjalmar Voor alle zekerheid... waar is het plaksel?

gina *gaat naar de stelling* Hier is de plakpot.

hjalmar En een kwastje?

gina Ligt ook hier. *brengt hem de spullen*

hjalmar *pakt een schaar* Alleen maar een reep papier op de achterkant...

knipt en plakt Het is verre van mij om me aan iemand anders eigendommen te vergrijpen... het allerminst aan die van een behoeftige oude man. Noch... van iemand anders... Zo. Laat het daar maar liggen. En ruim het weg als het droog is. Ik wil dat geschrift nooit meer zien. Nooit meer!

Gregers Werle komt vanaf de gang binnen.

gregers *enigszins verwonderd* Hè... zit je hier, Hjalmar?

hjalmar *komt snel overeind* Ik was van vermoedheid neergeploft.

gregers Je hebt ontbeten, zie ik.

hjalmar Ook het lichaam doet af en toe zijn aanspraken gelden.

gregers Wat voor besluit heb je genomen?

hjalmar Voor een man als ik is er geen keus. Ik ben druk bezig mijn belangrijkste spullen te verzamelen. Maar dat kost tijd, dat snap je wel.

gina *een beetje ongeduldig* Zal ik de kamer voor je klaarmaken of moet ik je tas inpakken?

hjalmar *na een geërgerde blik naar Gregers* M'n tas... én de kamer!

gina *pakt de reistas* Goed, ik doe een overhemd en dat andere erin. *gaat de woonkamer in en trekt de deur achter zich dicht*

gregers *na een korte pauze* Ik had nooit gedacht dat het zo zou aflopen. Vind je het echt nodig van huis en haard weg te gaan?

hjalmar *banjert onrustig rond* Wat wil je dan dat ik doe? ...Ik ben er de mens niet naar ongelukkig te zijn, Gregers. Alles om me heen moet mooi en kalm en vredig zijn.

gregers Maar kan dat dan niet? Probeer het gewoon. Volgens mij is de grond hier stevig genoeg om op te bouwen... begin van voren af aan. En vergeet niet dat je ook de uitvinding hebt om voor te leven.

hjalmar Praat niet over de uitvinding. Dat kan nog wel eens heel lang duren.

gregers O?

hjalmar Ja, mijn god, wat moet ik eigenlijk uitvinden? Het meeste hebben anderen al uitgevonden. Het wordt met de dag moeilijker...

gregers Maar je hebt er zo veel werk in gestopt.

hjalmar Dat liederlijke figuur, die Relling, heeft me ertoe aangezet.

gregers Relling?

hjalmar Hij maakte me er als eerste van bewust dat ik het talent bezat een of andere revolutionaire uitvinding in de fotografie te doen.

gregers Aha... het was Relling!

hjalmar Ik was er zo gelukkig over. Niet zozeer vanwege de uitvinding op zich, maar omdat Hedvig erin geloofde... ze geloofde erin met een enthousiasme dat alleen een kind kan hebben... Ja, dat wil zeggen... ik was gek genoeg me in te beelden dat ze erin geloofde.

gregers Denk je echt dat Hedvig het niet serieus heeft gemeend?!

hjalmar Ik kan me nu van alles indenken.

Het is Hedvig die mij in de weg staat. Ze is eropuit de zon in mijn leven buiten te sluiten.

gregers Hedvig? Heb je het over Hedvig?

Hoe kan zij dat nou doen?

hjalmar *zonder antwoord te geven* Wat heb ik ongelooflijk veel van dat kind gehouden. Zo ongelooflijk gelukkig voelde ik me telkens als ik thuis kwam in mijn eenvoudige woning en zij me tegemoet vloog met haar lieve, licht knipperende ogen. O, wat een argeloze sukkel was ik! Ik hield zo

ongelooflijk veel van haar... En ik droomde, ik verkeerde in de waan dat ze ook ongelooft veel van mij hield.

gregers Jij denkt dat het alleen maar inbeelding is geweest?!

hjalmar Hoe kan ik het weten? Ik krijg niets uit Gina gewrongen.

Bovendien heeft zij ten ene male geen gevoel voor de ideële kant van alle verwickelingen. Bij jou voel ik de behoefte mijn hart uit te storten, Gregers. Het is die afschuwelijke twijfel... misschien heeft Hedvig nooit oprecht van mij gehouden.

gregers Misschien krijg je toch het bewijs dat ze wel van je houdt. *luistert*

Wat is dat? Ik dacht dat ik de wilde eend hoorde gakkeren.

hjalmar **Een** eend snatert. Vader is op zolder.

gregers Is dat zo? Zijn ogen lichten op. Ik zeg je, misschien krijg je het bewijs dat die arme, miskende Hedvig van je houdt.

hjalmar Ach, wat voor bewijs kan zij mij geven! Ik geloof haar niet op haar woord.

gregers Hedvig weet niet hoe je moet liegen.

hjalmar Ach, Gregers, dat is het juist waar ik niet zo zeker van ben. Wie weet wat Gina en die mevrouw Sørby zeiden de vele malen dat ze hier zaten te smiespelen en lispelen? En Hedvig heeft goeie oren, hoor. Die schenking is voor haar niet uit de lucht komen vallen. Ik meen zoiets bij haar gemerkt te hebben.

gregers Wat bezielt jou toch?

hjalmar Ik heb ogen in mijn hoofd. Let op... je zult zien dat de schenking alleen maar het begin is. Mevrouw Sørby heeft altijd een zwak voor Hedvig gehad en nu is ze bij machte voor het kind al het mogelijke te doen. Ze kunnen haar elk moment dat ze maar willen van me afnemen.

gregers Hedvig gaat nooit en te nimmer bij jou weg.

hjalmar Wees daar niet zo zeker van. Als zij met handen vol geld naar haar staan te wenken...? Ach, ik heb zo ongelooflijk veel van haar gehouden! Mijn grootste geluk bestond erin haar behoedzaam bij de hand te nemen en haar te leiden, zoals je een kind dat bang is in het donker door een grote, lege ruimte leidt...! Nu voel ik het met zo'n kwellende zekerheid... de eenvoudige fotograaf boven op zijn zolderkamer heeft voor haar nooit echt iets betekent. Ze heeft er alleen maar listig voor gezorgd met hem op goede voet te staan tot haar tijd gekomen was.

gregers Dat geloof je toch zelf niet, Hjalmar.

hjalmar Dat is nou het gruwelijke: dat ik niet weet wat ik moet geloven... en dat ik het nooit te weten krijg. Twijfel je er echt aan dat het waar is wat ik zeg? O, jij vertrouwt te veel op de claim van het ideaal, mijn beste Gregers! Als ze komen, de anderen, met hun handen vol geld en naar het kind zouden roepen: 'Ga weg bij hem, bij ons wacht jou een echt leven...'

gregers *snel* En wat denk je dat ze dan zal zeggen?

hjalmar Als ik haar zou vragen: 'Hedvig, ben je bereid voor mij je leven te geven?' *lacht spottend* Nou, dank je... dan zou je horen wat voor antwoord ik krijg!

Op de zolder is een pistoolschot te horen.

gregers *roept het uit van vreugde* Hjalmar!

hjalmar Kijk eens aan, nu gaat hij ook nog op jacht.

gina *komt de studio binnen* O jee, Hjalmar, volgens mij zit grootvader in z'n eentje op zolder te donderjagen.

hjalmar Ik zal gaan kijken.

gregers *levendig, opgewonden* Wacht! Weet je wat dat was?

hjalmar Natuurlijk weet ik dat.

gregers Nee, dat weet je niet. Maar ik weet het. Dat was het bewijs!

hjalmar Wat voor bewijs?

gregers Het offer van een kind. Ze liet je vader de wilde eend doodschieten.

hjalmar De wilde eend doodschieten?!

gina Nee, maar...!

hjalmar Waarom zou ze dat doen?

gregers Ze wou voor jou het beste opofferen wat ze op deze wereld had, zodat jij weer van haar zou gaan houden.

hjalmar *kalm, bewogen* Ach, het kind!

gina Wat ze niet allemaal verzint!

gregers Ze wilde alleen maar je genegenheid terug krijgen, Hjalmar. Ze kon niet zonder jouw liefde leven.

gina *vecht tegen haar tranen* Nu zie je het zelf, Hjalmar.

hjalmar Waar is ze dan, Gina?

gina *snift* Ze zal wel in de keuken zitten, het arme ding.

hjalmar *gaat erheen, rukt de keukendeur open en zegt* Hedvig... kom! Kom hier bij mij! *kijkt om zich heen* Ze is hier niet.

gina Dan zit ze op haar kamertje.

hjalmar *ervoor* Nee, hier is ze ook niet. *komt de studio in* Ze moet naar buiten zijn gegaan.

gina Ja, jij wilde haar nergens in huis hebben.

hjalmar O, ik hoop dat ze gauw thuis komt... dan kan ik het haar gewoonweg zeggen... Nu komt alles goed, Gregers, nu geloof ik dat we een nieuw leven kunnen beginnen.

gregers *rustig* Ik wist het. Door het kind zou er iets nieuws ontstaan. *De oude Ekdal verschijnt in de deuropening van zijn kamer. Hij heeft zijn uniform aan, in vol ornaat, en is druk bezig zijn sabel om te gespen.*

hjalmar *verwonderd* Vader?! Zat je daar?!

gina Heeft u op uw kamer geschoten?

ekdal *verontwaardigd, komt dichterbij* Ga je nu al in je eentje op jacht, Hjalmar?

hjalmar *gespannen, in de war* Dus jij hebt niet op zolder geschoten?

ekdal Geschoten, ik? Hm!

gregers *roept naar Hjalmar* Ze heeft zelf de wilde eend neergeschoten!

hjalmar Wat heeft dit te betekenen?! *haast zich naar de deur van de zolder, trekt hem opzij, kijkt naar binnen en schreeuwt* Hedvig!

gina *loopt naar de deur* Mijn god, wat is dit?!

hjalmar *gaat naar binnen* Ze ligt op de vloer!

gregers Op de vloer? Hedvig?! *gaat naar binnen, naar Hjalmar*

gina Hedvig! *gaat de zolder op* Nee, nee, nee!

ekdal Zo, zo, gaat zij nu ook op jagerij?!

Hjalmar, Gina en Gregers slepen Hedvig de studio in. In de rechterhand die omlaag hangt, houdt ze in haar vingers het pistool geklemd.

hjalmar *ontdaan* Het pistool is afgegaan. Ze heeft zichzelf geraakt. Roep om hulp! Help!

gina *loopt de gang op en roept naar beneden* Relling! Relling! Dokter Relling, kom snel naar boven!

Hjalmar en Gregers leggen Hedvig op de bank.

ekdal *kalm* Het bos neemt wraak.

hjalmar *op zijn knieën bij haar* Ze komt zo weer bij bewustzijn. Ze komt bij bewustzijn... ja, ja, ja.

gina *die weer binnen is gekomen* Waar heeft ze zichzelf getroffen? Ik zie helemaal niets...

Relling komt gehaast binnen en meteen na hem Molvik. De laatste zonder vest of das en zijn hemd hangt open.

relling Wat is er aan de hand?

gina Ze zeggen dat Hedvig zichzelf heeft neergeschoten.

hjalmar Kom hier helpen!

relling Neergeschoten?!

Hij duwt de tafel opzij en begint haar te onderzoeken.

hjalmar *op zijn knieën, kijkt hem angstig aan* Het is niet gevaarlijk? Hè,

Relling? Ze bloedt bijna niet. Dat kan toch niet gevaarlijk zijn?

relling Hoe is dit gebeurd?

hjalmar Weet ik veel...!

gina Ze wou de wilde eend doodschieten.

relling De wilde eend?

hjalmar Het pistool moet zijn afgegaan.

relling Hm. Aha.

ekdal Het bos neemt wraak. Maar ik ben niet bang. *gaat de zolder op en sluit deur achter zich*

hjalmar Nou, Relling... waarom zeg je niks?

relling De kogel is haar borst in gegaan.

hjalmar Maar ze komt weer bij bewustzijn!

relling Je ziet toch dat ze niet meer leeft.

gina *barst in tranen uit* O, het kind, het kind!

gregers *hees* Op de bodem van de grote vijver...

hjalmar *springt overeind* Jawel, jawel, ze moet leven! O, God zegene je,

Relling... een ogenblik maar... zo lang tot ik haar heb gezegd hoe ongelooflijk veel ik al die tijd van haar heb gehouden!

relling Het hart is geraakt. Inwendige bloedingen. Ze was onmiddellijk dood.

hjalmar En ik heb haar als een beest weggejaagd! En toen kroop ze angstig de zolder op en stierf daar omdat ze van me hield. *snikt* Ik kan het nooit meer goedmaken. Het haar nooit meer zeggen...! *balt zijn vuisten en*

schreeuwt omhoog O, U daarboven...! Als U er bent! Waarom heeft U mij dit aangedaan?!

gina St, st, matig jezelf niet zoiets aan. We hadden misschien het recht niet haar te behouden.

molvik Het kind is niet dood, ze slaapt.

relling Klets niet.

hjalmar *wordt kalm, gaat naar de bank en kijkt met gekruiste armen naar Hedvig* Hoe stijf en stil ligt ze erbij.

relling *probeert het pistool uit haar hand te halen* Het zit zo vast, zo vast.

gina Nee, nee, Relling, breek haar vingers niet. Laat het piekstool zitten.

hjalmar Ze moet het meenemen.

gina Ja, laat haar het houden. Maar het kind moet niet hier opgebaard blijven. Ze moet naar haar eigen kamertje. Pak mee aan, Hjalmar.

Hjalmar en Gina nemen Hedvig tussen hen in.

hjalmar *terwijl hij haar draagt* O, Gina, Gina, hoe kun je hiermee leven?!

gina De een kan de ander helpen. Want nu hebben we haar ieder voor de helft.

molvik *strekt zijn armen uit en mompelt* Geprezen zij de Here. Tot stof zult gij wederkeren. Tot stof zult gij wederkeren...

relling *fluistert* Hou je bek, man. Je bent dronken.

Hjalmar en Gina dragen het lijk door de keukendeur af. Relling doet de deur achter hen dicht. Molvik glipt naar buiten de gang op. Relling gaat naar Gregers en zegt.

Ik laat me door niemand wijsmaken dat dit een ongeluk was.

gregers *die door schrik verlamd erbij heeft gestaan, met krampachtige zenuwtrekken* Niemand weet hoe dit vreselijke voorval is gebeurd.

relling De kruitprop heeft het lijfje van haar jurk geschroeid. Ze moet het pistool recht tegen haar borst hebben gedrukt en toen het schot afgevuurd.

gregers Hedvig is niet vergeefs gestorven. Heeft u gezien hoe het verdriet het onzelfzuchtige in hem heeft losgemaakt?

relling De meeste mensen zijn onzelfzuchtig als ze treurend naast een lijk staan. Maar hoe lang denkt u dat die verhevenheid zal duren?

gregers Zou het niet groeien en blijvend zijn zolang hij leeft?!

relling Binnen driekwart jaar is de kleine Hedvig voor hem niets anders dan een fraai voordrachtsthema.

gregers Dat durft u over Hjalmar Ekdal te zeggen!

relling We spreken elkaar weer als het eerste gras op haar graf is verdord.

Dan kunt u hem horen braken over 'Het kind dat voortijdig aan het vaderhart is ontrukkt'. Dan ziet u hem overmand door emoties, een voorwerp van bewondering en zelfbeklag. Let maar op!

gregers Als u gelijk heeft en ik ongelijk, dan is het leven niet waard te leven.

relling Ach, het leven zou heel mooi kunnen zijn, als we door die gezegende schuldeisers met rust werden gelaten die bij ons, eenvoudige mensen, de deur platlopen met de claim van het ideaal.

gregers *kijkt voor zich uit* In dat geval ben ik blij dat mijn lot is wat het is.

relling Met permissie... wat is uw lot?

gregers *terwijl hij op het punt staat weg te gaan* De dertiende man aan tafel zijn.

relling Ja, dat gelooft de duvel en z'n moer.

Henrik Ibsen (1828-1906) was een Noors toneelschrijver en dichter. Hij schreef in zijn leven vijftientig toneelstukken en twee dichtbundels. In zijn begintijd schreef hij historische en klassieke drama's die nu in de vergetelheid zijn geraakt; daarop volgen twee grote stukken in versvorm (*Brand* en *Peer Gynt*) die Ibsen tijdens zijn verblijf in Rome heeft geschreven. Vervolgens komt de 'moderne' Ibsen naar voren met stukken die hem – weliswaar pas in zijn latere leven, na 1889 – wereldberoemd maken zoals *Steunpilaren van de maatschappij*, *Een poppenhuis*, *Een vijand van het volk* en *De wilde eend*, waarin wordt ingegaan op maatschappelijke vraagstukken van zijn tijd. In de herfst van zijn leven volgen stukken die qua sfeer vaak duister zijn en getuigen van een groot psychologisch inzicht, zoals *Hedda Gabler*, *Bouwmeester Solness* en *John Gabriel Borkman*. *De wilde eend* verhaalt over de zendingsdrang van de idealist Gregers Werle met 'de claim van het ideaal'. Het gelukkige gezinsleven van zijn jeugdvriend Hjalmar haalt hij hierdoor overhoop met desastreuze gevolgen. Na Shakespeare wordt het werk van Henrik Ibsen in de hele wereld het meest opgevoerd.

Toneelwerk

Catilina (Catilina) – 1849

Het heldengraf (Kjæmpehøjen) – 1850

Norma of de liefde van een politicus (Norma eller en Politikers Kjærlighed) – 1851

Sint Jansnacht (Sancthansnatten) – 1852

Vrouw Inber op Østeraad (Fru Inger til Østeraad) – 1854

Het feest op Solhaug (Gildet på Solhoug) – 1855

Olaf Liljekrans (Olaf Liljekrans) – 1856
De Vikingen in Helgoland (Hærmændene på Helgeland) – 1858
Komedie der liefde (Kjærlighedens Komedie) – 1862
Mededingers naar de kroon (Kongs-emmerne) – 1864
Brand (Brand) – 1865
*Peer Gynt** (Peer Gynt) – 1867
Keizer en Gallileeër (Kejser og Galilæer) – 1873
Steunpilaren van de maatschappij (Samfundets Støtter) – 1877
*Een poppenhuis** (Et dukkehjem) – 1879
*Spoken** (Gengangere) – 1881
Een vijand van het volk (En folkefiende) – 1882
*De wilde eend** (Vildanden) – 1884
Rosmersholm (Rosmersholm) – 1886
*De vrouw van de zee** (Fruen fra havet) – 1888
Hedda Gabler (Hedda Gabler) – 1890
Bouwmeester Solness (Bygmester Solness) – 1892
*Kleine Eyolf** (Lille Eyolf) – 1894
John Gabriel Borkman (John Gabriel Borkman) – 1896
Wanneer wij doden ontwaken (Når vi døde vågner) – 1899

*Deze teksten werden eerder uitgegeven in de reeks van
De Nieuwe Toneelbibliotheek (nr 132, 331, 332, 397, en 404)

Marcel Otten (1951) vertaalt uit het Engels, Duits, Frans, Oud- en Modern IJslands en Noors. Hij studeerde Nederlands, Frans, Engels, Filosofie, Oudnoors en theaterwetenschappen. Na geruime tijd in Duitsland bij diverse grote toneelgezelschappen gewerkt te hebben, was hij aan Toneelgroep Theater verbonden als dramaturg/vertaler. Daarna vertaalde en bewerkte hij in totaal zo'n 100 toneelstukken voor alle grote gezelschappen. Hij verwierf bekendheid met het omvangrijke vertaalwerk van Heiner Müller en zijn eigenzinnige toneelbewerkingen. Hij was mede-auteur van de roemruchte film *06* en hij oogstte veel lof met *A Clockwork Orange* en *Oog om oog*. Bovendien vertaalde hij zo'n 35 werken uit het Oud- en Modern IJslands; voor de vertaling van de *Edda* van Snorri Sturluson kreeg hij de Filter Vertaalprijs 2012. Inmiddels zijn zijn vertalingen vier maal genomineerd voor de Europese Literatuurprijs, het laatst in 2017. In 2016 verscheen zijn geprezen vertaling van Thomas Hardy's *Far from the Madding Crowd – Ver weg van het stadsgewoel*.

Vertalingen / bewerkingen / eigen werk

Egmond van Johann Wolfgang Goethe – 1984

Grieks (Greek) – Steven Berkoff – 1985, 1991, 1995

Beschuit met muisjes – Herman Heijermans, hertaling – 1985

Smakelijk Kerstfeest (Harry's Christmas) – Steven Berkoff – 1986 t/m 1992

Het Huis van Atreus – een compilatie van *Iphigeneia*

in Aulis (Euripides), *Agamemnon* (Aischylos), *Elektra* (Sofokles), *Orestes*

(Euripides) en *Iphigeneia in Tauris*

(Euripides) – 1987

Schurftkop (Grindkopf) – Tankred Dorst – 1988
Explosion of a memory / Overlijdensbericht – Heiner Müller – 1989
Het eiland van het grote bloedbad – Heiner Müller, toneel (bundel) – 1990
Ruiters naar zee (Riders to the sea) en *In de schaduw van het dal* (In the shadow of the Glen) – J. M. Synge – 1990
Alleen wij, wij alleen (Ourselves alone) – Anne Devlin – 1990
Het kale land (The Waste Land) – T. S. Eliot – 1990
Iphigeneia in Tauris – Johann Wolfgang Goethe – 1991
Lunch – Steven Berkoff – 1992, 1997, 2004
Tractor – Heiner Müller – 1992
Gelukkig degene die vergeet (Glücklich ist, wer vergisst) – Bodo Kirchhoff – 1992
Nepal – Urs Widmer – 1992
Vastgoed B.V. – naar David Mamet *Glengarry Glen Ross* – 1992, 2017
Martha & George – Geachte ouders (Dear Parents) – Michael Matthews – 1992
Tom & Willie – Onbewoonbaar verklaard – Tennessee Williams *This Property is Condemned* – 1992
De verovering van de zuidpool – Manfred Karge – 1993
Decadence – Steven Berkoff – 1993
Steven Berkoff, toneel (bundel) – 1993
De mooie onbekende (Die Schöne Fremde) – Klaus Pohl – 1993, 2000
Proefproces (Trial Run) – Nigel Williams – 1993
06 – samen met Ad van Kempen, Ariane Schluter en Johan Doesburg – 1994
Afwezig (Otherwise Engaged) – Simon Gray – 1994
Nirvana – Arthur Kopit – 1994
Stadscoyotes (True West) – Sam Shepard – 1994
Drenkelingen (Imagine Drowning) – Terry Johnson – 1994

Oleanna – David Mamet – 1994
De Dood, de duivel (Tod und Teufel) – Peter Turrini – 1995
Lysistrata – Aristofanes – 1995
Massage – Steven Berkoff – 1996
Oidipous Koning – Sofokles – 1996
Molly Sweeney – Brian Friel – 1996, 1998
A Clockwork Orange – naar Stanley Kubrick / Antony Burgess – 1997
Zwijn in de liefde (Fool for love) – Sam Shepard – 1997
*Lulu of de doos van Pandora** – Frank Wedekind – 1997
Last voyage – Heiner Müller (bundel) – 1997
Al mijn zonen (All my sons) – Arthur Miller – 1998, 2010
Leeuwendalers / Een Vondelcommentaar – naar Joost van den Vondel
Leeuwendalers – 1998
*Franciska** – Frank Wedekind – 1998
Macbeth – naar William Shakespeare / Heiner Müller – 1999
Hunker (Crave) – Sarah Kane – 1999, 2000, 2014
Donuts & Hotdogs (The food chain) – Nicky Silver – 2000
De schlemiel (Kvetch) – Steven Berkoff – 2000, 2002
Diskoobigge (Disco pigs) – Enda Walsh – 2000
Vertaling / Bewerking Marcel Otten (bundel) – 2000
Nachtvlinders (Nachtschwärmer) – Thomas Oberender – 2000
Esprit (Wit) – Margeret Edson – 2001
Come back (Mackerel Sky) – Hilary Fannin – 2002
Koken met Elvis (Cooking with Elvis) – Lee Hall – 2002, 2003
4.48 u. Psychose – Sarah Kane – 2002, 2005, 2011
Gagarin way – Gregory Burke – 2002
This lime tree bower – Conor Mcpherson – 2002
Requiem for a heavyweight – Ron Serling – 2002

Ver van huis (Far away) – Caryl Churchill – 2002
Eten met vrienden (Dinner with friends) – Donald Margulies – 2003
Dood van een handelsreiziger (Death of a salesman) – Arthur Miller – 2003,
2011
Strange Interlude – Eugene O’Neill – 2003, 2012
Hoofd in de wolken (Stones in his pocket) – Marie Jones – 2003
Eden – Eugene O’Brien – 2003
Poerim (eigen werk) – 2004
Braaaaaf! (Dog) – Steven Berkoff – 2004
Liaisons dangereuses – naar Choderlos de Laclos – 2007
De Batavia (eigen werk) – 2008
Oog om oog – naar Sister Helen Prejean *Dead Man Walking* – 2009
Piet Paaltjes – over François HaverSchmidt (eigen werk) – 2010
Het platte land (The Lonesome West) – Martin McDonagh – 2010
When Harry Met Sally – naar Nora Ephrons gelijknamige film – 2011
Ingebed (Bedbound) – Enda Walsh – 2011
*Peer Gynt** – Henrik Ibsen – 2012
*De meiden** (Les Bonnes) – Jean Genet – 2016
*Kleine Eyolf** – Henrik Ibsen – 2017
*De wilde eend** – Henrik Ibsen – 2017

*Deze teksten werden eerder uitgegeven in de reeks van
De Nieuwe Toneelbibliotheek (nr 132, 284, 314, 370, 397, en 404)